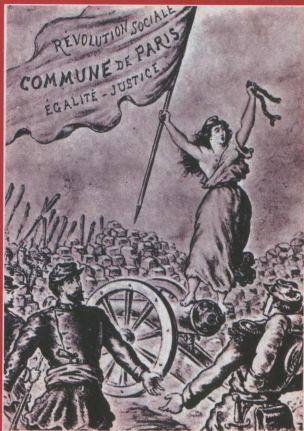

ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ
ΤΟΥ 1871
ΚΑΙ Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΕΚΤΗ

ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ

**Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ
ΚΑΙ Η
ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

**Μετάφραση Jack Loumala
Έπιμέλεια Γ. Ξουλαγκράς**

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ : Η Παρισινή Κομμούνα και η Ιδέα του Κράτους
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : Τζάκ Λουμάλα
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : Γ. Ξυλαγκράς
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ : Μ. Γεροντής, Τσσίτσα 17
τηλ. 835-138

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ**

Βαλτετσίου 53 Τηλ: 3802040

© για την ελληνική μετάφραση Εκδόσεις "ΕΡΕΥΝΑ"

Ἐλευθερία χωρίς σοσιαλισμό είναι προνόμιο, ἀδικία, σοσιαλισμός χωρίς ἔλευθερία είναι ὑποδούλωση καὶ βαρβαρότητα

ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ

* Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα.

** Ἡ ἐπιλογή τῶν κειμένων ἔγινε ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῶν ἔργων τοῦ Μπακούνιν «Bakunin on Anarchy», πού ἐπιμελήθηκε ὁ Sam Dolgoff καὶ ἐκδόθηκε στὶς Ε.Π.Α. ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Random House Inc.

*** Ἡ βιβλιογραφικὴ σημείωση, πού συνοδεύει τὸ κύριον κείμενον, εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη μπροσούρα πού ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Κέντρο Ἐρεῦνης τοῦ Ἀναρχισμοῦ στὸ Λονδίνο, τὸν Ἰούνη τοῦ 1971.

Εἰσαγωγή

«Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲ γεννήθηκε κάτω ἀπὸ ἓνα συνηθισμένο ἀστέρι, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ ἓνα κομήτη...».

Ἐπεὶ χαρακτηριστικὰ ὁ Ἀλέξανδρος Χέρτσεν γιὰ τὸν Μιχάλη Μπακοῦνιν, τὸν ἄνθρωπο πού, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπαναστάτες τῆς ἐποχῆς του κατασκεύαζαν κοινωνικὰ συστήματα πάνω σὲ ἀφηρημένες φόρμουλες πού προσπαθοῦσαν νὰ φυλακίσουν τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη μέσα σὲ προκαθορισμένα πλαίσια, ἀγωνιζόταν κατεχόμενος ἀπὸ ἓνα παιδικὸ ἐνθουσιασμὸ κι ἓνα φλογερὸ πάθος γιὰ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία. Μιὰ ἐλευθερία δίχως ἡμίμετρα, δόσεις, στάδια καὶ περιορισμούς...

Κάπου στὰ κείμενά του βρίσκουμε μερικές φράσεις πού δίνουν μιὰ χαρακτηριστικὴ εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ του:

«...καμιὰ θεωρία, κανένα σύστημα, κανένα βιβλίο πού ἔχει γραφτεῖ ποτὲ δὲ θὰ σώσει τὸν κόσμο. Δὲν προσκολλοῦμαι σὲ κανένα σύστημα. Εἶμαι ἓνας κυνηγὸς τῆς ἀλήθειας».

Ἄν κι ἔγραφε ἀρκετὰ — περισσότερο γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ του παρὰ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀνάγκη — δὲν ἄφησε οὔτε ἓνα ὀλοκληρωμένο βιβλίο. Ἄρχιζε πάντοτε νὰ γράφει ἓνα θέμα καὶ ξαφνικὰ τὸ σταμάταγε, δταν ἔνιωθε ἀκατάσχετη τὴν ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθεῖ μ' ἓνα ἄλλο πῶς ἐπεῖγον — κατὰ τὴ γνώμη του. Παρόλα αὐτά, ἂν καὶ τὰ κείμενά του, δὲν εἶναι μεθοδευμένα καὶ συστηματικά, ἀντικατοπτρίζουν μερικὰ ἀπ' τὰ σημαντικότερα προβλήματα τοῦ καιροῦ του καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ ἴδιος, δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἓνας συστηματικὸς θεωρητικὸς ἀλλ' ἓνας ἐπαναστάτης τῆς πράξης. Πῆρε μέρος στὴ Γερμανικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1848 καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν Πολωνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1863 καὶ γενικὰ ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του στὴν πραγματοποίησι τῶν ἰδανικῶν του. Καμιὰ ἀπειλὴ, καμιὰ ἐξορία, κανένας κίνδυνος δὲ στάθηκε ἱκανὸς ν' ἀνακόψει τὴν ἐπαγγελματικὴ του διάθεση καὶ τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἀλήθειά.

Ὁ Μπακούνιν, μαζί με τὸ Μάρξ, ὑπῆρξαν οἱ ἰδρυτὲς τῆς Α' Διεθνούς· οἱ συγκρούσεις δὲ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ γίγαντες διαποτίζουν τὴν Ἱστορία τῆς. Οἱ διαφορὲς στὴν τοποθέτησή τους ἀνταντακλοῦσαν τὶς διαφορὲς στὴν προσωπικότητά τους. Ὁ μὲν Μάρξ ἦταν πολιτικὸς ἐπαναστάτης, ὁ δὲ Μπακούνιν κοινωνικὸς (καὶ ἐπομένως ἀντιπολιτικὸς).

Ὁ Μπακούνιν πρόβλεψε τὴν ἀληθινὴ φύση τῆς σύγχρονης ἐπανάστασης. Ἐνῶ ὁ Μάρξ περίμενε διὰ τὴν Ἐπανάσταση θὰ ξεσπάσει στὶς οἰκονομικὰ ἀναπτυγμένους χώρες καὶ διὰ μοχλὸς τῆς θὰ εἶναι τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο, ποῦ θὰ ἔχει ταξικὴ συνείδηση καὶ θὰ εἶναι καλὰ ὀργανωμένο — παραγνωρίζοντας τὶς ἄλλες τάξεις: τοὺς διανοούμενους, τοὺς ἀγρότες καὶ τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα (ὡς μὴ ξεχνᾶμε διὰ αὐτὸς καὶ ὁ Ἐνγκελς ὀνόμασαν τὰ τελευταῖα περιφρονητικὰ «λοῦμπεν» προλεταριάτο, δηλαδὴ κουρελοπρολεταριάτο) τὶς ὁποῖες θεωροῦσαν ὡς ἀντιδραστικές.

Ὁ Μπακούνιν πρόβλεψε διὰ τὴν ἐπανάσταση θὰ γίνῃ στὶς ὑπανάπτυκτες χώρες (ὅπως καὶ ἐγίνε στὴ Ρωσία, Κίνα, Κούβα κ. λ.π.) καὶ διὰ τὴν βάση τῆς θὰ εἶναι οἱ ἀγρότες, οἱ διανοούμενοι καὶ οἱ «λοῦμπεν» προλετάριοι, θυμίζοντας τὶς σύγχρονες θεωρίες τῶν Μαρκοῦζε, Φανόν, κλπ. Ἐπίσης ὁ Μπακούνιν πρόβλεψε διὰ τὴν ἐπανάσταση θ' ἀρχίσει στὴ Ρωσία, στὴν ὁποία ἀπόδωσε προφητικὰ ἓνα μεσοιανικὸ ρόλο. «Τὸ ἄστρο τῆς Ἐπανάστασης», ἔγραψε τὸ 1848, θ' ἀνατελεῖ ψηλὰ πάνω ἀπ' τὴ Μόσχα, μέσα ἀπὸ μιὰ θάλασσα αἵματος καὶ φωτιᾶς καὶ θὰ μεταβληθεῖ σὲ φάρο ποῦ θὰ καθοδηγήσει μιὰ ἀπελευθερωμένη ἀνθρωπότητα». Ἐπίσης ὁ Μπακούνιν πρόβλεψε τὴν ἀναρχίζουσα φύση τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης (ὅπου ἡ θεωρία του γιὰ τὴν αὐτόνομη ὀργάνωση τῶν ἐργαζόμενων ἀπ' τὴν βάση πρὸς τὰ πάνω ὑλοποιήθηκε στὰ Ρωσικὰ σοβιέτ) ἀλλὰ καὶ τὶς αὐταρχικὲς τῆς συνέπειες. Ἦδη ἀπ' τὸ 1872 προφήτευσε μὲ καταπληκτικὴ ἀκρίβεια διὰ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, μιὰ «νέα τάξη» διανοούμενων θ' ἀντικαταστήσει τοὺς φεουδάρχες καὶ τοὺς καπιταλιστὲς καὶ θ' ἀρνηθεῖ στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐλευθερία τους.

Τὸ πρῶτο ἀπ' τὰ κείμενα τοῦ Μπακούνιν, ποῦ διαλέξαμε, ἀναφέρεται στὴν Παρισινὴ Κομμούνια τοῦ 1871. Τὴν περίφημη ἐ-

κείνη Κομμούνα, πού ὁ Μάρξ δέχθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων μετὰ τὴν ἐπιτυχία της, ἐνῶ προηγουμένως ἀρνιόταν ἀκόμα καὶ νὰ συζητήσει γιὰ ἓνα τέτοιο θέμα, θεωρώντας τὰ ἐπαναστατικὰ ὄνειρα τῆς ἐποχῆς του γιὰ τὴ σύσταση ἐπαναστατικῶν κομμουνῶν ὡς οὐτοπίες. Τὴν Κομμούνα ἐκείνη πού ὁ Λένιν, ἀργότερα, ἀναγνώρισε ὡς τὴ μόνη πραγματικὴ μορφή, πού μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ πάρει ἡ λαϊκὴ ἐξουσία («Κράτος καὶ Ἐπανάσταση»). Μιὰ πίστη πού βέβαια δὲν ὑλοποιήθηκε μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν Μπολσεβίκων στὴ Ρωσία. Αὐτὴ τὴν Κομμούνα, πού μέχρι σήμερα κατηλεύεται ὁ διεθνὴς μπολσεβικισμός, προβάλλοντάς τὴν ὡς πρότυπο τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας, τὴν ὥρα πού εἶναι πιά παγκόσμια ἡ διαπίστωση τῆς ἀντίφασης τῆς θεωρίας καὶ πρακτικῆς τῶν Νεομπολσεβίκων μὲ τὴ μορφή καὶ τὴ δομὴ της.

Ὁ Μπακούνιν ὑπῆρξε πάντοτε θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς δημιουργίας ἐπαναστατικῶν κομμουνῶν καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὴν ἐκδήλωση τοῦ 1871. Ἡ στάση του αὐτῆ, ἦταν ἄμεση ἀντανάκλαση τῆς βαθιᾶς του πίστεως στὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς αὐτοδιεύθυνσης.

Τὰ ὑπόλοιπα κείμενα, μαζί μ' ἐκεῖνο πού ἀναφέρεται στὴν Κομμούνα, ἀποτελοῦν μιὰ κριτικὴ ἀντιμετώπιση τῆς Μαρξιστικῆς θεωρίας. Αὐτὸ ἀποκτάει μιὰ ξέχωρη σημασία σὲ μιὰ ἐποχὴ ὡς τὴ σημερινή, πού ἡ ἀμφισβήτηση καὶ ἡ ἐπανεκτίμηση τῆς Μαρξιστικῆς θεωρίας ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς συνεχίζεται...

Νομίζουμε ὅτι ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμῆσει καλύτερα τὶς «ρομαντικὲς» θέσεις τοῦ Μιχάλη Μπακούνιν, ὅπως τὶς δικαίωσε ἡ ἀποτυχία τῆς Μπολσεβίκικης Ἐπανάστασης καὶ ἡ σύγχρονη ἱστορικὴ ἐμπειρία, πού διαμορφώθηκε μέσα σὲ μιὰ περίοδο πού ἀρχίζει ἀπ' τὴν Ἰσπανικὴ Ἐπανάσταση καὶ φθάνει στὸ Γαλλικὸ Μάη τοῦ 1968...

Ὁ ἐκδότης

Ἡ Παρισινή Κομμούνα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους

Αὐτὴ ἡ ἐργασία, ὅπως εἶπα τὰ κείμενα ποὺ ἔχω δημοσιεύσει — μέχρι τώρα δὲν ἦταν πολλὰ — εἶναι ἀποτέλεσμα γεγονότων. Ἀποτελεῖ τὴ φυσικὴ συνέχεια στὰ «Γράμματα (μὴ) σ' ἓνα Γάλλο» (Σεπτέμβρης τοῦ 1870), στὰ ὁποῖα εἶχα τὸ εὐκολο ἀλλὰ λυπηρὸ προνόμιο νὰ προβλέψω καὶ νὰ προαναγγεῖλω τίς τρομερὲς κακοτυχίες ποὺ προσβάλλουν σήμερα τὴ Γαλλία καὶ μαζί μ' αὐτὴν ὁλόκληρο τὸν πολιτισμένον κόσμον. κακοτυχίες ἐνάντια στίς ὁποῖες ὑπῆρξε καὶ παραμένει τώρα μιὰ μόνο θεραπεία: ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανástαση.

Τὸ ν' ἀποδείξω αὐτὴ τὴν ἀλήθεια — ποὺ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα εἶναι ἀναμφισβήτητη — ἀπ' τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, ποὺ διαδραματίζονται μπροστὰ στὰ μάτια μας στὴν Εὐρώπη, μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπ' ὅλους τοὺς καλοπροαίρετους ἀνθρώπους καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς εἰλικρινεῖς κυνηγοὺς τῆς ἀλήθειας, καὶ μετὰ νὰ ἐκθέσω μὲ εἰλικρίνεια, χωρὶς ἐπιφύλαξη ἢ διφορούμενα, τίς φιλοσοφικὲς ἀρχές, καθὼς ἐπίσης καὶ τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς ποὺ ἀποτελοῦν, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, τὴν οὐσία τοῦ ἀκτιβιστικοῦ πνεύματος, τὴ βάση καὶ τὸ σκοπὸ ἐκείνου ποὺ ὀνομάζουμε Κοινωνικὴ Ἐπανástαση, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ παρόντος ἔργου.

Τὸ καθήκον ποὺ ἔχω ἀναλάβει δὲν εἶναι εὐκολο, τὸ ξέρω, καὶ πιθανὸν νὰ μὲ κατηγοροῦσαν γιὰ ἀλαζονεία, ἂν πρόσθετα στὸ ἔργο αὐτὸ τὴν ἐλάχιστη προσωπικὴ φαντασία. Ἀλλὰ μπορῶ νὰ διαβεβαιώσω τὸν ἀναγνώστη διὰ δὲν συμβαίνει τίποτα τέτοιο. Δὲν εἶμαι οὔτε λόγιος οὔτε φιλόσοφος οὔτε κἀν ἐπαγγελματίας συγγραφέας. Ἐχω γράψει πολὺ λίγα πράγματα στὴ ζωὴ μου καὶ ποτὲ δὲν τὸ ἔκανα γιὰ τὸ γράψιμον καθ'αυτὸ, παρὰ μόνον γιὰ αὐτοάμυνα καὶ μόνον δταν μιὰ φλογερὴ πεποίθησι μὲ ὥθοῦσε νὰ ξεπεράσω τὴν ἀποστραφὴ ποὺ ἀπὸ ἐνστικτο αἰσθάνομαι, γιὰ τὴν δημόσια ἔκθεσι τοῦ ἑαυτοῦ μου.

Ποιός είμαι τότε και τί είναι εκείνο πού με ώθει νά δημοσιεύσω σήμερα αύτή τήν έργασία;

Είμαι ένας ένθερμος κυνηγός τής αλήθειας και όχι λιγότερο επίμονος έχθρός τών βλαβερών μύθων πού τ ο ς ό μ μ α τ ο υ ν ό μ ο υ και τής τάξης (αυτός ό επίσημος εκπρόσωπος, ό πρόνομουχος και ιδιοτελής, όλων τών θρησκευτικών, μεταφυσικών, πολιτικών, νομικών, οικονομικών και κοινωνικών φαυλοτήτων του παρελθόντος και του παρόντος) έχει ακόμα και σήμερα τό θράσος νά χρησιμοποιεί για ν' άποκτηνώσει και νά υποδουλώσει τόν κόσμο. Είμαι ένας φανατικός έραστής τής ελευθερίας, τήν οποία θεωρώ, σαν τό μοναδικό περιβάλλον μέσα στο οποίο μπορεί ν' άναπτυχθεί και νά εξελιχθεί ή εύφυα, ή αξιοπρέπεια και ή εύτυχία του ανθρώπινου γένους. Δέν μιλώ για κείνη τήν ελευθερία, πού είναι καθαρά τυπική, πού επιδοτείται, μετριέται και ρυθμίζεται άπ' τό Κράτος, ένα διαιωνιζόμενο ψέμα πού στην πραγματικότητα δέν αντιπροσωπεύει τίποτα άλλο παρά μόνο τό προνόμιο λίγων, βασισμένο στην υποδούλωση όλων τών άλλων. Ούτε έννοώ τήν άτομικιστική, έγωιστική, ποταπή και χιμαιρική εκείνη ελευθερία, πού εκθειάζεται από τή Σχολή του Ζάν Ζάκ Ρουσσώ παρόμοια όπως και άπ' όλες τις άλλες σχολές του άστικού φιλελευθερισμού, πού θεωρούν ότι τά αποκαλούμενα δικαιώματα τής δλότητας, εκπροσωπούνται από τό Κράτος, πού χρησιμεύει σαν όριο τών δικαιωμάτων κάθε άτομου και πού στην πραγματικότητα οδηγεί, άναγκαστικά και χωρίς εξαίρεση, στον εκμηδενισμό τών άτομικών δικαιωμάτων.

Όχι, έννοώ τή μόνη ελευθερία πού είναι πραγματικά άξια του όνόματός της, τήν ελευθερία πού συίσταται στην πλήρη ανάπτυξη όλων τών ύλικών, πνευματικών και ήθικών δυνάμεων, πού βρίσκονται με τή μορφή ναρκωμένων δυνατοτήτων, μέσα σε κάθε άτομο. Έννοώ τήν ελευθερία εκείνη, πού δέν άναγνωρίζει άλλους περιορισμούς, παρά μόνον εκείνους πού έχουν τεθεί σε μας από τούς νόμους τής ίδιας μας τής φύσης. Έπομένως, για ν' άκριβολογήσω, δέν υπάρχουν περιορισμοί, άφού οι νόμοι αυτοί δέν επιβάλλονται από κάποιο έξωτερικό νομοθέτη πού βρίσκεται δίπλα μας ή ίσως από πάνω μας. Οι περιορισμοί αυτοί είναι έμφυτοι μέσα μας και αποτελούν αύτήν άκριδώς τήν ίδια τή βάση της μας

της υπαρξης, τόσο της υλικής όσο και της πνευματικής και ηθικής. Έτσι, αντί να προσπαθήσουμε να βρούμε ένα δροιο γι' αυτούς, πρέπει να τους θεωρήσουμε σαν τις πραγματικές συνθήκες και τον πραγματικό λόγο για την ελευθερία μας.

Έγνοω έκείνη την ελευθερία του ατόμου, το οποίο αντί να σταματά μπροστά της, σαν ν' αποτελούσε εμπόδιο απέναντι στην ελευθερία των άλλων, αντίθετα βρίσκει σ' αυτήν την ελευθερία, την ίδια την επιβεβαίωση και προέκτασή του στο άπειρο.

Η άπεριόριστη ελευθερία του καθένα, στα πλαίσια της ελευθερίας όλων, ελευθερία μέσα στην αλληλεγγύη, ελευθερία μέσα στην ισότητα, θριαμβευτική ελευθερία, νικηφόρα πάνω στην κτηνώδη βία, στην αρχή της εξουσίας που ποτέ δεν υπήρξε τίποτα άλλο παρά η εξιδανικευμένη έκφραση της ώμης βίας.

Ελευθερία πού, μετά την ανατροπή όλων των ουράνιων και γήινων ειδώλων, θα δημιουργήσει και θα οργανώσει ένα νέο κόσμο, τον κόσμο του ανθρωπισμού μέσα στην αλληλεγγύη, κτισμένο πάνω στα έρείπια όλων των Έκκλησιών και όλων των Κράτων.

Είμαι συνειδητός ύποστηρικτής της ολιγονομικής και κοινωνικής ισότητας, γιατί ξέρω ότι έξω από την ισότητα, ή ελευθερία, ή δικαιοσύνη, ή ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ή ηθική και ή εύημερία των ατόμων, όπως ακριβώς και ή εύημερία των Έθνών, δεν θα είναι τίποτα άλλο παρά ψέματα. Άλλά αφού είμαι ύποστηρικτής της ελευθερίας, της πρωταρχικής αυτής προϋπόθεσης του Άνθρωπισμού, νομίζω ότι ή ισότητα πρέπει να εγκαθιδρυθεί στον κόσμο με την αυθόρμητη, οργάνωση της εργασίας και με τη συλλογική οικειοποίηση της ιδιοκτησίας από τους συνεταιρισμούς των παραγωγών, που θα έχουν οργανωθεί και συνδεθεί ελεύθερα σε κομμουνες και με την εξίσου ελεύθερη δημοσποδοποίηση αυτών των κομμουνών, ποτέ όμως με την καταπιεστική και ύποδουλωτική ενέργεια του Κράτους.

Αυτό είναι το σημείο που βασικά χωρίζει τους επαναστάτες σοσιαλιστές ή κολλεκτίβιστές από τους έξουσιαστικούς κομμουνιστές, που ύποστηρίζουν την απόλυτη έξουσία του Κράτους. Ό τελικός σκοπός τους είναι κοινός και οι δυο παρατάξεις επιθυμούν εξίσου τη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής τάξης, βασισμένης αποκλειστικά στην οργάνωση της ομαδικής εργασίας, που επιβάλ-

λεται αναπόφευκτα στο άτομο και στο σύνολο, απ' την ίδια τη φύση των πραγμάτων, κάτω από οικονομικές συνθήκες που είναι ίδιες για όλους και πάνω στη συλλογική ιδιοκτησία των παραγωγικών μέσων.

Μόνο οι κομμουνιστές φαντάζονται ότι θα είναι ικανοί να το πετύχουν, με την ανάπτυξη και οργάνωση της πολιτικής εξουσίας των εργαζόμενων τάξεων και κυρίως του προλεταριάτου των πόλεων, με τη βοήθεια του αστικού ριζοσπαστισμού, ενώ οι επαναστάτες σοσιαλιστές, έχθροι κάθε δέσμευσης και κάθε αδέσιας φύσης συμμαχίας, νομίζουν αντίθετα ότι δεν θα μπορέσουν να εκπληρώσουν αυτό το σκοπό παρά μόνο με την ανάπτυξη και την οργάνωση όχι της πολιτικής, αλλά της κοινωνικής (και κατά συνέπεια αντιπολιτικής) εξουσίας των εργαζόμενων μαζών, τόσο στις πόλεις, όσο και στην ύπαιθρο, περιλαμβανομένων όλων των καλοπροαίρετων ανθρώπων απ' τις ανώτερες τάξεις, οι οποίοι κόβοντας κάθε δεσμό με το παρελθόν τους, πιθανόν να επιθυμούν ειλικρινά να ενωθούν μαζί τους και ν' αποδεχθούν ολοκληρωτικά το πρόγραμμά τους.

Απ' αυτό προκύπτουν δύο διαφορετικές μέθοδοι. Οι κομμουνιστές πιστεύουν ότι είναι απαραίτητο να οργανώσουν την εργατική δύναμη για να καταλάβει την πολιτική εξουσία των κρατών. Οι επαναστάτες σοσιαλιστές είναι οργανωμένοι με προοπτική την καταστροφή, ή αν κάποιος επιθυμεί μια πιο εύγενική λέξη, την κατάργηση των κρατών. Οι κομμουνιστές είναι υποστηρικτές της θεωρίας και πρακτικής της εξουσίας, οι επαναστάτες σοσιαλιστές δεν πιστεύουν σε τίποτα παρά μόνο στην ελευθερία. Τόσο οι μὲν όσο και οι δε ἄν και υποστηρίζουν εξίσου την επιστήμη, που πρόκειται να καταστρέψει τις προλήψεις και ν' αντικαταστήσει τη θρησκευτική πίστη, διαφέρουν στο ότι οι μὲν πρώτοι θέλουν να την επιβάλλουν, ενώ οι δεύτεροι αγωνίζονται να την διαδώσουν, έτσι ώστε οι ανθρώπινες ομάδες, αφού έχουν πεισθεί για την αλήθεια της, να οργανωθούν και να συνασπισθούν αυθόρμητα, ελεύθερα, από τη βάση προς τα πάνω, με την ίδια τους την βούληση, σύμφωνα με τα πραγματικά συμφέροντά τους αλλά ποτέ σύμφωνα μ' ένα οποιοδήποτε σχέδιο, που έχει τεθεί εκ των προ-

τέρων και έχει επιβληθεί πάνω στις ἀμαθεις μάζες από κάποια ανώτερα πνεύματα.

Οι επαναστάτες σοσιαλιστές πιστεύουν ότι υπάρχει πολύ περισσότερη πρακτική και πνευματική κοινή λογική μέσα στις ενστικτώδεις φιλοδοξίες και στις πραγματικές ανάγκες των λαϊκών μαζών, παρά στη φανερή εύφρονα δλων εκείνων των δασκάλων και οδηγών της Ἀνθρωπότητας, που μετά από τόσες μάταιες προσπάθειες, επιμένουν ακόμα να κάνουν τους ανθρώπους εὐτυχημένους. Ἐπιπλέον, οι επαναστάτες σοσιαλιστές πιστεύουν ότι ἡ Ἀνθρωπότητα ἐπέτρεψε στον ἑαυτό της να τον κυβερνούν για πολύ, πάρα πολύ καιρό και ότι ἡ προέλευση της δυστυχίας της δὲν ὀφείλεται σ' αὐτή ἢ ἐκείνη τὴ μορφή κυβέρνησης ἀλλὰ σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴν ἀρχὴ και τὴν ὕπαρξη τῆς κυβέρνησης, ὅποια μορφή κι ἂν ἔχει.

Τελικά αὐτὴ εἶναι ἡ ἴδια, ἡ πασίγνωστη και ἤδη ἱστορική, ἀντίφαση που ὑπάρχει ἀνάμεσα στον ἐπιστημονικό κομμουνισμό, ὁ ὅποιος ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ Σχολὴ και ἔγινε μερικὰ ἀποδεκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀμερικάνους και Ἄγγλους σοσιαλιστὲς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά και στον Πруντονισμό ἀπὸ τὴν ἄλλη, που ἀναπτύχθηκε πλατειὰ και προωθήθηκε μέχρι τὶς τελικὲς του συνέπειες, ἔγινε δὲ ἀποδεκτὸς ἀπὸ τὸ προλεταριάτο τῶν Λατινικῶν Χωρῶν. Ὁ επαναστατικὸς σοσιαλισμὸς ἔχει μόλις ἐπιχειρήσει τὴν πρώτη του ἐπίδειξη, που εἶναι ἐντυπωσιακὴ και πρακτικὴ ταυτόχρονα, στὴν Π α ρ ι σ ι ν ἢ Κ ο μ μ ο ὦ ν α. Εἶμαι ὑποστηρικτὴς τῆς Παρισινῆς Κομμούνιας, ἡ ὅποια παρ' ὄλο που κατακρεουργήθηκε και πνίγηκε σὸ αἷμα, ἀπὸ τοὺς δῆμους τῆς μοναρχικῆς και ἐκκλησιαστικῆς ἀντίδρασης, γίνεται ὀλοένα πιὸ ζωντανὴ και ἰσχυρὴ στὴ φαντασία και στὴν καρδιά τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ προλεταριάτου. Εἶμαι πάνω ἀπ' ὅλα ὑποστηρικτὴς της, γιατί ὑπῆρξε μιὰ τολμηρὴ και εὐλικρινῆς ἀρνηση τοῦ Κράτους.

Ἀποτελεῖ ἕνα τρομερὰ σημαντικό γεγονός τὸ ότι αὐτὴ ἡ ἐξέγερση ἐναντία σὸ Κράτος ἐκδηλώθηκε στὴ Γαλλία, που μέχρι τώρα ὑπῆρξε ἡ κατεξοχὴν χώρα τοῦ πολιτικοῦ συγκεντρωτισμοῦ και ότι ἦταν πάνω ἀπ' ὅλα ἰδιαίτερα τὸ Παρίσι, τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ προπύργιο τοῦ μεγάλου Γαλλικοῦ πολιτισμοῦ, που πῆρε τὴν πρωτοβουλία. Τὸ Παρίσι, που πέταξε τὸ ἴδιο του τὸ στέμα και δικ-

κήρυξε με ένθουσιασμό την Γδια του την πτώση, για να δώσει ελευθερία και ζωή στη Γαλλία, στην Εύρώπη, σ' όλoκληρο τόν κόσμο! Τò Παρίσι, πού επιβεβαίωσε για μιá ακόμα φορά την Ιστορική του Ικανότητα να παίρνει την άρχηγία και να δείχνει στις ύποδουλωμένες μάζες (και πού είναι πραγματικά ελεύθερες οί μάζες;) τò μοναδικό δρόμο της άπελευθέρωσης και της σωτηρίας! Τò Παρίσι, πού κατάφερε ένα θανάσιμο κτύπημα στις πολιτικές παραδόσεις του άστικού ριζοσπαστισμού και πρόσφερε έτσι μιá πραγματική βάση για τόν επαναστατικό σοσιαλισμό! Τò Παρίσι, πού κέρδισε για μιá ακόμα φορά τις κατάρες όλων τών αντιδραστικών κλικών της Γαλλίας και της Εύρώπης! Τò Παρίσι, πού θάφτηκε μέσα στα Γδια του τά έρείπια για να διαψεύσει επίσημα τή νικηφόρα αντίδραση, σώζοντας έτσι με την καταστροφή του την τιμή και τò μέλλον της Γαλλίας και άποδεικνύοντας πé μιá έφησυχασμένη Άνθρωπότητα, ότι αν ή ζωή, ή εύφυια και ή ήθικη δύναμη έχουν εξαφανισθεί άπ' τις άνωτερες τάξεις, διατηρήθηκαν ένεργητικές και γεμάτες δυνατότητα μέσα στο προλεταριάτο! Τò Παρίσι, πού εγκαινίασε τή νέα εποχή, της τελικής και πλήρης άπελευθέρωσης τών λαϊκών μαζών και της άλληλεγγύης τους, πού άπό δώ και πέρα άποτελεί ένα πραγματικό γεγονός κατά μήκος και πέρα άπό κρατικά σύνορα! Τò Παρίσι, πού κατάστρεψε τόν πατριωτισμό και έκτισε πάνω στα έρείπιά του τή θρησκεία της Άνθρωπότητας. Τò Παρίσι, πού αυτοανακηρύχθηκε άνθρωπιστικό και άθείστικό και πού αντικατάστησε τις θρησκευτικές φαντασιώσεις με τις μεγάλες άλήθειες της κοινωνικής ζωής και της πίστης στην έπιστήμη, ή όποια αντικαθιστά τά ψέματα και τις άδικίες της θρησκευτικής, πολιτικής και νομικής ήθικης, με τις άρχές της ελευθερίας, δικαιοσύνης, ισότητας και άδελφότητας, τις αιώνιες εκείνες θεμελιακές άρχές της ανθρώπινης ήθικης! Τò ήρωικό Παρίσι, όρθολογικό και πιστό, πού επιβεβαίωσε την ένεργητική του πίστη στα πεπρωμένα της Άνθρωπότητας, ακόμα και μέσα στη δοξασμένη πτώση και καταστροφή του και πού αφήνει αυτή την πίστη πολύ πιό ένεργητική και ζωντανή για τις γενιές πού έρχονται! Τò Παρίσι, πού βάφτηκε μέσα στο αίμα τών πιό γενναίόψυχων παιδιών του — στην πραγματικότητα θυσιάστηκε εκεί ή Γδια ή Άνθρωπότητα άπό τή διεθνή

και συντονισμένη αντίδραση δλης της Εύρώπης, κάτω απ' την ά-
μεση εμπνευση όλων των Χριστιανικών εκκλησιών και εκείνου
του 'Αρχιερέα της άνομίας, του Πάπα. 'Αλλ' ή διεθνής Κοινωνική
'Επανάσταση πού έρχεται, εκφράζοντας την άλληλεγγύη των λα-
ών, θ' άποτελέσει την άνάσταση του Παρισιού.

Αυτό είναι το πραγματικό νόημα και αυτές είναι οι τρομερά
εύεργετικές συνέπειες των δύο μηνών, της άξέχαστης για πάντα,
ύπαρξης και πτώσης της Παρισινή Κομμούνας.

'Η Παρισινή Κομμούνα κράτησε τόσο λίγο και παρεμποδίστη-
κε τόσο πολύ στην εσωτερική της εξέλιξη, απ' το θανάσιμο άγώ-
να πού έπρεπε να συνεχίσει ενάντια στην αντίδραση των Βερσαλ-
λιών, για να μπορέσει άν όχι να εφαρμόσει, τουλάχιστον να έπε-
ξεργασθεί θεωρητικά το σοσιαλιστικό της πρόγραμμα. 'Ακόμα πρέ-
πει να αντίληφθούμε ότι ή πλειοψηφία των μελών της Κομμούνας
δέν ήταν, για ν' άκριβολογήσουμε, σοσιαλιστές, κι άν έμφανίστη-
καν σαν τέτοιοι, όφείλεται στο ότι χωρίς να μπορέσουν ν' άντιστα-
θούν, παρασύρθηκαν περισσότερο απ' την πορεία των γεγονότων,
απ' τη φύση του περιβάλλοντος και απ' τις άνάγκες της θέσης
τους, παρά απ' τη δική τους προσωπική πεποίθηση. Οι σοσιαλι-
στές, επικεφαλής των όποιων φυσικά τοποθετείται ο φίλος μας ο
Βαρλέν, άποτελούσαν στην πραγματικότητα, μιá μικρή μόνο μειο-
ψηφία μέσα στην Κομμούνα· ήταν το πολύ 14—15 άτομα, ενώ
οι υπόλοιποι ήταν Γιακωβίνοι.

'Αλλά πρέπει ν' αντίληφθούμε καθαρά ότι ύπάρχουν πολλών
ειδών Γιακωβίνοι. 'Υπάρχουν οι άυταρχικοί και δογματικοί Για-
κυβίνοι, όπως ο κύριος Γαμβέτας, των όποιων ο θρασύς, δεσπο-
τικός και φορμαλιστικός, θετικιστικός ρεπουμπλικανισμός, έχοντας
άπαρνηθεί την παλιά επαναστατική πίστη και μήν έχοντας διατη-
ρήσει τίποτα άλλο από το Γιακωβινισμό παρά μόνο τη λατρεία
της ένότητας και της έξουσίας, παράδωσε τη Λαϊκή Γαλλία στους
Πρώσους και άργότερα στις ντόπιες δυνάμεις της αντίδρασης·
και ύπάρχουν και οι Γιακωβίνοι εκείνοι πού είναι άνοικτά επανα-
στατικοί, οι ήρωες, οι τελευταίοι ειλικρινείς εκπρόσωποι της δη-
μοκρατικής πίστης του 1793, Ικανοί μάλλον να θυσιάσουν την κα-
λά ένισχυμένη ένότητα και έξουσία τους στις άνάγκες της επανά-
στασης, παρά να κάμψουν τις συνειδήσεις τους μπροστά στην αυ-

θάδεια τῆς ἀντίδρασης. Αὐτοὶ οἱ μεγαλόκαρδοι Γιακωβίνοι, ἐπι-
κεφάλῃς τῶν ὁποίων ἦταν φυσικὰ ὁ Ντελεκλούζ, ἓνα μεγάλο πνεύ-
μα καὶ ἓνας μέγας χαρακτήρας, ἐπιθυμοῦν πάνω ἀπ' ἄλλα τὸ θρί-
αμβο τῆς ἐπανάστασης. Καὶ ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἐπανάσταση χωρὶς
τις λαϊκὲς μάζες καὶ ἀφοῦ οἱ μάζες σήμερα ἐμφανίζουσι ἓνα ἀνα-
πτυγμένο σοσιαλιστικὸ ἔνστικτο καὶ δὲν μποροῦν πιά νὰ κάνουν
ἄλλη ἐπανάσταση, παρὰ μόνον μιὰ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ, οἱ
καλόπιστοι Γιακωβίνοι, ἐπιτρέποντας στὸν ἑαυτό τους νὰ καθο-
δηγεῖται ὄλο καὶ περισσότερο ἀπ' τὴ λογικὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ
κινήματος, γίνονται στὸ τέλος σοσιαλιστὲς σ' ἀντίθεση μὲ τὸν ἑ-
αυτό τους.

Αὕτῃ ἀκριβῶς ἦταν ἡ κατάστασις τῶν Γιακωβίνων, πού πῆ-
ραν μέρος στὴν Παρισινὴ Κομμούνα. Ὁ Ντελεκλούζ καὶ μαζί του
πολλοὶ ἄλλοι, ὑπόγραψαν προγράμματα καὶ διακηρύξεις στὶς ὁ-
ποῖες ἡ γενικὴ γραμμὴ καὶ οἱ ὑποσχέσεις ἦταν σίγουρα σοσιαλι-
στικὲς. Πάντως, ἀφοῦ, παρ' ὅλη τὴν καλὴ πίστιν καὶ τὶς καλὰς
προθέσεις τους, ἦταν σοσιαλιστὲς περισσότερο λόγω ἐξωτερικῆς
πίεσις, παρὰ λόγω ἐσωτερικῆς πεποίθησις, δὲν εἶχαν τὸ χρόνο
ἢ τὴν ἰκανότητα νὰ ξεπεράσουν καὶ νὰ καταπιέσουν μέσα τους,
ἓνα πλῆθος ἀστικῶν προκαταλήψεων πού βρίσκονταν σὲ ἀντίφασιν
μὲ τὸν πρόσφατον σοσιαλιστικὸν τους προσανατολισμό. Εἶναι εὐκολο
νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι, ἀφοῦ παγιδεύτηκαν ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴν
σύγκρουσιν, δὲν θὰ μπορούσαν ποτὲ νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὶς γενικεύ-
σεις, οὔτε νὰ κάνουν κανένα ἀπὸ κείνα τὰ ἀποφασιστικὰ δῆματα
πού θὰ ἔσπαγαν γιὰ πάντα τὴν ἀλληλεγγύην καὶ ὄλους τοὺς τοὺς
δεσμοὺς μὲ τὸν ἀστικὸν κόσμον.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη κακοτυχία γιὰ τὴν Κομ-
μούναν καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους· παράλυσαν ἀπ' αὐτὸ καὶ μὲ τὴν σειρά
τους παράλυσαν τὴν Κομμούναν· ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς
κατακρίνομε γι' αὐτὸ, ὅταν νὰ πρόκειται γιὰ λάθος. Οἱ ἄνθρωποι
δὲν μεταμορφώνονται ἀπὸ τὴν μιὰ μέραν στὴν ἄλλην, οὔτε ἀλλάζουσι
κατὰ βούλησιν τὸν χαρακτήρα, ἢ τὶς συνήθειάς τους. Οἱ ἄνθρωποι
αὐτοὶ ἀπόδειξαν τὴν εὐλικρινειάν τους, ἀγωνιζόμενοι μέχρι θανά-
του γιὰ τὴν Κομμούναν! Ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ τοὺς ζητήσῃ πε-
ρισσότερα;

Δὲν μπορούμε νὰ τοὺς κατηγορήσομε περισσότερο ἀπ' ὅτι

μπορούμε να κατήγορήσουμε τους Παρισινούς πολίτες, κάτω από την επίδραση των όποιων σκέφθηκαν και έδρασαν. Και αυτοί οι ίδιοι οι πολλοί ήταν σοσιαλιστές περισσότερο από ένστικτο παρά από ιδεολογία ή συγκεκριμένη πεποίθηση. Όλες οι φιλοδοξίες τους είναι απόλυτα και αποκλειστικά σοσιαλιστικές, οι ιδέες τους όμως η καλύτερα ή παραδοσιακή έκφρασή τους, απέχει πολύ από το σημείο να φτάσει σ' αυτό το επίπεδο. Υπάρχουν ακόμα πολλές Γιακωβίνικες προκαταλήψεις, πολλές δικτατορικές και κυβερνητικές ιδέες, ανάμεσα στο προλεταριάτο των μεγάλων πόλεων της Γαλλίας, ακόμα και ανάμεσα στο προλεταριάτο του Παρισιού. Η λατρεία της εξουσίας — μοιραίο προϊόν της θρησκευτικής έκπαυσης, της ιστορικής αυτής πηγής όλων των κακών, της εξαχρείωσης και της δουλικότητας ανάμεσα στους ανθρώπους — δεν έχει ακόμα ξεριζωθεί εντελώς από το μυαλό τους. Είναι εξίσου αληθινό ότι ακόμα και τα πιο έξυπνα παιδιά του λαού, οι πιο συνειδητοί σοσιαλιστές δεν έχουν ακόμα κατορθώσει ν' απαλλαγούν εντελώς απ' αυτήν. Ψάξε μέσα στη συνείδησή τους και θα βρεις ακόμα εκεί τον Γιακωβίνο, τον Κρατιστή, αποτραβηγμένο δειλά σε μία σκοτεινή γωνιά και ό οποίος, είναι αλήθεια, έχει γίνει πολύ ταπεινός, αλλά δεν έχει πεθάνει ακόμα.

Επιπλέον, η κατάσταση του μικρού αριθμού των συνειδητών σοσιαλιστών, που πήραν μέρος στην Κομμούνα, ήταν εξαιρετικά δύσκολη. Χωρίς να νοιώθουν ότι υποστηρίζονται αρκετά από τη μεγάλη μάζα του Παρισινού πληθυσμού (έπι πλέον η οργάνωση της Διεθνούς Όμοσπονδίας ήταν η ίδια πολύ άτελής, αριθμώντας μετά δυσκολίας μερικές εκατοντάδες άτομα) έπρεπε να συνεχίσουν ενζ καθημερινό αγώνα ενάντια στη Γιακωβίνικη πλειοψηφία. Και κάτω από ποιές συνθήκες! Έπρεπε να δώσουν ψωμί και εργασία σε μερικές εκατοντάδες χιλιάδων εργατών, να τους οργανώσουν, να τους εξοπλίσουν και ταυτόχρονα να προσέχουν τις μανούβρες των αντιδραστικών. Όλα αυτά μέσα σε μία τόσο μεγάλη πόλη όπως το Παρίσι, που βρισκόταν σε κατάσταση πολιορκίας, που απειλούνταν από το φάσμα της πείνας και ήταν εκτεθειμένο σ' όλα τα βρώμικα κόλπα της αντιδραστικής φατρίας, που κατόρθωσε ν' αναστηλωθεί και να διατηρηθεί στις Βερσαλλίες με τη νίκη κ ρ ι σ η κ α ι τ η ν ύ π ο σ τ ή ρ ι ξ η τ ω ν Π ρ ώ-

σ ω ν . * Ήταν αναγκασμένοι ν' αντιτάξουν μιὰ επαναστατική κυβέρνηση και στρατό, στην κυβέρνηση και στο στρατό τῶν Βερσαλλιωῶν, δηλαδή γιά νά πολεμήσουν τή μοναρχική και εκκλησιαστική αντίδραση, ἦταν αναγκασμένοι νά οργανωθοῦν μέ τόν αντιδραστικό Γιακωβίνικο τρόπο, ξεχνώντας ἢ θυσιάζοντας, ὅτι οἱ ἴδιοι γνώριζαν ὅτι ἀποτελοῦσε τήν πρωταρχική προϋπόθεση τοῦ επαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ.

Κάτω ἀπό τέτοιες συνθήκες, δέν εἶναι φυσικό τὸ ὅτι οἱ Γιακωβίνοι, πού ἦταν ἰσχυρότεροι γιὰ τὸ ἀποτελοῦσαν τή πλειοψηφία μέσα στη Κομμούνα και πού ἐκτός ἀπ' αὐτὸ εἶχαν ἀναπτυγμένο σ' ἓνα ἄπειρα μεγαλύτερο βαθμὸ τὸ πολιτικὸ ἔστικτο, τήν παράδοση και τή πρακτικὴ τῆς κυβερνητικῆς ὀργάνωσης, ἦταν σὲ εὐνοϊκότερη θέση ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστές; Ἐκεῖνο πού φυσικά μπορεῖ κανεὶς νά βρεῖ ἐκπληκτικὸ εἶναι τὸ ὅτι δέν ἐπωφεληθῆκαν ἀπ' τήν πλεονεκτικὴ τους θέση, ὅτι δέν ἔδωσαν ἓνα ἀποκλειστικὰ Γιακωβίνικο χαρακτῆρα στη Παρισινὴ ἐξέγερση και ὅτι ἀντίθετα ἀφέθηκαν νά παρασυρθοῦν σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάσταση.

Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ σοσιαλιστές, πού εἶναι πολὺ συνεπεῖς ἀπάναντι στις θεωρητικὲς τους ἰδέες, κατακρίνουν τοὺς Παρισινούς φίλους μας ὅτι δέν φάνηκαν ἀληθινοὶ σοσιαλιστές στην επαναστατικὴ τους πρακτικὴ, ἐνῶ ὅλοι οἱ φωνακλάδες τοῦ ἀστικοῦ τύπου, τοὺς κατηγοροῦν ἀντίθετα ὅτι ἀκολούθησαν ἀρκετὰ πιστὰ τὸ σοσιαλιστικὸ τους πρόγραμμα. * Ἄς ἀφήσουμε γιά τὴν ὥρα κατὰ μέρος αὐτοὺς τοὺς ποταποὺς ἐπικριτές, πού ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴ μερίδα τοῦ τύπου. Θὰ ἤθελα νά συγκεντρώσω τὴ προσοχὴ στοὺς ἀκαμπτους θεωρητικούς τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ προλεταριάτου, πού εἶναι ἄδικοι ἀπέναντι στοὺς Παρισινούς φίλους μας. Γιατί, ἀνάμεσα στις πιὸ τέλειες θεωρίες και στην ἐφαρμογὴ τους στη πράξη, ὑπάρχει τεράστια ἀπόσταση, πού δέν μπορεῖ νά καλυφθεῖ σὲ λίγες μέρες. * Ὅποιος εἶχε τὴ τύχη νά γνωρίζει τὸν Βαρλέν, γιά παράδειγμα, γιά ν' ἀναφέρω μόνο ἓναν, τοῦ ὁποῖου ὁ θάνατος εἶναι βέβαιος, γνωρίζει πόσο φλογερός, συνειδητὸς και ξεκάθαρος σοσιαλιστικὲς πεποιθήσεις εἶχαν αὐτὸς και οἱ φίλοι του. Ὑπῆρξαν ἄνδρες, τῶν ὁποίων ὁ φλογερός ἐνθουσιασμός, ἡ ἀφοσίωση και ἡ καλοπιστία δέν θά μπορούσαν ποτὲ ν' ἀμφισβητηθοῦν ἀπὸ κανένα, ὁ ὁποῖος τοὺς γνώριζε. Ἄλλὰ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦταν καλόπιστοι ἄν-

Ηρωικοί, δυσπιστούσαν πολύ για τὸν ἑαυτὸ τους, δταν ἀντιμετώπιζαν τὴν τεράστια ἐργασία, στὴν ὁποία εἶχαν ἀφιερώσει τὴ ζωὴ καὶ τὴ σκέψη τους. Ὑπολόγιζαν τὸν ἑαυτὸ τους τόσο λίγο! Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶχαν τὴν πεποίθηση, ὅτι στὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση, πού εἶναι διαμετρικὰ ἀντίθετη στὸ σημεῖο αὐτό, ὅπως καὶ σ' ὅποιοδήποτε ἄλλο, ἀπ' τὴν πολιτικὴ ἐπανάσταση, ἡ δράση τῶν ἀτόμων δὲ μετροῦσε σχεδὸν καθόλου, ἐνῶ ἡ αὐθόρμητη δράση τῶν μαζῶν ἦταν τὸ πᾶν. Ἐκεῖνο πού μόνο μποροῦν νὰ κάνουν τὰ ἄτομα αὐτά, εἶναι νὰ ἐπεξεργασθοῦν, νὰ ξεκαθαρίσουν καὶ νὰ διαδώσουν τὶς ἰδέες πού ἀνταποκρίνονται στὸ λαϊκὸ αἶσθημα καὶ, πέρα ἀπ' αὐτό, νὰ συνεισφέρουν μὲ τὶς ἀδιάκοπες προσπάθειές τους στὴν ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση τῆς φυσικῆς δυνάμεις τῶν μαζῶν, ἀλλὰ τίποτα περισσότερο ἀπ' αὐτό. Καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο δὲν ἔπρεπε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ γίνει, παρὰ μόνο μὲ τὴ δράση τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ. Διαφορετικὰ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν ἡ πολιτικὴ δικτατορία, δηλαδὴ ἡ ἀνασύσταση τοῦ Κράτους, τῶν προνομίων, τῶν ἀδικιῶν καὶ βλῶν τῶν κρατικῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ θὰ καταλήγαμε ἀπὸ ἓνα πλάγιο ἀλλὰ λογικὸ δρόμο στὴν ἐπανεγκαθίδρυση τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὑποδούλωσης τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Ὁ Βαρλέν καὶ ὅλοι οἱ φίλοι του, ὅπως ὅλοι οἱ εἰλικρινεῖς σοσιαλιστὲς καὶ γενικὰ ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι, πού γεννήθηκαν καὶ ἀνατράφηκαν μέσα στὸ λαό, συμμερίζονται στὸν ὑψιστὸ βαθμὸ αὐτῆ τὴν ἀπόλυτα δικαιολογημένη προκατάληψη ἐνάντια στὴ συνεχῆ ἐπέμβαση τῶν ἴδιων πάντα ἀτόμων, ἐνάντια στὴ κυριαρχία πού ἐξασκοῦσαν «ἀνώτερα» πρόσωπα· καὶ ἐπειδὴ πάνω ἀπ' ὅλα ἦταν δίκαιοι καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι, ἔστρεψαν αὐτὴ τὴ πρόβλεψη, αὐτὴ τὴ δυσπιστία, ἐνάντια στὸν ἑαυτὸ τους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐνάντια σ' ὅλα τ' ἄλλα ἄτομα.

Ἀντίθετα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἐξουσιαστικῶν κομμουνιστῶν — πού εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου ἐντελῶς λαθεμένες — ὅτι μιὰ Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση μπορεῖ νὰ θεσπισθεῖ μὲ διατάγματα καὶ νὰ ὀργανωθεῖ, εἴτε ἀπὸ μιὰ δικτατορία εἴτε ἀπὸ μιὰ Συντακτικὴ Συνέλευση, πού προήλθε ἀπὸ κάποια πολιτικὴ Ἐπανάσταση, οἱ φίλοι μας οἱ σοσιαλιστὲς τοῦ Παρισιοῦ σκέφθηκαν ὅτι δὲν θὰ μποροῦσε νὰ γίνει οὔτε νὰ φθάσει στὴν πλήρη ἀνάπτυξή της παρὰ

μόνο με την αυθόρμητη και συνεχή δράση των μαζών, των ομάδων και των λαϊκών συνασπισμών.

Οι φίλοι μας στο Παρίσι είχαν χίλιες φορές δίκιο! Γιατί στη πραγματικότητα, που είναι αυτός ο άρχηγός, όσο ξευκνος κι αν είναι ή αν θέλουμε να μιλήσουμε για συλλογική δικτατορία, κι αν ακόμα είχε σχηματισθεί από πολλές εκατοντάδες άτομα προικισμένα με ανώτερες ικανότητες, που είναι αυτά τα εξαιρετικά πνεύματα, τα οποία θα είναι ικανά ν' αντιμετωπίσουν την άπειρη πολυπλοκότητα και ποικιλία των πραγματικών συμφερόντων, φιλοδοξιών, επιθυμιών και αναγκών που αποτελούν τη συλλογική θέληση ενός λαού και να επινοήσουν μία κοινωνική οργάνωση που θα μπορέσει να ικανοποιήσει όλους; Αυτή η οργάνωση δεν θα είναι τίποτα άλλο παρά ένα κρεβάτι Προκρούστη, στο οποίο η περισσότερη ή λιγότερη φανερή βία του Κράτους θα μπορεί να εξαναγκάσει τη δύστυχη κοινωνία να ξαπλώσει.

Αυτό συνέβηκε πάντοτε μέχρι τώρα και είναι αυτό ακριβώς το παλιό σύστημα οργάνωσης με τη βία, στο οποίο πρέπει ναβάλει τέλος η Κοινωνική Έπανάσταση, αποδίδοντας στις μάζες, ομάδες, κομμούνες, συνασπισμούς, ακόμα και στα άτομα, την απόλυτη ελευθερία τους και καταστρέφοντας μιά για πάντα την ιστορική αιτία βλης της βίας, την εξουσία κι αυτή την ίδια την ύπαρξη του Κράτους. Το Κράτος πρέπει να παρασύρει στη πτώση του βλες τις άδικιές του νόμου και βλα τα φέματα των διαφόρων θρησκειών, γιατί αυτός ο νόμος κι αυτές οι θρησκείες δεν υπήρξαν ποτέ τίποτα άλλο παρά η επιβεβλημένη καθιέρωση (τόσο ιδεολογική όσο και πραγματική) βλης της βίας που εκπροσωπείται, εξασφαλίζεται και προστατεύεται απ' το Κράτος.

Είναι φανερό ότι η ελευθερία θ' αποδοθεί στην Άνθρωπότητα κι ότι τα πραγματικά συμφέροντα της κοινωνίας, βλων των ομάδων και τοπικών οργάνωσεων, καθώς και βλων των ατόμων που αποτελούν την κοινωνία, τότε μόνο θα μπορέσουν να ικανοποιηθούν απόλυτα, όταν δεν θα υπάρχουν πιά Κράτη. Είναι φανερό ότι τα αποκαλούμενα γενικά συμφέροντα της κοινωνίας, που το Κράτος υποτίθεται ότι εκπροσωπεί και που στη πραγματικότητα δεν είναι τίποτα άλλο παρά η συνεχής και γενική άρνηση των θετικών συμφερόντων βλων των περιφερειών, κομμουνών, συνασπισμών και του

μεγαλύτερου αριθμού των ατόμων που υπάγονται στην εξουσία του Κράτους, αποτελούν απλώς ένα αφηρημένο σχήμα, ένα μύθο, ένα φέμα. Το Κράτος μοιάζει μ' ένα πολύ μεγάλο σφαγείο κι ένα τεράστιο νεκροταφείο όπου, μέσα στο σκοτάδι και με το πρόσχημα αυτής της λογικής αφαίρεσης, εμφανίζονται εκεί όλες οι πραγματικές φιλοδοξίες, όλες οι ζωντανές πρωτοβουλίες ενός Έθνους, για γιά ν' άφεθούν, γενναϊόδωρα και τελετουργικά, να θυσιαστούν και να θαφτούν. Κι επειδή κανένα αφηρημένο σχήμα δεν υπάρχει ποτέ από μόνο του ή για την άπλη ύπαρξή του, γιατί δεν έχει ούτε πόδια να περπατήσει, ούτε χέρια για να κρατήσει, ούτε στομάχι για να χωνέψει το πλήθος των θυμάτων που του δόθηκε για να **κ α τ α β ρ ο χ θ ι σ θ ε ι**, είναι φανερό ότι, όπως κατά τον ίδιο τρόπο ακριβώς ή θρησκευτική ή ούράνια αφαίρεση, ο Θεός, στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύει αυτά τα ίδια τα θετικά και πραγματικά συμφέροντα μιας προνομιούχας κάστας, του κλήρου, (του έγκόσμιου πανομοιότυπου αυτού) έτσι κι ή πολιτική αφαίρεση, το Κράτος, αντιπροσωπεύει τα όχι λιγότερο πραγματικά και θετικά συμφέροντα της τάξης που κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, εκμεταλλεύεται σήμερα το λαό και που επιπλέον έχει τη τάση να καταπιεί όλους τους άλλους, της αστικής τάξης. Κι όπως ακριβώς, ο κληρός υπήρξε πάντα διαιρεμένος και συνεχίζει σήμερα να διχάζεται ολο και περισσότερο σε μια πολύ ισχυρή και πλούσια μειοψηφία και σε μια πλειοψηφία που είναι πολύ ύποτακτη και μάλιστα φτωχή, έτσι κι ή αστική τάξη κι οι διάφορες κοινωνικές και πολιτικές οργανώσεις της στη βιομηχανία, γεωργία, Τραπεζικές εργασίες και εμπόριο, όπως ακριβώς σ' όλες τις διοικητικές, οικονομικές, δικαστικές, πανεπιστημιακές, αστυνομικές και στρατιωτικές λειτουργίες του Κράτους, έχει την τάση να διχάζεται καθημερινά ολο και περισσότερο σε μια αληθινά κυρίαρχη ολιγαρχία και σ' ένα άμετρητο πλήθος από πλάσματα, που είναι περισσότερο ή λιγότερο ματαιόδοξα και περισσότερο ή λιγότερο χαμένα και τα οποία ζώντας μέσα σε μια συνεχή αταπάτη κι άπωθούμενα ανυπόφευκτα ολο και περισσότερο μέσα στο προλεταριάτο από μια ακαταμάχητη δύναμη, τη δύναμη της σημερινής οικονομικής ανάπτυξης, έχουν μετατραπεί σε τυφλά όργανα αυτής της πανίσχυρης ολιγαρχίας.

Ἡ κατάργησις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὴν πραγματικὴ ἀπελευθέρωσιν τῆς κοινωνίας, μετὰ ἀπ' τὴν ὁποία (καὶ μόνον μετὰ ἀπ' αὐτήν) ἡ κοινωνία μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ὀργανωθῆ μ' ἓνα διαφορετικὸ τρόπο, ὅχι ὁμῶς ἀπ' τὴν κορυφὴ πρὸς τὰ κάτω καὶ σύμφωνα μ' ἓνα ἰδανικὸ σχέδιον ποῦ ὀνειρεύτηκαν μερικοὶ σοφοὶ ἢ λόγιοι ἢ ἀκόμα μὲ διατάγματα ποῦ θεσπίστηκαν ἀπὸ κάποια δικτατορικὴ ἐξουσία ἢ ἀκόμα καὶ ἀπὸ μιὰ Συντακτικὴ συνέλευσιν ποῦ ἔχει ἐκλεγεί μὲ καθολικὴ ψηφοφορία. Ἐνα τέτοιο σύστημα θὰ ὀδηγοῦσε ἀναπόφευκτα στὴ δημιουργίαν ἑνὸς νέου Κράτους, καὶ κατὰ συνέπειαν στὸ σχηματισμὸ μιᾶς κυβερνητικῆς ἀριστοκρατίας, δηλαδὴ μιᾶς ὀλοκλήρης τάξεως ἀνθρώπων ποῦ δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τίς λαϊκὰς μάζας. Φυσικὰ αὐτὴ ἡ τάξις θ' ἀρχίζε νὰ ἐκμεταλλεύεται ξανὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς ἐξουσιάζει μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ γενικοῦ καλοῦ ἢ γιὰ νὰ σώσει τὸ Κράτος.

Ἡ μελλοντικὴ κοινωνικὴ ὀργάνωσις πρέπει νὰ ὀργανωθῆ μόνον ἀπ' τὴ θέσιν πρὸς τὰ πάνω μὲ τὴν ἐλεύθερον σύνδεσιν ἢ ὁμοσπονδίαν τῶν ἐργαζομένων, πρῶτα στὰ συνδικάτα τοὺς καὶ ἔπειτα σὲ κομμουνιστικὰ, περιφέρειαι, ἔθνη καὶ τελικὰ σὲ μιὰ μεγάλη συνομοσπονδίαν διεθνή καὶ παγκόσμιαν. Τότε μόνον θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ἀληθινὴ καὶ ζωογόνα ἐπιταγὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ γενικὸ καλὸ, ὁ κανόνας αὐτός, ποῦ ἀντὶ ν' ἀρνεῖται, ἀντίθετα ἐπιθεβαιώνει καὶ ἐναρμονίζει τὰ συμφέροντα τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας.

Λέγεται ὅτι ἡ ἀρμονία καὶ ἡ παγκόσμιαν ἀλληλεγγύην τῶν συμφερόντων τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας δὲν θὰ μπορῆσι ποτὲ νὰ πραγματοποιηθῆ στὴν πράξιν, γιὰ τὴν τὰ συμφέροντά τοὺς, ἐπειδὴ εἶναι ἀνταγωνιστικά, δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἐξισοροπηθοῦν ἀπὸ μόνον τοὺς ἢ ἀκόμα νὰ φθάσουν σὲ κάποια μορφή κατανόησης. Σ' αὐτὴ τὴν ἀντίρρηση θ' ἀπαντήσω ὅτι, ἀν μὲχρι σήμερον τὰ συμφέροντα αὐτὰ δὲν ὑπῆρξαν ποθενὰ σὲ κοινή ἀρμονία, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ Κράτος, ποῦ ἔχει θυσιάσει τὰ συμφέροντα τῆς πλειοψηφίας γιὰ τὰ ὀφέλη μιᾶς προνομίουχας μειοψηφίας. Νὰ γιὰ τὴν αὐτὴ ἢ περιδόξη ἀσυμφωνία, ἢ πάλιν τῶν προσωπικῶν συμφερόντων μ' ἐκεῖνα τῆς κοινωνίας, δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο παρὰ μιὰ πολιτικὴ ἀπάτη καὶ ψέμα, γεννημένη ἀπ' τὸ θεολογικὸ ψέμα, ποῦ ἔχει ἐπινοήσει τὸ δόγμα τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος γιὰ νὰ

ταπεινώσει τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ καταστρέφει τὸν αὐτοσεβασμὸ του. Ἡ ἴδια λαθεμένη ἰδέα τῆς σύγκρουσης τῶν συμφερόντων διαδόθηκε ἐπίσης ἀπὸ τὰ ὄνειροπολήματα τῆς Μεταφυσικῆς, πού ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀποτελεῖ στενὸ συγγενῆ τῆς Θεολογίας.

Μὴν ἐκτιμώντας τὴν κοινωνικότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἡ Μεταφυσικὴ βλέπει τὴν κοινωνία σὰν μὴ μηχανικὴ συνισταμένη τῶν ἀτόμων, ἐνὸς καθαρὰ τεχνητοῦ εἶδους, πού ξαφνικὰ βρέθηκαν μαζί στ' ὄνομα κάποιου συμβόλαιου, εἴτε στερεότυπου εἴτε ἀπόκρυφου, ἀφοῦ προσχώρησαν ἐλεύθερα ἢ κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση μᾶς ἀνώτερης δυνάμεις. Πρὶν προσχωρήσουν στὴν κοινωνία, τὰ ἔτομα αὐτά, προικισμένα μ' ἓνα εἶδος ἀθάνατης ψυχῆς, ἦταν ἀπόλυτα ἐλεύθερα.

Ἄλλ' ἂν οἱ μεταφυσικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἐκτὸς ἀπ' ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, εἶναι ἐλεύθερα ὄντα ἔξω ἀπ' τὴν κοινωνία, καταλήγουμε ἀναπόφευκτα σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα: ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νὰ προσχωρήσουν στὴν κοινωνία παρὰ μόνον μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἀρνοῦνται τὴν ἐλευθερία τους, τὴ φυσικὴ τους ἀνεξαρτησία καὶ θυσιάζουν τὰ συμφέροντά τους, πρῶτα τὰ προσωπικὰ καὶ ἔπειτα τὰ γενικά. Μιὰ τέτοια ἀρνήση καὶ μὴ τέτοια θυσία τοῦ καθένα, πρέπει νὰ εἶναι θάσει αὐτῆς τῆς ἀντίρρησης, ὄλο καὶ πῶς πιεστικὴ, ὅσο ἡ κοινωνία γίνεται πῶς πολυάριθμη καὶ ἡ ὀργάνωσή της πῶς πολύπλοκη. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση τὸ Κράτος ἀποτελεῖ τὴν ἐκφραση ὄλων τῶν ἀτομικῶν θυσιῶν. Ὑπάρχοντας κάτω ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀφηρημένη καὶ ταυτόχρονα τόσο βίαιη μορφή, συνεχίζει, ὅπως εἶναι αὐτονόητο, νὰ παρεμποδίζει τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία ὄλο καὶ περισσότερο, στ' ὄνομα ἐνὸς φέματος πού εἶναι γνωστὸ σὰν «γενικὸ καλὸ», ἂν καὶ φανερὰ δὲν ἀντιπροσωπεύει παρὰ μόνον ἀποκλειστικὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀρχουσας τάξης. Τὸ Κράτος ἔτσι, μᾶς ἐμφανίζεται σὰν μιὰ ἀναπόφευκτη ἀρνήση καὶ ἓνας ὀλοκληρωτικὸς ἐκμηδενισμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ συμφέροντος τόσο τοῦ ἀτομικοῦ ὅσο καὶ τοῦ γενικοῦ.

Παρατηροῦμε ἐδῶ ὅτι στὰ μεταφυσικὰ καὶ θεολογικὰ συστήματα τὰ πάντα συνδέονται καὶ ἐξηγοῦνται ἀφ'αυτοῦ. Νὰ γιατί οἱ λογικοὶ ὑπερασπιστὲς αὐτῶν τῶν συστημάτων μποροῦν, καὶ πραγματικὰ πρέπει, μὲ ἡσυχὴ συνείδηση νὰ συνεχίσουν νὰ ἐκμεταλ-

λεύονται τις λαϊκές μάζες μέσω της Έκκλησίας και του Κράτους. Γεμίζοντας τις τσέπες τους και σβήνοντας τις ανόητες επιθυμίες τους μπορούν ταυτόχρονα να παρηγορηθούν με τη σκέψη ότι υφίστανται δλη αυτή την ταλαιπωρία για τη δόξα του Θεού, τη νίκη του πολιτισμού και την αιώνια ευτυχία του προλεταριάτου. 'Αλλ' έμεις οι άλλοι, που δέν πιστεύουμε ούτε στο Θεό, ούτε στην άθανασία της ψυχής, ούτε στην άτομική ελευθερία της βούλησης, ισχυριζόμαστε ότι ή ελευθερία πρέπει να γίνει κατανοητή στην πιό πλήρη και πλατειά έννοιά της, σάν σκοπός της ιστορικής πορείας της Άνθρωπότητας. 'Από μιά παράξενη αν και λογική αντίθεση, οι ιδεαλιστές αντίπαλοί μας, της Θεολογίας και της Μεταφυσικής παίρνουν την αρχή της ελευθερίας σά θεμέλιο και βάση των θεωριών τους, έτσι ώστε αρκετά ευκολα να καταλήξουν στο αναπόφευκτο γεγονός της ανθρώπινης υποδούλωσης. 'Εμείς οι άλλοι, υλιστές στη θεωρία, προσπαθούμε στην πράξη να δημιουργήσουμε και να κάνουμε διαρκή, ένα λογικό και ευγενικό ιδεαλισμό. Οι έχθροί μας, θρησκευτικοί και μεταφυσικοί ιδεαλιστές, πέφτουν σ' ένα πρακτικό, αίμοσταγή και πρόστυχο υλισμό, σι' όνομα της ίδιας λογικής, σύμφωνα με την οποία κάθε εξέλιξη αποτελεί την άρνηση του βασικού κανόνα. "Έχουμε πειστεί ότι όλόκληρος ό πλούτος της πνευματικής, ήθικης και υλικής ανάπτυξης του ανθρώπου, όπως ακριβώς ή φανερή ανεξαρτησία του, αποτελούν μαζί τό προϊόν της ζωής στην κοινωνία. "Έξω απ' την κοινωνία, ό άνθρωπος, όχι μόνο δε θά μπορούσε να είναι ελεύθερος, αλλά και δε θά μεταμορφωνόταν τελικά σέ πραγματικό άνθρωπο, δηλαδή σ' ένα όν που έχει αυτοσυνείδηση, στο μοναδικό πλάσμα που σκέπτεται και μιλά. Μόνο ό συνδυασμός της ευφυίας και της ομαδικής εργασίας στάθηκε ίκανός να εξαναγκάσει τον άνθρωπο να εγκαταλείψει την κατάσταση άγριότητας και βαρβαρότητας που συνιστούσε την αρχική του φύση ή όντως την άφετηρία για την περαιτέρω ανάπτυξή του. "Έχουμε ολοκληρωτικά πειστεί, ότι όλόκληρη ή ζωή του ανθρώπου, συμφέροντα, τάσεις, ανάγκες, απαιτήσεις ακόμα και βλακείες, όπως ακριβώς κι οι βίαιες πράξεις, οι άδικιές κι όλες οι ενέργειές του που εμφανίζονται σάν θεληματικές, δέν αντιπροσωπεύουν παρά μόνο την συνέπεια των αναπόφευκτων δυνάμεων της ζωής μέσα στην κοινωνία.

Οι άνθρωποι δὲν μποροῦν ν' ἀπορρίψουν τὴν ἰδέα τῆς ἀλληλεξάρτησης κι ἀκόμα δὲν μποροῦν ν' ἀρνηθοῦν τὴν ἀμοιβαία ἐπίδραση καὶ συσχέτιση ἀνάμεσα στὰ φαινόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Μέσα στὴν ἴδια τὴ φύση ἢ θαυμάσια αὐτὴ ἀλληλεξάρτηση καὶ συσχέτιση τῶν φαινομένων δὲν εἶναι βέβαια ἐφικτὴ χωρὶς ἀγώνα. Ἐντελῶς ἀντίθετα, ἡ ἁρμονία τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐμφανίζεται μόνο σὰν τὸ πραγματικὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συνεχοῦς πάλης, ποὺ ἀποτελεῖ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴν προϋπόθεση τῆς ζωῆς καὶ τῆς κίνησης. Μέσα στὴ φύση ὅπως καὶ μέσα στὴν κοινωνία, τάξη χωρὶς ἀγὼνα εἶναι θάνατος. Ἄν ἡ τάξη εἶναι φυσικὴ καὶ ἐφικτὴ μέσα στὸν κόσμον, εἶναι ἀποκλειστικὰ γιατί ὁ κόσμος δὲν κυβερνᾶται σύμφωνα μὲ κάποιο σύστημα ποὺ κατασκευάστηκε ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐπιβλήθηκε ἀπὸ κάποια ἀνώτερη θέληση. Ἡ θεολογικὴ ὑπόθεση ἑνὸς θεικοῦ συστήματος νόμων, ὁδηγεῖ σ' ἕνα φανερὸ παραλογισμὸ καὶ στὴν ἀρνηση ὅχι μόνο κάθε τάξης ἀλλὰ καὶ τῆς ἴδιας τῆς φύσης. Οἱ φυσικοὶ νόμοι δὲν εἶναι πραγματικοὶ παρὰ μόνο στὸ μέτρο ποὺ ἐνυπάρχουν στὴ φύση, ποὺ δὲν ἔχουν καθοριστεῖ μὲ ἄλλα λόγια ἀπὸ καμιά ἐξουσία. Οἱ νόμοι αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μόνο ἀπλὲς ἐκδηλώσεις ἢ μᾶλλον συνεχεῖς διακυμάνσεις τῆς ἐξέλιξης τῶν πραγμάτων καὶ συνδυασμοῦς ἐκείνων τῶν πολυποικίλων, μεταβατικῶν ἀλλὰ πραγματικῶν γεγονότων. Ὅλα αὐτὰ μαζὶ ἀποτελοῦν ἐκεῖνο ποὺ ἀποκαλοῦμε «Φύση». Ἡ ἀνθρώπινη εὐφυΐα κι ἡ ἱκανότητά της γιὰ ἐπιστημονικὴ δράση, παρατήρησε αὐτὰ τὰ γεγονότα, τὰ ἔλεγε πειραματικὰ καὶ μετὰ τὰ ἐπανασύνδεσε σ' ἕνα σύστημα καὶ τὰ ἐνόμασε νόμους. Ἄλλ' ἡ ἴδια ἡ Φύση δὲν γνωρίζει νόμους. Ἐνεργεῖ ἀσυνείδητα, ἐκφράζοντας μέσα της τὴν ἀπειρη ποικιλία τῶν φαινομένων ποὺ ἐμφανίζονται καὶ ἐπαναλαμβάνονται μ' ἕνα ἀναπόφευκτο τρόπο. Νὰ γιατί χάρη σ' αὐτὸ τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα τῆς φυσικῆς δράσης, ἡ παγκόσμια τάξη μπορεῖ καὶ ὄντως ὑπάρχει.

Μιὰ τέτοια τάξη ἐμφανίζεται ἐπίσης στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία, ποὺ φανερὰ ἀναπτύσσεται μ' ἕνα ὑποθετικὰ μὴ φυσικὸ τρόπο, ἀλλὰ ποὺ πραγματικὰ ὑποτάσσεται στὴ φυσικὴ κι ἀναπόφευκτη πορεία τῶν γεγονότων. Μόνο ἡ ἀνωτερότητα τοῦ ἀνθρώπου πάνω

στ' άλλα ζώα κι ή ιδιότητα της σκέψης, πρόσθεσε στην ανάπτυξη του ένα άτομικό χαρακτηριστικό που είναι έντελως φυσικό με την έννοια ότι, όπως καθετί που υπάρχει, ο άνθρωπος αντιπροσωπεύει το ύλικό αποτέλεσμα της ένωσης και δράσης των φυσικών δυνάμεων.

Αυτό το άτομικό χαρακτηριστικό είναι ή ικανότητα για έκλογικευση ή όντως ή ιδιότητα εκείνη για γενίκευση και λογική άφαιρηση, χάρη στην οποία ο άνθρωπος μπορεί να προβάλλει τον έαυτό του μέσω της σκέψης, έρευνώντας τον και παρατηρώντας τον, σαν ένα ζένο και έξωτερικό αντικείμενο. Ξεπερνώντας με τη σκέψη τον έαυτό του, όπως ακριβώς και τον κόσμο που τον περιβάλλει, φθάνει στην εκπροσώπηση της τέλει άφαιρησης, στο απόλυτο μηδέν. Κι αυτό το απόλυτο δέν είναι τίποτα λιγότερο άπ' την ιδιότητα της άφαιρησης, που περιφρονεί καθετί που υπάρχει και σταματά, καταλήγοντας στην πλήρη άρνηση. Άποτελει ήδη το τελικό όριο της ύψιστης άφαιρησης της σκέψης: αυτό το απόλυτο μηδέν είναι ο Θεός.

Τέτοιο είναι το περιεχόμενο κι ή ιστορική βάση κάθε θεολογικού δόγματος. Μή συλλαμβάνοντας την φύση και τις ύλικές αίτιες των ίδιων των σκέψεών τους, μή λαμβάνοντας ύπ' όφιν ούτε τις συνθηκες ούτε τους φυσικούς νόμους που είναι ιδιότυποι γι' αυτούς, οι πρώτοι αυτοί άνθρωποι και κοινωνίες δέν μπορούσαν βέβαια να ύποπτευθούν ότι οι απόλυτες ιδέες τους δέν ήταν παρά το αποτέλεσμα της ιδιότητας σύλληψης άφηρημένων ιδεών. Νά γιατί θεώρησαν τις ιδέες αυτές, που προέκυψαν άπ' τη φύση, σαν πραγματικά αντικείμενα μπροστά στα όποια ή Φύση έπαυε να έχει πραγματικό περιεχόμενο. Άρχισαν να λατρεύουν τις φαντασιώσεις και τις άπίθανες ιδέες τους για το απόλυτο και να τους αποδίδουν κάθε είδους τιμές.

Άλλ' είχαν επίσης την ανάγκη, κατά κάποιο τρόπο, να παραστήσουν και να δώσουν συγκεκριμένη μορφή στην άφηρημένη ιδέα του μηδενός ή του Θεού. Γι' αυτό το σκοπό δημιούργησαν την ιδέα του Θεού και επιπλέον την προίκισαν μ' όλες τις άρετές και δυνάμεις, καλές και κακές, που βρήκαν τυχαία μέσα στη φύση και στην κοινωνία.

Αυτή ύπηρξε ή άπαρχή κι ή ιστορική εξέλιξη όλων των θρη-

σκειῶν, ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ φετιχισμό καὶ καταλήγοντας στὸν Χριστιανισμό.

Δὲν ἔχουμε καμιά πρόθεση νὰ ἐπιχειρήσουμε μιά μελέτη τῆς Ἱστορίας τῶν θεολογικῶν καὶ μεταφυσικῶν παραλογισμῶν καὶ ἀκόμα λιγότερο νὰ συζητήσουμε τὴ διαδοχικὴ ἀποκάλυψη ὄλων τῶν θεϊκῶν ἐνσαρκώσεων καὶ δραμάτων ποὺ δημιούργησαν αἰῶνες βαρβαρότητας. Ὅλοι ξέρουμε ὅτι οἱ προλήψεις ἔφεραν πάντοτε καταστροφὴ καὶ προκάλεσαν τὴ ροτὴ χεიმάρρων ἀπὸ αἷμα καὶ δάκρυα. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀρρωστημένες παρεκκλίσεις τῆς φτωχῆς Ἀνθρωπότητος ὑπῆρξαν ἱστορικὰ γεγονότα, ἀναπόφευκτα στάδια μέσα στὴν ὁμαλὴ ἀνάπτυξη καὶ ἐξέλιξη τῶν κοινωνικῶν ὀργανισμῶν. Τέτοιες λοξοδρομήσεις γέννησαν στὴν κοινωνία τὴν μοιραία ἰδέα, ποὺ κυριαρχεῖ στὴ φαντασία τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ὁ κόσμος κυβερνᾶται ἀπὸ μιά ὑπερφυσικὴ δύναμη καὶ θέληση. Αἰῶνες πέρασαν καὶ οἱ κοινωνίες συνήθισαν σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα, σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε τελικὰ κατέστρεψαν μέσα τους κάθε τάση γιὰ μιά περαιτέρω πρόοδο καὶ κάθε ἰκανότητα ποὺ εἶχαν γιὰ νὰ τὴ φθάσουν.

Ἀρχικὰ ἡ φιλοδοξία μερικῶν ἀτόμων, ἔπειτα ἡ φιλοδοξία μερικῶν κοινωνικῶν τάξεων, καθιέρωσαν τὴν ὑποδούλωση καὶ τὴν κατάκτηση σὰ κυριαρχικὸ κανόνα καὶ καλλιέργησαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, αὐτὴ τὴ φοβερὴ ἰδέα τῆς θεότητας, μέσα στὴν καρδιά τῆς κοινωνίας. Ἀπὸ τότε καμιά κοινωνία δὲν ἦταν δυνατὴ χωρὶς αὐτοὺς τοὺς δυὸ θεσμούς, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κράτος σὰ βάση τῆς.

Αὐτὲς οἱ δυὸ κοινωνικὲς πηγὲς ὑποστηρίζονται ἀπ' ὄλους τοὺς δογματικούς ἀπολογητὲς τους.

Μόλις ἐμφανίστηκαν στὸν κόσμο αὐτοὶ οἱ θεομοί, δὲν ἄρρησαν νὰ ὀργανωθοῦν δυὸ κυρίαρχες κλάσεις: ὁ κληρὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία, ποὺ χωρὶς νὰ χάσουν καιρὸ δὲν ἔκαναν τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ καλλιεργήσουν βαθειὰ μέσα στὴ συνείδηση τῶν ὑποδουλωμένων ἀνθρώπων, τὸν ἀδιαχώριστο χαρακτήρα, τὴ χρησιμότητα καὶ τὴν ἰερότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους.

Ὅλα αὐτὰ εἶχαν σὰ σκοπὸ τὴ μετατροπὴ τῆς κτηνώδους ὑποδούλωσης σὲ νόμιμη, ὑποδοθημένη καὶ εὐλογουμένη ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ Ἱερέατος Ὀντος.

Ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἀριστοκρά-

τες πίστευαν ειλικρινά σ' αυτούς τούς θεσμούς, πού ύποστήριζαν μ' δλη τους τή δύναμη γιά νά ύπερασπίσουν τά ιδιαίτερα συμφέροντά τους; Δέν ήταν κοινοί ψευτες κι άπατεώνες; "Οχι! Πιστεύω διι ήταν ταυτόχρονα τόσο πιστοί, όσο κι άγύρτες.

Έπίσης πίστευαν, γιατί έπαιξαν ένα φυσικό κι αναπόφευκτο ρόλο στίς παρεκκλίσεις του πλήθους και μόνο άργότερα στην έποχή τής παρακμής του παλαιού κόσμου, έγιναν συνειδητοί και ξεδιάντροποι άπατεώνες. Ένας άλλος λόγος μäs επιτρέπει νά θεωρήσουμε τούς ίδρυτές των Κρατών σαν ειλικρινείς ανθρώπους. Ό άνθρωπος πάντοτε πιστεύει εύκολα σ' ό,τι έπιθυμεί και σ' ό,τι δέν άντιτίθεται στά συμφέροντά του. Άκόμα κι αν είναι έξυπνος και καλά πληροφορημένος, συμβαίνει τό ίδιο πράγμα, μέσω τής αγάπης γιά τόν έαυτό του και τής έπιθυμίας του νά ζήση άνάμεσα στους γείτονές του και νά ώφεληθει άπ' τήν εκτίμησή τους, πάντοτε θά πιστεύει σ' ό,τι είναι εύχάριστο κι ώφέλιμο.

Έχω πειστεί, γιά παράδειγμα, διι ό Θιέρσος κι ή κυβέρνηση των Βερσαλλιών κουράστηκαν πολύ γιά νά πείσουν τόν έαυτό τους, διι σκοτώνοντας μερικές χιλιάδες άνδρών, γυναικών και παιδιών στό Παρίσι, έσωζαν τή Γαλλία.

Άλλ' αν οι κληρικοί, οι προφήτες, οι άριστοκράτες κι οι πολίτες τής μεσαιάς τάξης, των παλιών και των σύγχρονων καιρών, μπορούσαν νά πιστέψουν ειλικρινά, παρ' όλα αυτά όμως, παράμειναν άγύρτες. Πραγματικά κανείς δέν μπορεί νά δεχθεί διι πίστεψαν σέ κάθε παραλογισμό πού άποτελούσε τό περιεχόμενο τής πίστης και τής πολιτικής. Ούτε καν μιλώ γιά τήν έποχή πού σύμφωνα μέ τά λόγια του Κικέρωνα «δυο προφήτες δέν μπορούσαν νά κοιταχτούν στά μάτια χωρίς νά γελάσουν». Άργότερα, ακόμα και στην έποχή τής γενικής άγνοιας και των προλήψεων είναι δύσκολο νά ύποθέσουμε διι οι έφευρέτες των καθημερινών θαυμάτων, είχαν πειστεί γιά τόν πραγματικό χαρακτήρα των θαυμάτων αυτών. Τό ίδιο πράγμα μπορεί νά κεί κανείς γιά τήν πολιτική πού είναι δυνατό νά συνοψιστεί στόν άκόλουθο κανόνα: «είναι άπαραίτητο νά ύποδουλώνεις και νά εκμεταλλεύεσαι τούς ανθρώπους μέ τέτοιο τρόπο, ώστε νά μη παραπονούνται τόσο πολύ γιά τή μοίρα τους, ούτε νά ξεχνοyn νά ύποτάσσονται, ούτε νά έχουν καιρό νά σκεφθούν γιά άντίσταση και εξέγερση».

Πῶς τότε, μετά ἀπ' αὐτό μπορεί νά φανταστοῦμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι πού μετάρτρεψαν τήν πολιτική σ' ἐπάγγελμα καί πού γνώριζαν τὸ σκοπὸ τῆς —δηλαδή ἀδικία, βία, φέματα καί ἐγκλήματα μαζικά ἢ ἀτομικά— πίστευαν πιθανῶς εἰλικρινά στὴν πολιτικὴ τέχνη καί στὴ σοφία τοῦ Κράτους ὡς συντελεστὴ τῆς κοινωνικῆς ἱκανοποίησης; Δὲν μπορεί νά ἔχουν φθάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ἡλιθιότητος παρ' ὅλη τὴν σκληρότητά τους. Ἡ Ἐκκλησία καί τὸ Κράτος ὑπῆρξαν τὰ μεγαλύτερα σχολεῖα τῆς φαυλότητος σὲ κάθε ἐποχῇ ἢ Ἱστορία φέρνει μαρτυρίες γιὰ τὰ ἐγκλήματά τους. Σ' ὅλα τὰ μέρη καί σ' ὅλες τίς ἐποχές, ὁ κληρικὸς κι ὁ πολιτικάντης ὑπῆρξαν οἱ συνειδητοί, συστηματικοί, ἀδιάλλακτοί κι αἰμοσταγεῖς δῆμοι τῶν λαῶν.

Ἄλλὰ πῶς μπορούμε νά συμβιβάσουμε δύο πράγματα πού εἶναι φανερά τόσο ἀσυμβίβαστα, ἀπατεῶνες καί ἀπατημένους, ψευτεῖς καί πιστούς; Λογικά αὐτὸ φαίνεται δύσκολο, πάντως στὴν πραγματικότητα —δηλαδή στὴν πρακτικὴ ζωῇ— αὐτὲς οἱ ἰδιότητες συναντοῦνται μαζὶ πολὺ συχνά.

Στὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν περιπτώσεων, οἱ ἄνθρωποι ζοῦν σὲ ἀντίφαση μὲ τὸν ἑαυτὸ τους καί κάτω ἀπὸ συνεχεῖς παρανοήσεις, γενικά δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονται. Κι αὐτὸ συμβαίνει, μέχρις ὅτου ἕνα ἀσυνήθιστο γεγονός τοὺς ἀφυπνίσει ἀπ' τὸ συνηθισμένο τους λήθαργο καί τοὺς ὠθήσει νά κοιτάξουν τὸν ἑαυτὸ τους καί γύρω τους.

Στὴν πολιτικὴ, ὅπως καί στὴ θρησκεία, οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι παρὰ μόνο ὄργανα στὰ χέρια τῶν ἐκμεταλλετῶν. Ἄλλὰ ληστές καί θύματα, καταπιεστές καί καταπιεζόμενοι, ζοῦν ὅλοι, ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο, κυβερνούμενοι ἀπὸ μιὰ φούχτα ἄτομα, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατό νά θεωροῦμε ὡς τοὺς πραγματικούς ἐκμεταλλετές. Εἶναι οἱ ἴδιοι αὐτοί, πού ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε προκατάληψη, πολιτικὴ καί θρησκευτικὴ, συνειδητὰ κακομεταχειρίζονται καί καταπιέζουν. Τὸν 17ον καί 18ον αἰῶνα, μέχρι τὴν ἐκρηξὴ τῆς Μεγάλης Ἐπανάστασης, ὅπως καί σήμερα, κυβερνοῦσαν τὴν Εὐρώπη κι ἔκαναν ὅτι ἤθελαν. Πρέπει νά πιστέψουμε ὅτι ἡ κυριαρχία τους δὲν θά παραταθεῖ γιὰ πολὺ ἀκόμα.

Ἐνῶ οἱ ἡγέτες ἐξαπατοῦν καί καθοδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους ἔξω ἀπ' τὸ σωστὸ δρόμο, ἐντελῶς συνειδητὰ, οἱ ὑπηρέτες τους κι

οί ευνοούμενοι της Ἐκκλησίας καί τοῦ Κράτους προσφέρουν τὸν ἑαυτό τους μὲ ζήλο γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἱερότητα καὶ ἀκεραιότητα αὐτῶν τῶν μισητῶν θεσμῶν. Ἄν ἡ Ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τίς δηλώσεις τῶν κληρικῶν καὶ τῆς πλειοψηφίας τῶν πολιτικῶν, εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς, τὸ Κράτος μὲ τὴ σειρά του εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητο γιὰ τὴ διατήρηση τῆς εἰρήνης, τῆς τάξης καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ οἱ δογματικοὶ ὄλων τῶν σχολῶν πρέπει νὰ φωνάξουν: «Χωρὶς Ἐκκλησία καὶ Κυβέρνηση δὲν θὰ ὑπάρξει οὔτε πρόοδος οὔτε πολιτισμός»...

Δὲν χρειάζεται νομίζω νὰ συζητήσουμε τὸ πρόβλημα τῆς αἰώνιας σωτηρίας, γιατί δὲν πιστεύουμε στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ἐχομε πειστεῖ διὰ τὸ πιὸ βλαβερὸ πρᾶγμα γιὰ τὴν Ἀνθρωπότητα, γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν πρόοδο, εἶναι ἡ ἐκκλησία. Καὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι διαφορετικά; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία, ἐκείνη στὴν ὁποία ἀνήκει ἡ φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς τῶν νεώτερων γενιῶν καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τῶν γυναικῶν; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία, ἐκείνη ποὺ μέσω τῶν δογμάτων, τῶν ψευμάτων, τῆς ἡλιθιότητος καὶ τῆς ντροπῆς τῆς, τείνει νὰ καταστρέφει τὴ λογικὴ σκέψη καὶ τὴν ἐπιστήμη; Δὲν ἐπιτίθεται ἡ ἐκκλησία στὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου, διαστρέφοντας μέσα του τὴν ἀντίληψη τῶν δικαιωμάτων (του) καὶ τῆς δικαιοσύνης; Δὲν ἐπιστρέφει πίσω σὺν πτώμα ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ζωντανό, δὲν καταστρέφει τὴν ἐλευθερία; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ποὺ κηρύσσει τὴν αἰώνια ὑποδούλωση τῶν μαζῶν γιὰ τὰ ὀφέλη τῶν τυράννων καὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν; Δὲν εἶναι ἡ ἐκκλησία, αὐτὴ ἡ ἀδιάλλακτη ἐκκλησία, ἐκείνη ποὺ ἔχει τὴ τάση νὰ διαιωνίζει τὸ βασίλειο τοῦ σκότους τῆς ἀγνοίας, τῆς φτώχειας καὶ τοῦ ἐγκλήματος; Κι ἂν ἡ πρόοδος τοῦ αἰῶνα μας δὲν εἶναι ἀπατηλὸ ὄνειρο, πρέπει ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τὴν Ἐκκλησία.

Βιογραφικὴ καὶ βιβλιογραφικὴ σημείωση

Ἡ πιὸ γνωστὴ μονογραφία γιὰ τὴν Παρισινὴ Κομμούνια, εἶναι φυσικὰ ὁ «Ἐμφύλιος πόλεμος στὴν Γαλλία», ἡ προσφώνηση ποὺ ἔγραψε ὁ Κάρλ Μάρξ γιὰ τὸ Γενικὸ Συμβούλιο τῆς Διεθνοῦς Ἐνωσης Ἐργαζόμενων, κατὰ τὸν Ἀπρίλη καὶ Μάη τοῦ 1871 (ἐ-

νώ υπήρχε ακόμα ή Κομμούνα) και πού εγκρίθηκε από τό Γενικό Συμβούλιο στις 30 του Μάη (δυο μέρες μετά ή Κομμούνα καταστράφηκε) και πρωτοδημοσιεύτηκε σά φυλλάδιο, τόν 'Ιούνη του 1871, από τότε δε εμφανίστηκε σ' αναρίθμητες εκδόσεις.

Τό κείμενο του Μπακουίν για την Παρισινή Κομμούνα, πού γράφτηκε κατά τόν 'Ιούνη του 1871, είναι πολύ λιγότερο γνωστό κι έχει χρησιμοποιηθεί από, πολύ λίγους συγγραφείς, πού έγραψαν για τόν Μπακουίν ή για την Κομμούνα.

Τό κείμενο του Μπακουίν είναι αναπόφευκτα εφάμιλλο μέ την προσφώνηση του Μάρξ, αν και αντιπροσωπεύουν δυο πολύ διαφορετικές μορφές εργασίας, όπως ακριβώς πολύ διαφορετικά πρόσωπα υπήρξαν ο Μάρξ και ο Μπακουίν. Η διαφορά ανάμεσα στη στάση και τις ενέργειες των δυο μεγάλων αντιπάλων στην Πρώτη Διεθνή, μέσα στην κρίση του 1870—1871, είναι έντως ενδιαφέρουσα και ταυτόχρονα αποκαλυπτική. Ένώ ο Μάρξ, τόσο δημόσια όσο και κατ' ιδίαν, ήταν αντίθετος μέ κάθε σοσιαλιστική εξέγερση, πού στρεφόταν αρχικά ενάντια στη Β' Αυτοκρατορία του Ναπολέοντος του ΙΙΙ κι έπειτα ενάντια στην Γ' Δημοκρατία πού την αντικατάστησε μετά την ήττα του Γαλλο-πρωσικού πολέμου τό Σεπτέμβρη του 1870, φθάνοντας σέ τέτοιο σημείο ώστε νά περιγράψει κάθε εξέγερση αυτής της μορφής σάν «απελπισμένη δλακεία», νά καλέσει τούς Γάλλους εργάτες «νά κάνουν τό καθήκον τους σάν πολίτες» και ν' άπορρίψουν τις σύγχρονες ιδέες για τή σύσταση μιās Κομμούνας σάν «ήλιθιότητες». Ο Μπακουίν εύνοουσε έντονα μιá σοσιαλιστική εξέγερση ενάντια είτε στον Αυτοκράτορα είτε στη Δημοκρατία, βασισμένη στην άνακήρυξη άνεξάρτητων Κομμουνών, στη δημιουργία μιās έθνοφρουράς για νά διενεργήσει άνταρτοπόλεμο ενάντια στον Πρωσικό στρατό και στο Γαλλικό Κράτος ταυτόχρονα και την έγκαθίδρυση της άμεσης κυβέρνησης των λαϊκών μαζών.

Είναι φυσικά άληθινό ότι ο Μάρξ υποστήριξε την Παρισινή Κομμούνα μετά τή δημιουργία της κι έγραψε τή γενναία και λαμπρή υπεράσπισή της μετά την πτώση της' αλλά είναι επίσης άληθινό ότι αυτή ή θαυμαστή στάση αντιπροσώπευε μιá σημαντική μεταστροφή στην τοποθέτησή του και έντως δδήγησε σέ μιá ούσιώδη άλλαγή της επαναστατικής θεωρίας, πού αυτός κι ο Έν-

γκελς διαμόρφωναν ἐπὶ εἰκοσιπέντε χρόνια, πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὸ «Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο» — μιὰ ἀλλαγὴ πού οἱ ἴδιοι ἀναγνώρισαν, ὅταν κυκλοφόρησαν μιὰ ἔκδοση τοῦ Μανιφέστου τὸν ἐπόμενον χρόνον καὶ τὴν ὁποία ὁ Μπακοῦνιν ἀνέφερε δεικτικὰ τὸν ἴδιον καιρὸ.

Ἀντίθετα, ἡ ὑποστήριξη τοῦ Μπακοῦνιν στὴν Παρισινὴ Κομμούνια ἀναπτύχθηκε φυσιολογικὰ μέσα ἀπ' τὴ στάση του κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κρίσης καὶ ὄντως κατὰ τὴν διάρκεια ὅλης τῆς δράσης του πού κάλυπτε τὴν ἴδια περίοδο τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν. Ὁ Ζὰν Μαιτρὸν, ὁ ἱστορικὸς τοῦ Γαλλικοῦ ἀναρχικοῦ κινήματος, συνόψισε τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς δυὸ στάσεις λέγοντας ὅτι ὁ Μπακοῦνιν «μπορεῖ νὰ κριθεῖ μὲ τὴν καρδιά του καὶ ὁ Μάρξ μὲ τὸ μυαλό του». Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι βέβαια ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτό. Ὁ Ἄρθουρ Λένινγκ, ὁ ἐκδότης τῶν ἀρχείων τοῦ Μπακοῦνιν, μιλώντας πρόσφατα σὲ μιὰ διάλεξη μὲ θέμα «Ἡ Παρισινὴ Κομμούνια καὶ ἡ θέση τῆς μέσα στὴ σοσιαλιστικὴ σκέψη» ὑποστήριξε ὅτι ἡ ἀποψη τοῦ Μπακοῦνιν γιὰ τὴν Κομμούνια, ἦταν μέρος τῆς γραμμῆς πού ἀκολουθοῦσε σταθερὰ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς περιόδου 1870—1871 καὶ ὅτι ἡ γραμμὴ αὐτὴ ἦταν στὴν πραγματικότητα διανοητικὰ καὶ συναισθηματικὰ σωστὴ — ἐνῶ ἦταν ὁ Μάρξ ἐκεῖνος, πού ἦταν ἐχθρικός ἀπέναντι στὴν ἰδέα τῆς Κομμούνιας μέχρι ὅτου νὰ ὑλοποιηθεῖ πραγματικὰ, ὁ ὁποῖος πείστηκε ἀπ' τὴν καρδιά του καὶ τότε χρησιμοποίησε τὸ μυαλό του γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀλλαγὴ τῶν αἰσθημάτων του.

Ὁ Μπακοῦνιν ὄντως ἔκανε περισσότερα ἀπ' τὸ νὰ συνηγορεῖ ἀπλῶς γιὰ μιὰ ἐξέγερση στὴ Γαλλία — πῆρε μέρος σὲ μιὰ. Τὸ 1870 ζοῦσε στὸ Λοκάρνο τῆς Ἰταλικῆς Ἑλβετίας, ἀλλὰ βρισκόταν σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς φίλους του στὴ Γαλλία, εἰδικὰ στὸ Νότιο τμήμα αὐτῆς καὶ ὅταν ἔπεσε ἡ Αὐτοκρατορία στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτεμβρίου, μετακινήθηκε γρήγορα ἐκεῖ. Ἄφησε τὸ Λοκάρνο στὶς 9 τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ ἔφτασε στὴ Λυὼν στὶς 15 τοῦ Σεπτεμβρίου ὅπου ἔπαιξε ἡγετικὸ ρόλο σὲ μιὰ σοσιαλιστικὴ ἀπόπειρα ἀνατροπῆς τοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος πού ἐγκαθιδρύθηκε ἐκεῖ στὶς 4 τοῦ Σεπτεμβρίου. Οἱ σοσιαλιστὲς σχημάτισαν μιὰ ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ἔβγαλε μιὰ διακήρυξη πού καταργοῦσε τὸ Κράτος, στὶς 24 τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τὴν ἔκδωσε στὶς 25 τοῦ Σε-

πτέμβρη και πού πραγματικά κατόρθωσε να καταλάβει την έξο-
σία για μιὰ μέρα στις 28 του Σεπτεμβρη' αλλά οι κυβερνητικές
δυνάμεις τούς απώθησαν γρήγορα κι αποκατάστησαν την «τάξη»,
πριν αυτοί μπορέσουν να σχηματίσουν μιὰ επαναστατική κομμού-
να. Ο Μπακουΐνι αιχμαλωτίσθηκε αλλά γρήγορα απέθθηκε ελεύθε-
ρος και κατόρθωσε να δραπετεύσει στη Μασσαλία και κατόπιν, ε
να μήνα αργότερα, στη Γένοβα κι από κει στο Λοκάρνο. (Μιὰ βδο-
μάδα μετά τή φυγή του από τή Μασσαλία, ή εξέγερση τής 31ης
του Οκτώβρη εγκαθίδρυσε εκεί για λίγες μέρες μιὰ επαναστατική
κομμούνα' είναι σημαντικό ν' αντιληφθούμε ότι ή Παρισινή Κοι-
μούνα του Μάρτη — Μάη 1871, υπήρξε τὸ μεσουράνημα ἐνός
κινήματος πού κράτησε πολὺ καιρὸ και διαδόθηκε πλατειά — και
μετὰ τὴν εγκαθίδρυση τής Πάρισινῆς Κομμούνας ἐπακολούθησαν
κι ἄλλες ἐξεγέρσεις σὲ πολλὰ μέρη τής Γαλλίας, πού περιλάμβαν-
αν τόσο τὴ Λυών ὅσο και τὴ Μασσαλία).

Αὐτὴ ή κωμικοτραγικὴ ἐμπειρία γκρέμισε τὶς ἐλπίδες τοῦ
Μπακουΐνι για τὶς επαναστατικὲς δυνατότητες στη Γαλλία και
τὸν ἔκανε νὰ χάσει τὴν αισιοδοξία, ή ὁποία ἐκφραζόταν στα «Γράμ-
ματα σ' ἕνα Γάλλο πάνω στη Σημερινὴ Κρίση» πού γράφτηκαν
ἀνάμεσα στὸν Αὐγουστο και τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1870 και δημο-
σιεύτηκαν τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1870. Ἄλλ' ὁ ἐνθουσιασμός του ἐπα-
νήλθε ὁμαλά με τὴν ἐμφάνιση τής Παρισινῆς Κομμούνας τὸ Μάρ-
τη τοῦ 1871. Ἡ Ὁμοσπονδία τής Γιούρας, μέλος τής Διεθνούς,
πού περιλάμβανε τοὺς στενοὺς πολιτικούς του συμμάχους, ἔστει-
λε ἕνα ταχυδρόμο στὸ Παρίσι, στις ἀπαρχὲς τής ἐξέγερσης, ἀλλὰ
αὐτοὶ —ὅπως κάθε ἄλλος πού θρυσκόταν ἔξω ἀπ' τὴν πολιορκη-
μένη πόλη— δὲν μπορούσαν παρά μόνο νὰ παρατηροῦν τὰ γεγο-
νότα ἀπὸ μακριά. Ὁ Μπακουΐνι —ὅπως ὁ Μάρξ— συνειδητοποίη-
σε γρήγορα τὴ σημασία τῶν γεγονότων πού συνέβαιναν ἐκεῖ και
—ξανά ὅπως ὁ Μάρξ— εἶχε μερικοὺς συντρόφους ἀνάμεσα στοὺς
ἠγέτες τής Κομμούνας: τὸ Βαρλέν, τὸ Μαλόν, τοὺς ἀδελφούς Ρε-
κλύ κι ἄλλους. Τὸν Ἀπρίλη μετακινήθηκε στὸ Σονβιλιέ, στη Γιού-
ρα, για νὰ θρυσκεται πιὸ κοντὰ στη Γαλλία κι ἀνάμεσα στοὺς φί-
λους του. Τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάη, ἐνῶ ἐπιζούσε ἀκόμα
ή Κομμούνα, ἀπέυθυνε τρεῖς λόγους πρὸς τοὺς ἐργάτες τοῦ Σαιντ
Ἰμιέ, πού ἀνήκαν στὸ κεντρικὸ τμήμα τής περιφέρειας Κουρτελα-

ρὺ τῆς Ὀμοσπονδίας τῆς Γιούρας, μὲ τοὺς ὁποίους ἔφερε γιὰ πρώτη φορά στὴ δημοσιότητα, τὰ γενικά συμπεράσματα ποὺ ἔβγαλε ἀπ' τὴ Παρισινὴ Κομμούνα.

Μετὰ τὴν πτώση τῆς Κομμούνας, ξαναγύρισε στὸ Λοκάρνο κι ἐκεῖ, ἀπ' τὶς 5 μέχρι τὶς 23 τοῦ Ἰούνη, ἔγραψε τὴν ἀνολοκλήρωτη πραγματεία του ποὺ εἶναι γνωστὴ ὡς «Ἡ Παρισινὴ Κομμούνα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους» καὶ ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βασικὴ ἔκθεσή του γιὰ τὶς συνέπειες τῆς Κομμούνας.

Τὸν Ἰούλη καὶ τὸν Αὐγούστο, μετὰ τὶς βίαιες ἐπιθέσεις τοῦ Μαντσίνι ἐνάντια στὴν Κομμούνα καὶ τὴ Διεθνή στὴν Ἰταλία, ὁ Μπακοῦνιν ἔγραψε ρωμαλέες ἀπαντήσεις ποὺ εἶχαν μιὰ σημαντικὴ ἀπήχηση κι ἄρχισαν νὰ καταστρέφουν τὴ μακρόχρονη ἐπιρροὴ τοῦ Μαντσίνι πάνω στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ τὴν ἀναπληρῶνουν μὲ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Μπακοῦνιν.

Ἡ ἔκθεση τοῦ Μπακοῦνιν γιὰ τὴν Κομμούνα, ποὺ δρέθηκε ἀνάμεσα στὰ γραπτά του μετὰ τὸ θάνατό του, ὀνομάσθηκε ἀπ' τὸν ἴδιο «Προοίμιον γιὰ τὸ δεύτερον τόμον τῆς Ρωσσογερμανικῆς Αὐτοκρατορίας», ἦταν προσχεδιασμένο λοιπὸν ὡς εἰσαγωγὴ στὸ δεύτερον μέρος τῆς μεγάλης ἐπιθέσεώς του ἐνάντια στὰ καθεστῶτα τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γερμανίας, τὸ πρῶτον μέρος τῆς ὁποίας γράφτηκε στὸ τέλος τοῦ 1870 καὶ δημοσιεύτηκε τὸ Μάη τοῦ 1871. Ἀλλὰ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπως τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ ἔργα του, δημοσιεύτηκε μόνον σὲ ἀποσπασματικὴ μορφή· ἓνα ἄλλο μέρος ἀπ' αὐτὸ ποὺ συχνὰ ἐμφανίστηκε χωριστὰ εἶναι τὸ ἀνολοκλήρωτον ἔργο ποὺ εἶναι πολὺ γνωστὸ ὡς «Ὁ Θεὸς καὶ τὸ Κράτος» ποὺ γράφτηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1871 καὶ πρωτοδημοσιεύτηκε τὸ 1882. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἔκθεσης τοῦ Μπακοῦνιν γιὰ τὴν Κομμούνα πρωτοδημοσιεύτηκε (ἀπ' τὸ Γαλλικὸν πρωτότυπον) ἀπ' τὸν Ἐλιζέ Ρεκλύ στὴν τελευταία ἔκδοσιν τοῦ «Ταξιδιώτη» (Τόμος Β', ἀριθ. 4, Ἀπριλίου - Μάης 1878) τῆς «ἐπαναστατικῆς σοσιαλιστικῆς» —δηλαδὴ Μπακοῦνικῆς— ἐφημερίδας, ποὺ ἐκδιδόταν στὴν Γενεύη ἀπ' τὸ Μάη τοῦ 1877 μέχρι τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1878, ἀπὸ Γάλλους καὶ Ρώσους ἐξόριστους. Ὁ Ρεκλύ τοῦ ἔδωκε τὸν τίτλον «Ἡ Παρισινὴ Κομμούνα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους» ποὺ ἔχει διατηρήσει ἀπὸ τότε. Ὁλόκληρον τὸ κείμενον πρωτοεκδόθηκε ἀπ' τὸν Μπερνάρ Λαζάρ στὶς «Πολιτικὰς καὶ φι-

λοσοφικές συζητήσεις» (Τόμος Ε', αριθμός 29, 1892) κι έμφανίστηκε σάν ξεχωριστό φυλλάδιο, με εισαγωγή από τόν Πέτρο Κροπότκιν τό 1899. Συμπεριλήφθηκε στην άνθολογία τών έργων του Μπακοϋνιν πού εκδόθηκε στην Γαλλία καθώς και σ' εκείνες πού κυκλοφόρησαν αργότερα στη Ρωσία, Γερμανία και Άργεντινή. Άναδημοσιεύθηκε πρόσφατα στην άναρχική άνθολογία του Ντανιέλ Γκερέν «Ούτε Θεός ούτε άφέντης». (Τελευταία έκδοση τῷ 1970).

Γράμμα στην εφημερίδα Λιμπερτέ (5 - 10 - 1872)

Πρὸς τοὺς συντάκτες τῆς Λιμπερτέ.

Κύριοι

Ἄφου δημοσιεύσατε τὴν ποιὴν τοῦ ἀφορισμοῦ, ποὺ ἡ Μαρξιστικὴ Συνέλευση τῆς Χάγης ἔχει μόλις ἀναγγεῖλει ἐναντίον μου, εἶμαι βέβαιος ὅτι, μὲ τὴν εὐθύτητα ποὺ σὰς διακρίνει, θὰ δημοσιεύσετε καὶ τὴν ἀπάντησή μου. Σὰς τὴν παραδίδω.

Ὁ θρίαμβος τοῦ κυρίου Μάρξ καὶ τῆς ομάδας του ὑπῆρξε δολοκληρωτικός. Ἐχοντας σίγουρη μὴ πλειοψηφία, τὴν ὁποία προετοίμαζαν κι ὀργάνωναν γιὰ πολὺ καιρὸ μὲ μεγάλη δεξιότηχία καὶ φροντίδα, ἀν κι ὄχι μὲ πολὺ σεβασμὸ ἀπέναντι στοὺς κανόνες τῆς ἠθικῆς, τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ποὺ τόσο συχνὰ βρίσκονται μέσα στοὺς λόγους ἀλλὰ τόσο σπάνια στὶς πράξεις τους, οἱ Μαρξιστὲς πέταξαν τὴ μάσκα τους. Κι ὅπως ταιριάζει σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἐξουσία, στ' ὄνομα πάντοτε ἐκείνης τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας ποὺ, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, θὰ χρησιμεύει σὰ στήριγμα γιὰ ὄλους ἐκείνους ποὺ φιλοδοξοῦν νὰ κυβερνήσουν τίς μέζες, ἐπέβαλαν μὲ ἀναίδεια τὴν δικτατορία τους πάνω στὰ μέλη τῆς Διεθνοῦς.

Ἄν ἡ Διεθνὴς ἦταν λιγότερο δυνατὴ καὶ θαθεῖα ριζωμένη, ἀν στηριζόταν, ὅπως φαντάζονται, μόνο στὴν τυπικὰ ὀργανωμένη ἐπίσημη ἡγεσία κι ὄχι στὴν ἀληθινὴ ἀλληλεγγύη τῶν ἐνεργῶν συμφερόντων καὶ φιλοδοξιῶν τοῦ προλεταριάτου ὄλων τῶν χωρῶν τοῦ πολιτισμένου κόσμου, στὴν ἐλεύθερη κι αὐθόρμητη συνένωση τῶν ἐργατικῶν τμημάτων καὶ ἐνώσεων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε κυβερνητικὸ ἔλεγχο, τὰ ψηφίσματα αὐτοῦ τοῦ κακοήθους συνέδριου τῆς Χάγης, ἢ τόσο ζωντανὴ καὶ πιστὴ ἐνσάρκωση τῆς Μαρξιστικῆς θεωρίας καὶ πρακτικῆς, θὰ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὴ σκοτώσουν. Θὰ εἶχαν περιοριστεῖ σὸ νὰ γελοιοποιήσουν καὶ νὰ μειώσουν αὐτὴ τὴν ὑπέροχη Ἐνωση, στὴν ἴδρυση τῆς ὁποίας, νοιώθω

ευχαρίστηση ν' αναφέρω, ο κύριος Μάρξ έπαιξε ένα ενεργητικό και δραστήριο ρόλο.

"Ένα κράτος, μιá κυβέρνηση, μιá διεθνής δικτατορία! Τά δ-νεира του Γρηγόριου του Ζ', του Βονιφάτιου του Ζ', του Κάρολου του Ε', και του Ναπολέοντος εμφανίζονται ξανά με νέες μορφές, αλλά με τις ίδιες πάντοτε απαιτήσεις, μέσα στο Σοσιαλδημοκρατικό στρατόπεδο! Μπορεί κανείς να φανταστεί τίποτα πιδ γελοίο και ταυτόχρονα πιδ άπαισιο; Τό να ισχυριζόμαστε ότι μιá ομάδα ατόμων, άκόμα κι αν είναι πιδ έξυπνοι κι έχουν τις καλύτερες προθέσεις, θά μπορούσε να γίνει τό μυαλό, ή ψυχή, ή κατευθυντήρια κι ένοποιητική θέληση του επαναστατικού κινήματος και της οικονομικής οργάνωσης του προλεταριάτου όλων των χωρών, άποτελεί μιá τέτοια άγρευση ενάντια στην κοινή λογική και στην ιστορική εμπειρία, ώστε αναρωτιέται κανείς πώς μπόρεσε να τη σκεφτεί ένας άνθρωπος τόσο έξυπνος όπως ο κύριος Μάρξ!

Οι Πάπες τουλάχιστον είχαν τη δικαιολογία ότι κατέχουν την άπόλυτη αλήθεια, πού ισχυρίζονταν ότι κρατούσαν στα χέρια τους με την επιφοίτηση του Άγίου Πνεύματος και στην όποία ύποτιθεται ότι πιστεύουν. Ό κύριος Μάρξ δέν έχει καμιá τέτοια δικαιολογία και δέν θά τον προσβάλω λέγοντας ότι φαντάζεται πώς έχει ανακαλύψει επιστημονικά κάτι πού πλησιάζει την άπόλυτη αλήθεια.

Άλλ' άπ' τη στιγμή πού εκμηδενίζεται ή άπόλυτη αλήθεια δέν μπορεί να υπάρχει κανένα αλάθητο δόγμα για τη Διεθνή κι έπομένως καμιá έπίσημη πολιτική ή οικονομική θεωρία κι οι συνειλεύσεις μας δέν πρέπει ποτέ ν' αναλάβουν τό ρόλο των οικουμενικών συμβουλίων πού θεσπίζουν ύποχρεωτικούς κανόνες, τους ό-πους πρέπει ν' άκολουθούν όλα τά μέλη και οι πιστοί τους.

Δέν υπάρχει παρά μόνο ένας νόμος πού είναι πραγματικά ύποχρεωτικός για όλα τά μέλη, άτομα, τμήματα κι όμοσπονδίες της Διεθνούς για όλους εκείνους πού ο νόμος αυτός άποτελεί την αληθινή και μοναδική θάση. Στην πιδ όλοκληρωμένη του μορφή, μ' όλες τις συνέπειες και τις έφαρμογές του, ο νόμος αυτός συνηγορεί για τη δ ι ε θ ν ή α λ λ η λ ε γ γ ύ η τ ω ν έ ρ γ α ζ ό μ ε ν ω ν δ λ ω ν τ ω ν ε π α γ γ ε λ μ ά τ ω ν κι δ λ ω ν τ ω ν χ ω ρ ω ν σ τ ό ν ο ι κ ο ν ο μ ι κ ό

τους άγώνες ενάντια στους έκμεταλλευτές της έργασίας. Η ζωντανή ένότητα της Διεθνούς βασίζεται αποκλειστικά στην πραγματική οργάνωση αυτής της άλληλεγγύης, με την αυθόρμητη δράση των εργατικών ομάδων και με την απόλυτα ελεύθερη συνένωση των εργαζόμενων μαζών, όλων των γλωσσών κι όλων των έθνων, πού γίνεται δλοένα και πιο ισχυρή γιατί είναι ελεύθερη· ή Διεθνής δέν μπορεί νά ένοποιηθεί με διατάγματα και κάτω άπ' τó μαστίγιο οποιασδήποτε κυβέρνησης, όποια μορφή κι άν έχει αυτή.

Ποιος μπορεί νά καθησυχάσει κάθε άμφιβολία σχετικά με τó άν, πέρα άπ' αυτή την δλοένα αυξανόμενη οργάνωση της αγωνιστικής άλληλεγγύης τού προλεταριάτου ενάντια στην καπιταλιστική έκμετάλλευση, θά έπακολουθήσει ó πολιτικός άγώνας τού προλεταριάτου ενάντια στην άστική τάξη; Τόσο οι Μαρξιστές όσο κι έμεις συμφωνούμε δμόφωνα πάνω σ' αυτό τó σημείο. Άλλά έδω προκύπτει ένα έρώτημα πού μας διαχωρίζει έντελώς άπ' τούς Μαρξιστές.

Πιστεύουμε ότι ή πολιτική τού προλεταριάτου, πού είναι άναγκαστικά επαναστατική, θά πρέπει νά έχει σαν άμεσο και μοναδικό σκοπό την καταστροφή τού Κράτους. Δέν μπορούμε νά καταλάβουμε πώς μπορεί νά μιλάει κανείς για διεθνή άλληλεγγύη, όταν υπάρχει ή έπιθυμία νά διατηρηθεί τó Κράτος, εκτός άν κάποιος όνειρεύεται τó Παγκόσμιο Κράτος, δηλαδή την παγκόσμια υποδούλωση, όπως ακριβώς την όνειρεύτηκαν οι μεγάλοι αυτοκράτορες κι οι πάπες. Γιατί τó Κράτος είναι, άπ' την ίδια του τή φύση, μία διάσπαση αυτής της άλληλεγγύης κι έπομένως μία μόνιμη αίτία πολέμου. Ούτε μπορούμε νά καταλάβουμε πώς θά μπορούσε κανείς νά μιλήσει για την ελευθερία τού προλεταριάτου ή την πραγματική χειραφέτηση των μαζών, μέσα στο Κράτος κι άπ' τó Κράτος. Κράτος σημαίνει κυριαρχία και κάθε κυριαρχία, προϋποθέτει την ύποταγή των μαζών κι έπομένως την έκμετάλλευσή τους για χάρη κάποιας άρχουσας μειοψηφίας.

Δέν δεχόμαστε, άκόμα και για τούς σκοπούς μιας επαναστατικής μεταβολής, έθνικές συνελεύσεις, συντακτικές συνελεύσεις, προσωρινές κυβερνήσεις ή τίς λεγόμενες επαναστατικές δικτατορίες, γιατί έχουμε πειστεί ότι ή επανάσταση είναι ειλκρινής και μό-

νιμη μόνο μέσα στις μάζες· διι όταν συγκεντρωθεί στα χέρια λίγων κυρίαρχων ατόμων, άμεσα κι αναπόφευκτα μετατρέπεται σε αντίδραση. Αύτή είναι ή πίστη μας· αύτός δέν είναι ό κατάλληλος χρόνος για νά έπεκταθούμε πάνω σ' αύτή. Οι Μαρξιστές κηρύσσουν έντελώς αντίθετες ίδέες. Όπως ταιριάζει σε καλούς Γερμανούς, λατρεύουν την κρατική έξουσία και είναι επίσης άναγκαστικά προφήτες τής πολιτικής και κοινωνικής πειθαρχίας, ύπέρμαχοι τής κοινωνικής τάξης πού είναι θεμελιωμένη από πάνω πρός τά κάτω, σ' όνομα πάντοτε τής καθολικής ψηφοφορίας και τής κυριαρχίας τών μαζών, πάνω στις όπολες φορτώνουν την τιμή νά ύπακούουν στους ήγγέτες τους, στα εκλεγμένα άφεντικά τους. Οι Μαρξιστές δέν άναγνωρίζουν καμιά άλλη άπελευθέρωση παρά μόνο εκείνή πού περιμένουν άπ' τό άποκαλούμενο Λαϊκό Κράτος τους.

Άνάμεσα στους Μαρξιστές και σε μάς ύπάρχει μιá άδυσσος. Αύτοι είναι κρατιστές ένώ έμεις είμαστε άναρχικοί.

Αύτές είναι οι δύο βασικές πολιτικές τάσεις πού χωρίζουν σήμερα τή Διεθνή σε δύο στρατόπεδα. Άπ' τή μιá μεριά δέν ύπάρχει τίποτα, για ν' άκριβολογήσουμε, παρά μόνο ή Γερμανία, άπ' την άλλη θρίσκουμε, με ποικίλους βαθμούς, την Ίταλία, την Ίσπανία, την Έλβετική Γιούρα, ένα μεγάλο μέρος τής Γαλλίας, τό Βέλγιο, την Όλλανδία και στο πολύ κοντινό μέλλον τους Σλαβικούς λαούς. Αύτές οι δύο τάσεις ήρθαν σε άνοιχτή σύγκρουση στο Συνέδριο τής Κάγης και χάρη στη μεγάλη δεξιοτεχνία τής τακτικής του κυρίου Μάρξ, χάρη στην έντελώς τεχνητή όργάνωση τής τελευταίας Συνέλευσης, ή Γερμανική τάση επικράτησε.

Μήπως αύτό σημαίνει ότι λύθηκε τό επίμαχο πρόβλημα; Ούτε καν συζητήθηκε όπως πρέπει· άφοϋ ή πλειοψηφία ψήφισε σαν καλογυμνασμένο σύνταγμα, σύντρίψε όλες τις συζητήσεις κάτω άπ' την ψήφο τής. Έτσι ή αντίφαση έξακολουθεί νά παραμένει, όξύτερη κι άνησυχητική όσο ποτέ· κι ό ίδιος ό κύριος Μάρξ, μεθυσιμένος όπως πιθανόν νά είναι άπ' τή νίκη του, δέν μπορεί ούτε καν νά φανταστεί ότι την κέρδισε τόσο φθηνά. Κι αν για μιá στιγμή άπόλαυσε μιá τέτοια ήλλίθια έλπίδα, θά έπρεπε νά είχε άπαλλαγεί πρόθυμα άπ' την αύταπάτη λόγω τής ένωμένης στάσης τών αντιπροσώπων τής Γιούρας, Ίσπανίας, Βελγίου και Όλλανδίας (για νά μην αναφέρω την Ίταλία, ή όποία ούτε καταδέχθηκε νά στεί-

λει αντιπρόσωπους σ' αυτό τὸ τόσο φανερά ἀπατηλὸ συνέδριο), μιὰ διαμαρτυρία πολὺ μετριοπαθῆ σὲ τόνο κι ὅμως μὲ τόση δύναμη καὶ βαθεῖα σημασία.

Ἄλλὰ τί πρέπει νὰ γίνεῖ σήμερα; Σήμερα, ἀφοῦ ἡ λύση κι ὁ συμβιβασμὸς στὸν τομέα τῆς πολιτικῆς εἶναι ἀδύνατα, πρέπει νὰ ἐφαρμόσουμε κοινὴ ἀνεκτικότητα παραχωρώντας σὲ κάθε χώρα τὸ ἀναμφισβήτητο δικαίωμα ν' ἀκολουθεῖ ὅποιες πολιτικὲς τάσεις πιθανὸν νὰ προτιμᾷ ἢ νὰ βρίσκει πιὸ κατάλληλες γιὰ τὴ δική της εἰδικὴ κατάσταση. Κατὰ συνέπεια, ἀπορρίπτοντας κάθε πολιτικὸ θέμα ἀπ' τὸ ὑποχρεωτικὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνούς, πρέπει νὰ ἐπιδιώξουμε νὰ ἐνισχύσουμε τὴν ἐνότητα τῆς μεγάλης αὐτῆς ἔνωσης ἀποκλειστικὰ στὸν τομέα τῆς οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης. Αὐτὴ ἢ ἀλληλεγγύη μᾶς ἐνώνει, ἐνῶ τὰ πολιτικὰ ζητήματα μᾶς χωρίζουν ἀναπόφευκτα.

Νὰ πού βρίσκεται ἡ ἀληθινὴ ἐνότητα τῆς Διεθνούς, μέσα στὶς κοινὲς οἰκονομικὲς φιλοδοξίες καὶ στ' αὐθόρμητα λαϊκὰ κινήματα ὄλων τῶν χωρῶν — ὅχι σὲ ὅποιαδήποτε κυβέρνηση οὔτε σὲ καμιά ἀκαμπτη πολιτικὴ θεωρία πού ἐπιβλήθηκε πάνω στὶς μάζες ἀπὸ ἓνα γενικὸ συνέδριο. Αὐτὸ εἶναι τόσο φανερὸ ὥστε θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ ἔχει τυφλωθεῖ ἀπ' τὸ πάθος γιὰ τὴν ἐξουσία γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβει.

Θὰ μπορούσα νὰ καταλάβω τὰ ὄνειρα πού ἔκαναν διάφοροι δεσπότες μὲ στέμμα ἢ χωρὶς, γιὰ νὰ κρατήσουν τὸν κόσμον στὰ χέρια τους σὰν σκῆπτρο. Ἄλλὰ τί μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ ἓνα φίλο τοῦ προλεταριάτου, ἓναν ἐπαναστάτη πού ἰσχυρίζεται ὅτι ποθεῖ εἰλικρινὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν μαζῶν, ἐνῶ υἱοθετεῖ στάση διευθυντοῦ κι ἀνώτατου διαιτητῆ ὄλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων, πού μπορεῖ νὰ ξεφυτρώσουν σὲ διάφορες χώρες καὶ τολμᾷ νὰ ὀνειρεύεται τὴν ὑποταγὴ τοῦ προλεταριάτου σὲ μιὰ ἰδέα πού γεννήθηκε στὸ μυαλό του;

Πιστεῖτε ὅτι ὁ κύριος Μάρξ εἶναι ἓνας φλογερὸς ἐπαναστάτης, ἔν κι ὅχι πάντοτε πολὺ συνεπής κι ὅτι πραγματικὰ ἐπιθυμεῖ τὴν ἐξέγερση τῶν μαζῶν. Καὶ ἀναρωτιέμαι πῶς δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ ὅτι ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς παγκόσμιας δικτατορίας, συλλογικῆς ἢ ἀτομικῆς, μιᾶς δικτατορίας πού, μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, θὰ ἀσκεῖ τὸ καθήκον τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ τῆς παγκόσμιας ἐπανάστασης.

ρυθμίζοντας και κατευθύνοντας τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν μαζῶν σ' ὄλες τὶς χώρες, ὅπως ἀκριβῶς κατευθύνει κάποιος μιὰ μηχανή — ὅτι ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς τέτοιας δικτατορίας θὰ ἦταν ἀρκετὴ ἀπὸ μόνη της νὰ σκοτώσει τὴν ἐπανάσταση, νὰ παραλύσει καὶ νὰ διαστρεβλώσει ὅλα τὰ λαϊκὰ κινήματα.

Ποῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποῦ εἶναι ἡ ομάδα ἀτόμων, ὅσο ἐξυπνοὶ κι ἂν εἶναι, ποῦ θὰ τολμοῦσαν νὰ κολακίψουν τὸν ἑαυτὸ τους ὅτι μποροῦν μόνον νὰ συλλάβουν καὶ νὰ καταλάβουν τὴν ἀπειρὴ πολυπλοκότητα τῶν διαφόρων συμφερόντων, τάσεων κι ἐνεργειῶν σὲ κάθε χώρα, σὲ κάθε ἐπαρχία, σὲ κάθε περιφέρεια, σὲ κάθε ἐπάγγελμα καὶ τέχνη καὶ τὰ ὅποια ἐνώνονται στὴν τεράστια συνισταμένη τους, ἀλλὰ δὲν πειθαρχοῦνται ἀπὸ μερικοὺς θεμελιακοὺς κανόνες κι ἀπὸ μιὰ μεγάλη κοινὴ φιλοδοξία, τὴν ἴδια φιλοδοξία (οἰκονομικὴ ἰσότητα χωρὶς ἀπώλεια τῆς αὐτονομίας), ποῦ, ἔχοντας θυσιστεῖ βαθεῖα μέσα στὴ συνείδηση τῶν μαζῶν, θ' ἀποτελέσει τὴ μελλοντικὴ κοινωνικὴ ἐπανάσταση;

Καὶ τί μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς γιὰ ἓνα Διεθνὲς Συνέδριο ποῦ, γιὰ τὸ ὑποτιθέμενο συμφέρον αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης, ἐπιβάλλει στὸ προλεταριάτο ὁλόκληρου τοῦ πολιτισμένου κόσμου μιὰ κυβέρνηση ποῦ ἔχει περιβληθεῖ μὲ δικτατορικὴ ἐξουσία, μὲ τὸ ἀνακριτικὸ καὶ παπικὸ δικαίωμα νὰ διαλύει τὶς περιφερειακὰ ὁμοσπονδίες τῆς Διεθνούς καὶ νὰ θυθίζει στὴ σιωπὴ ὁλόκληρα ἔθνη στ' ὄνομα ἐνὸς ὑποτιθέμενου ἐπίσημου κανόνα ποῦ στὴν πραγματικότητα δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μόνον ἰδέα τοῦ Μάρξ, μεταμορφωμένη μὲ τὴν ψῆφο μιᾶς φανταστικῆς πλειοψηφίας σὲ ἀπόλυτη ἀλήθεια; Τί μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς γιὰ ἓνα Συνέδριο ποῦ, γιὰ νὰ κάνει τὴν ἡλιθιότητά του πιὸ φανερὴ, ἐξορίζει στὴν Ἀμερικὴ αὐτὴ τὴ δικτατορικὴ κυβέρνηση (τὸ Γενικὸ Συμβούλιο τῆς Διεθνούς) ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ εἶναι πιθανὸν τίμιοι, εἶναι ἀμαθεῖς, ἀφανεῖς, ἀπολύτως ἄγνωστοι ἀκόμα καὶ στὸ ἴδιο τὸ Συνέδριο; Οἱ ἐχθροὶ μας, οἱ ἄστοί, θὰ εἶχαν δίκιο ἂν κορόιδευαν τὸ Συνέδριο καὶ ὑποστήριζαν ὅτι ἡ Διεθνὴς Ἐνωση Ἐργαζόμενων πολεμᾷ τὴν κρατοῦσα τυραννία μόνον γιὰ νὰ κτίσει μιὰ νέα τυραννία πάνω της· δηλαδὴ στὴ δίκαιη προσπάθειά της ν' ἀντικαταστήσει τοὺς παλιοὺς παραλογισμοὺς, δημιουργεῖ νέους!

Εἶναι εὐκόλο νὰ καταλάβουμε γιὰτί ἄνθρωποι, ὅπως οἱ κύριοι

Μάρξ και Ένγκελς, είναι απαραίτητοι στους οπαδούς ενός προγράμματος που λατρεύει την πολιτική εξουσία κι ανοίγει τις πόρτες σ' όλες τις φιλοδοξίες τους. Άφου θά υπάρχει πολιτική εξουσία, θά υπάρχουν αναγκαστικά και υπήκοοι, που θά υποχρεωθούν νά υπακούουν, γιατί χωρίς υπακοή δέν μπορεί νά υπάρξει εξουσία. Πιθανόν κάποιος νά διαφωνήσει ισχυριζόμενος ότι θά υπακούουν όχι σέ ανθρώπους, παρά σέ νόμους που έχουν οι ίδιοι φτιάξει. Άλλά σ' αυτό άπαντώ ότι όλοι ξέρουν πώς οι άνθρωποι κάνουν αυτούς τους νόμους και θέτουν πρότυπα υπακοής σ' αυτούς, ακόμα και στις πιο δημοκρατικές κι ελεύθερες χώρες. Όποιος δέν έχει άναμιχθεί σ' ένα κόμμα, που παίρνει τή φαντασία για πραγματικότητα, θά θυμηθεί ότι ακόμα και σέ κείνες τις χώρες οι άνθρωποι υπακούουν όχι στους νόμους που έφτιαξαν οι ίδιοι, αλλά στους νόμους που έγιναν σι' όνομά τους κι ότι ή υπακοή τους σ' αυτούς τους νόμους δέν μπορεί νά είναι τίποτ' άλλο παρά μόνο υπακοή στην αυθαίρετη θέληση κάποιας κυβερνητικής μειοψηφίας που άσκει κηδεμονία ή, συνοπτικά, μιá έθελοντική δουλικότητα.

Έμεις οι άναρχικοί επαναστάτες, που θέλουμε ειλικρινά τήν πλήρη λαϊκή χειραφέτηση, παρατηρούμε μέ άποστροφή μιá άλλη έκφραση σ' αυτό τό πρόγραμμα: είναι ό προσδιορισμός του προλεταριάτου, των εργατών, σάν τ ά ξ η ς κι όχι σάν μάζας. Ξέρετε τί σημαίνει αυτό; Δέν είναι τίποτα περισσότερο ή λιγότερο άπ' τήν άριστοκρατική κυριαρχία των βιομηχανικών εργατών και των εργατών των πόλεων, πάνω σ' ένατομμύρια ανθρώπων, που αποτελούν τό άγροτικό προλεταριάτο, οι όποιοι, σύμφωνα μέ τις προβλέψεις των Γερμανών Σοσιαλδημοκρατών, θά γίνουν ουσιαστικά υπήκοοι του άποκαλούμενου Λαϊκού Κράτους τους. «Κοινωνική τάξη», «εξουσία», «κράτος» είναι τρεις άδιαίρετοι όροι, άπ' τους όποιους ό καθένας προποθέτει τους άλλους δυό και που καταλήγουν σ' αυτό: τ ή ν π ο λ ι τ ι κ ή ύ π ο τ α γ ή κ α ι ο ι κ ο ν ο μ ι κ ή έ κ μ ε τ ά λ λ ε υ σ η τ ώ ν μ α ζ ω ν.

Οι Μαρξιστές νομίζουν ότι όπως άκριβώς τό 18ο αιώνα ή άστική τάξη άνέτρεψε τους εύγενείς για νά πάρει τή θέση τους και σταδιακά ν' άπορροφήσει και κατόπιν νά μοιρασθεί μαζί τους τήν κυριαρχία και τήν έμετάλλευση των εργαζόμενων τόσο στις πόλεις όσο και στην ύπαιθρο, έτσι και τό προλεταριάτο των πόλεων

προορίζεται να εκθρονίσει και ν' απορροφήσει την αστική τάξη και κατόπιν από κοινού να εξουσιάζει και να εκμεταλλεύεται τους εργατές της γης.-

Αν και διαφέρουν από μᾶς σέ σχέση μ' αὐτή τὴν ἀποψη, δὲν ἀρνοῦνται ἐντελῶς τὸ πρόγραμμά μας. Μᾶς κατακρίνουν μόνο διὰ θέλομε νὰ ἐπιταχύνουμε τὴν ἀργὴ πορεία τῆς Ἱστορίας κι διὰ ἀγνοοῦμε τὸν ἐπιστημονικὸ νόμο τῶν διαδοχικῶν ἐπαναστάσεων σὲ ἀναπόφευκτα στάδια. Ἀφοῦ ἔχουν διακηρύξει στίς φιλοσοφικὰς τοὺς ἐργασίαις, ποὺ ἔκαναν ἀνάλυση τοῦ παρελθόντος, διὰ τὴν αἰματηρὴν ἤττα τῶν ἐξεγερμένων χωρικῶν τῆς Γερμανίας κι ὁ θρᾶμβος τῶν δεσποτικῶν κρατῶν τὸν 16ο αἰῶνα ἀποτέλεσε μιὰ μεγάλη ἐπαναστατικὴ κίνηση πρὸς τὰ ἔμπρός, ἔχουν τώρα τὸ θράσος νὰ ζητοῦν τὴν ἐγκαθίδρυση ἑνὸς νέου δεσποτισμοῦ, γιὰ τὸ συμφέρον δὴθεν τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων και σὲ βάρος τῶν δουλευτῶν τῆς ὑπαίθρου.

Ἡ ἴδια λογικὴ ὁδηγεῖ τοὺς Μαρξιστὰς ἄμεσα και μοιραία, σ' διὰ ὀνομάζουμε ἀ σ τ ι κ ὸ σ ο σ ι α λ ι σ μ ὸ και στὴ σὺναψη μιᾶς νέας πολιτικῆς συμμαχίας ἀνάμεσα στοὺς ἀστοὺς ποὺ εἶναι «ριζοσπαστικοί» ἢ ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ εἶναι ἔτσι και στὴν «ἐξυπνη», «σεβαστὴ» ἀστικοποιημένη μειοψηφία τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων, σὲ βάρος τῶν προλεταριακῶν μαζῶν, ὄχι μόνο τῆς ὑπαίθρου ἀλλὰ και τῶν πόλεων.

Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει ἡ ὑποψηφιότητα τῶν ἐργατικῶν ἀντιπροσώπων στὰ κοινοβούλια τῶν ὑφιστάμενων χωρῶν και ἡ κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Δὲν εἶναι φανερὸ διὰ τὴν λαϊκὴ φύση μιᾶς τέτοιας ἐξουσίας δὲν θὰ εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνας μῦθος; Εἶναι βέβαιον διὰ θὰ εἶναι ἀδύνατον σὲ ἑκατοντάδες ἢ ἀκόμα δεκάδες χιλιάδων ἢ ἀκόμα και σὲ μερικὰς χιλιάδες νὰ ἐξασκήσουν ἀποτελεσματικὰ τὴν ἐξουσία. Θὰ πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ ἐξασκήσουν τὴν ἐξουσία μὲ τὴ βοήθεια ἀντιπροσώπων, νὰ παραχωρήσουν αὐτὴ τὴν ἐξουσία σὲ μιὰ ὀμάδα ἀτόμων ποὺ ἔχουν ἐκλεγεί γιὰ νὰ τοὺς ἀντιπροσωπεύουν και νὰ τοὺς κυβερνοῦν... Μετὰ ἀπὸ μερικὰς σύντομες στιγμὲς ἐλευθερίας ἢ ἐπαναστατικῆς εὐφορίας, αὐτοὶ οἱ νέοι πολῖτες ἑνὸς νέου κράτους θὰ ξυπνήσουν γιὰ νὰ βρεθοῦν ξανά πιόνια και θύματα νέων ἐξουσιαστῶν...

Τρέφω μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὸ διὰ σὲ λίγα χρόνια, ἀκόμα

κι οί Γερμανοί ἐργάτες θ' ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο πού τοὺς ταιριάζει καλύτερα, μὲ τὴν προϋπόθεση διὰ τὰ μᾶς ἐπιτρέψουν τὴν ἴδια ἐλευθερία. Ἀναγνωρίζουμε ἀκόμα τὴν πιθανότητα διὰ τὴν Ἱστορία, ὁ ἰδιαιτέρος χαρακτήρας, τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο κι ὁλόκληρη ἡ σημερινή τους κατάσταση, τοὺς ἐμποδίζει ν' ἀκολουθήσουν αὐτὸ τὸ μονοπάτι. Ἀφήστε τοὺς Γερμανοὺς, Ἀμερικάνους κι Ἄγγλους δουλευτὲς καθὼς κι ἐκείνους ἀπὸ τὶς ἄλλες χώρες νὰ βαδίσουν μὲ τὴν ἴδια ἐνεργητικότητα στὴν καταστροφή κάθε πολιτικῆς ἐξουσίας, στὴν ἐλευθερία γιὰ ὅλους καὶ σ' ἓνα φυσικὸ σεβασμὸ γι' αὐτὴ τὴν ἐλευθερία· αὐτὲς εἶναι οἱ ἀπαραίτητες συνθήκες γιὰ τὴ διεθνή ἀλληλεγγύη.

Ὁ Μάρξ, γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ πρόγραμμά του γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἔχει μὰ πολὺ εἰδικὴ θεωρία, πού δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ λογικὴ συνέπεια ὁλόκληρου τοῦ συστήματός του. Ὑποστηρίζει διὰ τὴν πολιτικὴν κατάσταση κάθε χώρας εἶναι πάντοτε τὸ προϊόν κι ἡ πιστὴ ἔκφραση τῆς οικονομικῆς τῆς κατάστασης· γιὰ ν' ἀλλάξεις τὴν πρώτη ἀρκεῖ μόνο νὰ μετασχηματίσεις τὴ δεύτερη. Ἐκεῖ θρίσκειται ὅλο τὸ μυστικὸ τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης σύμφωνα μὲ τὸν Μάρξ· ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς ἄλλους παράγοντες στὴν Ἱστορία, ὅπως εἶναι ἡ φανερὴ συνεχῆς ἀντίδραση τῶν πολιτικῶν, νομικῶν καὶ θρησκευτικῶν θεσμῶν πάνω στὴν οικονομικὴν κατάσταση. Ἀναφέρει: «Ἡ φτώχεια γεννᾷ τὴν πολιτικὴν ὑποδούλωση, τὸ Κράτος». Ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀντιστραφεῖ αὐτὴ ἡ ἔκφραση καὶ νὰ λέει: «Ἡ πολιτικὴ ὑποδούλωση, τὸ Κράτος, ἀναπαράγει μὲ τὴ σειρά τῆς καὶ συντηρεῖ τὴν φτώχεια ὡς προϋπόθεση γιὰ τὴν ἴδια τῆς τὴν ὑπαρξή, ἔτσι γιὰ νὰ ἐξαφανιστεῖ ἡ φτώχεια, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐξαφανιστεῖ τὸ Κράτος!». Καὶ ἀρκετὰ παράδοξα, ὁ Μάρξ, πού ἀπαγορεύει στοὺς ὁπαδοὺς του νὰ θεωροῦν τὴν πολιτικὴν ὑποδούλωση, τὸ Κράτος, ὡς πραγματικὴ αἰτία τῆς φτώχειας, διατάζει τοὺς ὁπαδοὺς του μέσα στὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ Κόμμα νὰ θεωρήσουν τὴν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ὡς ἀπόλυτα ἀπαραίτητη πρωταρχικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν οικονομικὴ ἀπελευθέρωση!

(Παρεμβάλλουμε ἐδῶ μιά παράγραφο ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Μπακοῦνιν στὸ Συνέδριον τῆς Διεθνoῦς τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1869, πού

προσθέτει μιά ακόμα αντίρρηση στη Μαρξιστική θεωρία περί οικονομικής αιτιοκρατίας).

Ἡ ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Διεθοῦς (πού ἔγινε ἀπ' τὸν Μάρξ) ὑποστηρίζει ὅτι τὸ νομικὸ γεγονὸς δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ συνέπεια τοῦ οικονομικοῦ γεγονότος, εἶναι ἐπομένως ἀπαραίτητο νὰ μετασχηματίσουμε τὸ τελευταῖο γιὰ νὰ ἐξαφανισθεῖ τὸ πρῶτο. Εἰναι ἀναμφισβήτητο πῶς ὅτι ὀνομάσθηκε νομικὸ ἡ πολιτικὸ δικαίωμα στὴν Ἱστορία, ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἔκφραση καὶ τὸ προῖον ἐνὸς τετελεσμένου γεγονότος. Ἄλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀναμφισβήτητο ὅτι αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ἀφοῦ ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα πράξεων ἢ γεγονότων πού ἔχουν γίνεи προηγουμένως, προκαλεῖ μὲ τὴ σειρά του ἄλλα ἀποτελέσματα καὶ γίνεται τὸ ἴδιο ἓνα πολὺ ἀληθινὸ καὶ πανίσχυρο γεγονὸς πού πρέπει νὰ ἐξαφανιστεῖ ἂν κάποιος ἐπιθυμεῖ μιά τάξη πραγμάτων διαφορετικὴ ἀπ' τὴν κρατοῦσα. Ἔτσι, εἶναι αὐτὸ τὸ κληρονομικὸ δικαίωμα ἐκεῖνο πού, ἀφοῦ ὑπῆρξε ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς βίαιης οἰκιοποίησης τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πλοῦτου, γίνεται ἀργότερα ἡ βάση τοῦ πολιτικοῦ κράτους καὶ τῆς θεσμοποιημένης οἰκογένειας, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει καὶ λατρεύει τὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία...

Παρόμοια, ὁ Μάρξ ἀγνοεῖ ἐντελῶς ἓνα πῶς σημαντικὸ στοιχεῖο τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης τῆς Ἀνθρωπότητας, δηλαδὴ, τὴν ἰδiosisκρασία καὶ τὸν ἰδιαίτερο χαρακτήρα κάθε φυλῆς καὶ κάθε λαοῦ, μιά ἰδiosisκρασία καὶ ἓνα χαρακτήρα πού καὶ οἱ ἴδιοι εἶναι τὸ φυσικὸ προῖον ἐνὸς πλήθους ἐθνολογικῶν, κλιματολογικῶν, οικονομικῶν καὶ ἱστορικῶν αἰτιῶν, ἀλλὰ πού ἐξασκοῦν, ἀκόμα καὶ πέρα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴς οικονομικῆς συνθήκης κάθε χώρας, μιά σημαντικὴ ἐπίδραση πάνω στὰ πεπωμένα τῆς καὶ ἀκόμα πάνω στὴν ἀνάπτυξη τῶν οικονομικῶν τῆς δυνάμεων. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἀποκαλούμενα φυσικὰ χαρακτηριστικά, ὑπάρχει κάποιος τοῦ ὁποίου ἡ δράση εἶναι ἐντελῶς ἀποφασιστικὴ στὴν ἰδιαίτερη Ἱστορία κάθε λαοῦ εἶναι ἡ ἔνταση τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος καὶ μ' αὐτὸ ἐννοῶ τὸ σύμβολο τῆς ἐλευθερίας μὲ τὸ ὁποῖο ἓνας λαὸς ἔχει προικιστεῖ ἢ τὸ ἔχει διατηρήσει. Αὐτὸ τὸ ἔνστικτο ἀποτελεῖ μιά ἀλήθεια πού εἶναι ἐντελῶς πρωταρχικὴ καὶ ζωώδης· τὴ θρῖσκει κανεῖς σὲ διαφορετικὸ βαθμὸ μέσα σὲ κάθε ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ καὶ ἡ ἐνεργητικότητά καὶ ζωτικὴ δύναμη τοῦ

καθένα πρέπει να μετριέται απ' την έντασή της. Αυτό το ένστικτο στον άνθρωπο, μαζί με τις οικονομικές ανάγκες που τον παρακινούν σε δράση, γίνεται ο πιο ισχυρός μοχλός της οριστικής απελευθέρωσης του ανθρώπου. Κι αφού είναι θέμα μάλλον ιδιοσυγκρασίας παρά πνευματικής κι ήθικης κουλτούρας, αν και αυτές συμπληρώνουν συνήθως ή μιιά την άλλη, συμβαίνει μερικές φορές πολιτισμένοι άνθρωποι να το κατέχουν σε μικρό μόνο βαθμό είτε γιατί το εξάντλησαν στην προηγούμενη ανάπτυξή τους είτε γιατί αποστερήθηκαν τον πολιτισμό τους ή πιθανόν γιατί ήταν απ' την αρχή λιγότερο προικισμένοι μ' αυτό απ' ότι άλλοι λαοί...

Ο συλλογισμός του Μάρξ καταλήγει σε μιιά απόλυτη αντίφαση. Παίρνοντας υπόψη του μόνο το οικονομικό πρόβλημα, επιμένει ότι μόνο οι πιο αναπτυγμένες χώρες, εκείνες που ή καπιταλιστική παραγωγή έχει πετύχει τη μεγαλύτερη ανάπτυξη, είναι οι πιο ικανές να κάνουν την Κοινωνική Έπανάσταση. Αυτές οι πολιτισμένες χώρες, με εξαίρεση όλες τις άλλες, είναι οι μόνες που είναι προορισμένες ν' άρχισουν και να φέρουν σε πέρας αυτή την επανάσταση. Η επανάσταση αυτή θα άπαλλοτριώσει είτε με ειρηνικά, σταδιακά είτε με βίαια μέσα, τους υπάρχοντες ιδιοκτήτες και καπιταλιστές. Το Έπαναστατικό Κράτος, για ν' άπαλλοτριώσει όλη την κεφαλαιουχική κι έδαφική ιδιοκτησία και να εφαρμόσει τα έκτεταμένα οικονομικά και πολιτικά του προγράμματα, θα πρέπει να είναι πολύ ισχυρό και πολύ συγκεντρωτικό. Το Κράτος θα διαχειρίζεται και θα κατευθύνει την καλλιέργεια της γης, με τη βοήθεια των μισθωτών στελεχών του που θα διατάζουν στρατιές από αγροτικούς εργάτες, οργανωμένους και πειθαρχημένους για το σκοπό αυτό. Ταυτόχρονα, πάνω στα έρείπια των σημερινών Τραπεζών, θα κτίσει μιιά Κρατική Τράπεζα που θα χρηματοδοτεί όλη την εργασία και το έθνικό εμπόριο.

Μπορούμε εύκολα να καταλάβουμε πως ένα φανερά άπλο σχέδιο οργάνωσης μπορεί να διαγείρει τη φαντασία των εργαζόμενων που διψούν τόσο για δικαιοσύνη όσο και για ελευθερία· και ποιός φαντάζεται άνόητα ότι ή μιιά μπορεί να υπάρξει χωρίς την άλλη; Σάν να μπορούσε κάποιος, για να κατακτήσει και να κατοχυρώσει τη δικαιοσύνη και την ισότητα, να βασιστεί στις προσπάθειες άλλων, ιδιαίτερα στις κυβερνήσεις, ανεξάρτητα από τον τρόπο που

εκλέχτηκαν ή ελέγχονται, για να μιλήσει και να δράσει για το λαό!

Για το προλεταριάτο αυτή ή θέληση, στην πραγματικότητα, δέν είναι τίποτ' άλλο παρά ένας στρατώνας: ένα καθεστώς, όπου στρατικοποιημένοι εργάτες και εργάτριες θά κοιμούνται, θά ξυπνούν, θά εργάζονται και θά ζούν κάτω άπ' τον ήχο ενός τύμπανου, όπου οι πανούργοι κι οι μορφωμένοι θ' απολαμβάνουν τά κυβερνητικά προνόμια κι όπου οι τυχοδιωκτικοί τύποι, πού θά έχουν προσελκυστεί άπό το πλήθος των διεθνών κερδοσκοπιών της Κρατικής Τράπεζας, θά βρουν το κατάλληλο έδαφος για επικερδείς και δόλιες δοσοληφίες.

Μέσα σ' αυτό το κράτος θά υπάρχει ύποδούλωση και στο έξωτερικό θά υπάρχει πόλεμος χωρίς άνακωχή, τουλάχιστον μέχρις ότου οι «κατώτερες» φυλές, Λατίνοι και Σλάβοι, κουρασμένες άπ' τον άστικό πολιτισμό, θά πάψουν πιά να ύποκύπτουν στην ύποδούλωση ενός Κράτος, πού θά είναι άκόμα πιό δεσποτικό άπ' το προηγούμενο Κράτος, άν και άυτοαποκαλείται Λαϊκό Κράτος.

Η Σοσιαλιστική Έπανάσταση, όπως την δραματίζουντο κι ελπίζουν να είναι οι Λατίνοι κι οι Σλάβοι εργάτες, έχει άπειρα πιό πλατειές βλέψεις άπ' ότι εκείνη πού προωθήθηκε άπ' το Γερμανικό ή Μαρξιστικό πρόγραμμα. Για (τούς εργάτες) αυτούς δέν τίθεται θέμα άπελευθέρωσης της εργατικής τάξης, πού θά γίνει σταδιακά και θά πραγματοποιηθεί στο μακρινό μόνο μέλλον αλλά μάλλον θέμα όριστικής κι άληθινής άπελευθέρωσης όλων των εργαζόμενων, όχι μόνο σε μερικά αλλά σ' όλα τά έθνη «άνεπτυγμένα» και «ύποανάπτυκτα». Και το πρώτο σύνθημα αυτής της άπελευθέρωσης δέν μπορεί να είναι τίποτ' άλλο παρά ή έλευθερία. Όχι ή άστική πολιτική έλευθερία, πού εξυμνείται και συστήνεται άπ' το Μάρξ και τους όπαδούς του σαν το πρώτο βήμα για την κατάκτηση της άπόλυτης έλευθερίας, αλλά μιá π λ α τ ε ι á á ν θ ρ ώ π ι ν η έ λ ε υ θ ε ρ í α, μιá έλευθερία πού καταστρέφει όλες τις δογματικές, μεταφυσικές, πολιτικές και νομικές δεσμεύσεις, άπ' τις όπειες σήμερα είναι όλοι παγιδευμένοι κι όποία θά δώσει σ' όλους, συλλογικά όπως κι άτομικά, πλήρη άυτονομία στις έnergείες και στην άνάπτυξή τους, άπαλλαγμένοι μιá για πάντα άπό επιθεωρητές, διευθυντές και κηδεμόνες.

Τὸ δεύτερο σύνθημα αὐτῆς τῆς ἀπελευθέρωσης εἶναι ἡ ἀλλοίωση, ὅχι ἡ Μαρξιστικὴ ἀλληλεγγύη, θεσοπισμένη ἀπὸ κάποια κυβέρνησις ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω, μὲ ἀπάτη ἢ ἐξαναγκασμό, πάνω στὶς μάζες, οὔτε ἐκείνη ἢ ἐνότητά ὅλων πού ἀποτελεῖ ἀρνήσιον τῆς ἐλευθερίας τοῦ καθένα ἀτομικά, κι ἡ ὁποία ἀπ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονός, γίνεται ἀπάτη, μῦθος, πού ἀποκρύπτει τὴν πραγματικότητα τῆς ὑποδούλωσης, ἀλλὰ κείνη τὴν ἀλληλεγγύη πού εἶναι, ἀντίθετα, ἡ ἐπιβεβαίωσις καὶ ἡ πραγμάτωσις κάθε ἐλευθερίας, πού δὲν ὀφείλει τὴν ὑπαρξὴν τῆς σὲ κανένα πολιτικὸν νόμον παρὰ μόνον στὴν ἐμφυτὴ κοινωνικὴ φύσιν τοῦ Ἄνθρωπου, βάσει τῆς ὅποιος κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐλεύθερος ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πού τὸν περιτριγυρίζουν καὶ ἀσχοῦν κάποια ἐπίδρασις, ἀμνηστία ἢ ἔμμηση, στὴ ζωὴ του, δὲν εἶναι ἐξίσου ἐλεύθεροι...

Ἡ ἐπιδιωκόμενη ἀλληλεγγύη, ἀπέχοντας πολὺ ἀπ' τὸ ν' ἀποτελεῖ προῖον μιᾶς ὁποιασδήποτε τεχνητῆς ἐξουσιαστικῆς ὀργάνωσις, ὁποια μορφή κι ἂν ἔχει αὐτή, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι τὸ αὐθόρμητον προῖον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, οἰκονομικῆς ὅπως καὶ ἠθικῆς, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐλεύθερης συνένωσης τῶν κοινῶν συμφερόντων, φιλοδοξιῶν καὶ τάσεων. ...Ἐχει σὰν ἀπαραίτητη βάση τῆς τὴν ἰσοτιμία καὶ τὴν συλλογικὴν ἐργασία — ὑποχρεωτικὴ ὅχι ἀπ' τὸ νόμον, ἀλλ' ἀπ' τὴ δύναμιν τῆς πραγματικότητος — καὶ τὴν συλλογικὴν ἰδιοκτησίαν σὰν ὁδηγόν, ἔχει τὴν ἐμπειρίαν, τὴν πρακτικὴν τῆς συλλογικῆς ζωῆς, τὴ γνώσιν καὶ τὴ μάθησιν καὶ σὰν τελικὸ σκοπὸν, τὴν ἐγκαθίδρυσιν μιᾶς ἐλεύθερης Ἀνθρωπότητος, πού θ' ἀρχίσει μὲ τὴν πύωσιν ὅλων τῶν κρατῶν.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδανικόν, οὔτε Θεϊκόν, οὔτε μεταφυσικόν, ἀλλ' ἀνθρώπινον καὶ πρακτικόν, πού ἀνταποκρίνεται στὶς σύγχρονες φιλοδοξίας τῶν Λατινικῶν καὶ Σλαβικῶν λαῶν. Θέλουν πλήρη ἐλευθερία, πλήρη ἀλληλεγγύη, μὲ ἄλλα λόγια, θέλουν μιὰ ὁλοκληρωμένη Ἀνθρωπότητα καὶ δὲν θὰ δεχτοῦν λιγότερα ἀκόμα κι ἂν προβάλλεται ἡ πρόφασις διὸ ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας εἶναι μόνον προσωρινός. Οἱ Μαρξιστὲς θὰ καταγγείλουν αὐτὲς τίς φιλοδοξίας σὰν βλακεία, ὅπως ἔκαναν γιὰ πολὺ καιρὸν... ἀλλὰ οἱ Λατίνοι κι οἱ Σλάβοι δὲν θ' ἀνταλλάξουν ποτὲ αὐτοὺς τοὺς ὑπέροχους στόχους μὲ τίς ἐντελῶς ἀστικὰς κοινοτοπίαις τοῦ Μαρξιστικοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἡ Διεθνὴς καὶ ὁ Κάρλ Μάρξ

Ἀπέναντι στὴν ἐκμετάλλευση ἢ ἀστική τάξη ἐφαρμόζει τὴν ἀλληλεγγύη. Πολεμώντας τους οἱ ἐκμεταλλεῦμενοι πρέπει νὰ κάθουν τὸ ἴδιο κι ἡ ὀργάνωση αὐτῆς τῆς ἀλληλεγγύης ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ τῆς Διεθνούς. Αὐτὸς ὁ σκοπός, τόσο ἀπλὸς καὶ τόσο καθαρὰ ἐκφρασμένος στὶς ἀρχικὲς μας θέσεις, ἀποτελεῖ τὴ μόνη νόμιμη ὑποχρέωση, τὴν ὁποία ὅλα τὰ μέλη, τμήματα καὶ ὁμοσπονδίες τῆς Διεθνούς πρέπει ν' ἀποδεχθοῦν. Τὸ ὅτι αὐτοὶ ἐνέργησαν θεληματικὰ, φαίνεται ἀπ' τὸ γεγονός ὅτι μέσα σὲ λιγότερο ἀπ' ὀκτὼ χρόνια, περισσότεροι ἀπὸ ἓνα ἑκατομμῦριο ἐργάτες προσχώρησαν κι ἔνωσαν τὶς δυνάμεις τους κάτω ἀπ' τὴ σημαία αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης, πού ἔχει γίνει στὴν πραγματικότητα μιὰ ἀληθινὴ δύναμη, μιὰ δύναμη, μὲ τὴν ὁποία οἱ δυνατότεροι μονάρχες εἶναι τώρα ὑποχρεωμένοι νὰ λογαριαστοῦν.

Ἄλλὰ ἡ ἐξουσία δελεάζει τοὺς φιλόδοξους κι ὁ κύριος Μάρξ κι ἡ συντροφιά του φαίνονται νὰ φαντάζονται, μὴν ἔχοντας ὑπολογίσει ποτὲ τὴ φύση καὶ τὴν πηγή αὐτῆς τῆς τεράστιας δυνάμεις τῆς Διεθνούς, ὅτι μποροῦν νὰ τὴν κάνουν μέσο προόδου ἢ ὄργανο γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν δικῶν τους πολιτικῶν ἀξιώσεων. Ὁ κύριος Μάρξ, πού ὑπῆρξε ἓνας ἀπ' τοὺς βασικοὺς ἰδρυτὲς τῆς Διεθνούς (ἓνας δοξασιμένος τίτλος πού κανένας δὲ θὰ διεκδικήσει) καὶ πού ἔχει πρακτικὰ μονοπωλήσει ὀλόκληρο τὸ Γενικὸ Συμβούλιο τὰ τελευταία ὀκτὼ χρόνια, ἔπρεπε νὰ εἶχε καταλάβει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον δυὸ πράγματα πού εἶναι αὐταπόδεικτα καὶ τὰ ὁποία θὰ μπορούσαν ν' ἀγνοήσουν μόνο ἐκείνοι, πού ἔχουν τυφλωθεῖ ἀπὸ ματαιοδοξία καὶ φιλοδοξία: 1) ὅτι ἡ θαυμάσια ἀνάπτυξη τῆς Διεθνούς ὁ φ ε ἰ λ ε τ α ἰ σ τ ἡ ν ἔ ξ ἄ λ ε ἰ ψ ἡ ἄ π' τ ὁ ἔ π ἰ σ ἡ μ ο π ρ ὄ γ ρ α μ μ α καὶ τ ο ὗ ς κ α ν ὄ ν ε ς τ ἡ ς κάθε πολιτικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ θέματος καὶ 2) ὅτι ἡ Διεθνὴς, ἔχοντας βασιστεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας ὄλων τῶν τμημάτων καὶ τῶν ὁμοσπονδιῶν τῆς, ἐνέργησε

μ' ευχαρίστηση χωρίς τις υπηρεσίες ενός σ υ γ κ ε ν τ ρ ω τ ι -
σ τ η ἡ διευθυντή πού φυσικά θά παρεμπόδιζε και θά παράλυε
τὴν ἀνάπτυξή της. Πρὶν ἀπ' τὸ 1870, ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίοδο
τῆς μεγαλύτερης ἀνάπτυξης τῆς Διεθνούς, τὸ Γενικὸ Συμβούλιο
τῆς Διεθνούς δὲν ἔκανε ἐπεμβάσεις στὴν Ἐλευθερία και τὴν αὐτο-
νομία τῶν τμημάτων και ὁμοσπονδιῶν — ὄχι γιατί στεροῦνταν τῆ
θέληση νὰ κυριαρχεῖ, ἀλλὰ μόνο γιατί δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ τὸ
κάνει και κανένας δὲ θά ὑπάκουε σ' αὐτό. Τὸ Γενικὸ Συμβούλιο
ἦταν μιὰ προσάρτηση πού σύρονταν πίσω ἀπ' τὸ αὐθόρμητο κίνη-
μα τῶν ἐργατῶν τῆς Γαλλίας, Ἑλβετίας, Ἰσπανίας και Ἰταλίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα, ὅλοι γνωρίζουν ὅτι ἦν
ἐξαλείφτηκε ἀπ' τὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνούς, αὐτὸ δὲν ἦταν λάθος
τοῦ κυρίου Μάρξ, οὔτε ὀφειλόταν σὲ καμιά ἀλλαγὴ γνώμης ἀπὸ
μέρους τοῦ συγγραφέα τοῦ περίφημου ἐκείνου Μ α ν ι φ έ σ τ ο υ
τῶν Γερμανῶν Κομμουνιστῶν, πού δημοσιεύτηκε τὸ 1848 ἀπ' αὐ-
τὸν κι ἀπ' τὸ φίλο και συνένοχό του, τὸν κύριο Ἐνγκελς. Οὔτε
παράλειψε νὰ τονίσει αὐτὸ τὸ πρόβλημα στὴν Ἐναρκτήρια Διακή-
ρυξη — μιὰ ἐγκύκλιο πού ἀπευθυνόταν στοὺς ἐργάτες ὄλων τῶν
χωρῶν — και πού δημοσιεύτηκε τὸ 1864 ἀπ' τὸ προσωρινὸ Γενικὸ
Συμβούλιο τοῦ Λονδίνου.

Στὴ διακήρυξη αὐτῇ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γερμανῶν ἔξουσιαστι-
κῶν κομμουνιστῶν, τόνισε ὅτι «ἡ κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξου-
σίας εἶναι τὸ πρωταρχικὸ καθήκον τοῦ προλεταριάτου.

Τὸ Πρῶτο Συνέδριο τῆς Διεθνούς (τὸ 1866 στὴ Γενεύη), κ.
τάπνιξε στὴ γένεσή της τὴν ἀπόπειρα τοῦ Μάρξ — πού παίρνει
τώρα τὴ στάση δικτάτορα τῆς μεγάλης μας Ἐνώσεως — νὰ διοχε-
τεύσει αὐτὸ τὸ πολιτικὸ σχέδιο. Αὐτὸ ἔχει ἐντελῶς ἐξαλειφθεῖ ἀπ'
τὸ πρόγραμμα και τοὺς κανονισμοὺς πού υἱοθετήθηκαν ἀπ' αὐτὸ
τὸ συνέδριο, πού παραμένει τὸ θεμέλιο τῆς Διεθνούς. Κάντε τὸν
κόπο νὰ ξαναδιαβάσετε τοὺς ὑπέροχους «Λόγους» πού ἀποτελοῦν
τὴν εἰσαγωγὴ στοὺς γενικοὺς κανονισμοὺς μας και θά δεῖτε ὅτι τὸ
πολιτικὸ ζήτημα ἀντιμετωπίζεται μέσα σ' αὐτὲς τὶς λέξεις:

Θεωρώντας ὅτι ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἐργατῶν πρέπει νὰ εἶναι ἔργο τῶν
ἴδιων τῶν ἐργατῶν, ὅτι οἱ προσπάθειες τῶν ἐργατῶν νὰ πετύχουν τὴ χει-
ραφέτησή τους, δὲν πρέπει νὰ καταλήξει στὴ δημιουργία νέων προνομίων,
ἀλλὰ νὰ κατοχυρώσει, μιὰ γιὰ πάντα, ἴσα καθήκοντα και ἴσα δικαιώματα,
ὅτι ἡ υποδοῦλωση τῶν ἐργατῶν σὲ κεφάλαια ἀπατελεῖ τὴν πηγὴ ὀλης τῆς

δουλικότητας — πολιτικής, ήθικης και υλικής, ότι γι' αυτό το λόγο ή οί-
κονομική ή απελευθέρωση των εργατών
ή ποτελεί το μεγάλο σκοπό, με τον όποιο
πρέπει να συντονισθεί κάθε πολιτικό
κίνημα κ.λ.π.

Ἡ βασική φράση δλόκληρου τοῦ προγράμματος τῆς Διεθνoῦς
σπάει τὰ δεσμά πού δένουν τὸ προλεταριάτο μέ τὴν πολιτική τῆς
ἀστικής τάξης. Τὸ προλεταριάτο, ἀναγνωρίζοντας αὐτὴ τὴν ἀλή-
θεια, θὰ διευρύνει ἀκόμα περισσότερο μέ κάθε βήμα πού κάνει τὸ
κενὸ πού τὸ χωρίζει ἀπ' τὴν ἀστική τάξη. Ἡ Συμμαχία, τὸ τμήμα
τῆς Διεθνoῦς στὴ Γενεῦη, ἔχει ἐρμηνεύσει αὐτὴ τὴν παράγραφο
τῶν «Λόγων» μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια:

Ἡ Συμμαχία ἀπορρίπτει κάθε πολιτικὴ δράση, πού δὲν ἔχει ὡς ἀμε-
σο καὶ βραχυπρόθεσμο σκοπὸ τὸν θράμβο τῶν ἐργαζόμενων πάνω στὸν κα-
πιταλισμό. Κατὰ συνέπεια καθορίζει ὡς τελικὸ σκοπὸ τῆς τὴν κατάργηση
τοῦ Κράτους, ὅλων τῶν Κρατῶν (ἐκείνων πού πρέπει ν' ἀντικατασταθοῦν)
ἀπὸ μιὰ παγκόσμια δημοκρατία ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους ἐνώσεων στὰ πλαίσια
τῆς ἐλευθερίας.

Ἀντίθετα μ' αὐτό, τὸ Γερμανικὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ Ἐργα-
τικὸ Κόμμα, πού ἱδρύθηκε τὸ 1869, κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ
κυρίου Μάρξ, ἀπ' τὸν κύριο Λήμπκνεχτ καὶ τὸν κύριο Μπάμπελ,
διακήρυξε στὸ πρόγραμμά του ὅτι «ἡ κατάκτηση τῆς πολιτικῆς
ἐξουσίας εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν οικονομικὴ χει-
ραφέτηση τοῦ προλεταριάτου» καὶ ὅτι, κατὰ συνέπεια, ὁ ἀμεσος
στόχος τοῦ κόμματος πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὀργάνωση μιᾶς μεγάλης
νόμιμης ἐκστρατείας γιὰ νὰ κερδίσει τὸ ἐκλογικὸ δικαίωμα καὶ ὅλα
τὰλλα πολιτικὰ δικαιώματα. Ὁ τελικὸς σκοπὸς ἦταν ἡ ἐγκαθίδρυ-
ση τοῦ Μεγάλου Παγγερμανικοῦ Κράτους, τοῦ ἀποκαλούμενου Λαί-
κοῦ Κράτους.

Ἀνάμεσα στὶς δύο αὐτὲς τάσεις ὑπάρχει ἡ ἴδια σύγκρουση
ἰδεῶν καὶ ἡ ἴδια ἀβυσσος, πού χωρίζει τὸ προλεταριάτο ἀπ' τὴν
ἀστική τάξη. Προκαλεῖ ἔκπληξη, κατὰ συνέπεια, τὸ γεγονός ὅτι
αὐτοὶ οἱ ἀδιάλλαχτοι ἀντίπαλοι συγκρούσθηκαν στὴ Διεθνή, τὸ ὅτι
ὁ ἀγῶνας ἀνάμεσά τους συνεχίζεται μ' ὅλες τίς μορφές καὶ σὲ κά-
θε δυνατὴ περίπτωσι; Ἡ Συμμαχία, πιστὴ στὸ πρόγραμμα τῆς
Διεθνoῦς, ἀπόρριψε περιφρονητικὰ κάθε συνεργασία μέ τὴν ἀστική
πολιτικὴ, ὅσο ριζοσπαστικὴ καὶ σοσιαλιστικὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ μεταμ-

φίεση. Συμβούλεψαν τὸ προλεταριάτο ὅτι ἡ μόνη πραγματικὴ ἀπελευθέρωση, ἡ μόνη ἀληθινὰ εὐεργητικὴ πολιτικὴ γι' αὐτό, εἶναι ἡ ἀποκλειστικὰ ἀ ρ η τ ι κ ῆ πολιτικὴ τοῦ γκρεμίσματος τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τῆς κυβέρνησης γενικὰ καὶ τοῦ Κράτους κι ὅτι γιὰ νὰ γίνει αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐνόποιηθοῦν οἱ σκορπιωμένες προλεταριακὲς δυνάμεις σὲ μιὰ διεθνή ὀργάνωση, σὲ μιὰ ἐπαναστατικὴ δύναμη, ποὺ νὰ κατευθύνεται ἐνάντια στὴν ὀχυρωμένη δύναμη τῆς ἀστικῆς τάξης.

Οἱ Γερμανοὶ Σοσιαλδημοκράτες συνηγόρησαν γιὰ μιὰ ἐντελῶς ἀντίθετη πολιτικὴ. Εἶπαν σ' αὐτοὺς τοὺς ἐργάτες, ποὺ δυστυχῶς τοὺς πρόσεχαν, ὅτι τὸ πρωταρχικὸ καὶ πιὸ ἐπείγον καθήκον τῆς ὀργάνωσής τους πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατάκτηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων μὲ νόμιμη διαδικασία. Ἔτσι μετέτρεψαν τὸ κίνημα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀπελευθέρωση, σ' ἓνα ἀποκλειστικὰ πολιτικὸ κίνημα καὶ μὲ τὴ φανερὴ ἀνατροπὴ ὀλόκληρου τοῦ προγράμματος τῆς Διεθνούς, γέμισαν μὲ μιὰ μόνο μολυβιά τὴν ἄδυσσο, ποὺ εἶχε ἀνοίξει ἡ Διεθνὴς ἀνάμεσα στὸ προλεταριάτο καὶ τὴν ἀστικὴ τάξη. Ἔχουν κάνει περισσότερα. Ἔδωσαν τὸ προλεταριάτο στὴ θηλειὰ τῆς ἀστικῆς τάξης. Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι ὀλόκληρο αὐτὸ τὸ πολιτικὸ κίνημα, ποὺ ἐξυμνεῖται μὲ τόσο ἐνθουσιασμὸ ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς Σοσιαλιστές, ἀφοῦ πρέπει νὰ προηγηθεῖ τῆς οἰκονομικῆς ἐπανάστασης, μπορεῖ νὰ διευθύνεται ἀπ' τὴν ἀστικὴ τάξη ἢ, πράγμα ἀκόμα χειρότερο, ἀ π ὀ ἐ ρ γ ά τ ε ς π ο ὺ ἔ χ ο υ ν μετατραπεῖ σὲ ἀ σ τ ο ὺ ς ἀ π' τ ῆ μα τ α ι ο δ ο ξ ί α καὶ τ ῆ φ ι λ ο δ ο ξ ί α τ ο υ ς. Καὶ πραγματικά, αὐτὸ τὸ κίνημα, ὅπως δὶα τὰ προηγούμενα, θὰ ὑποσκελίσει γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸ προλεταριάτο καὶ θὰ τὸ καταδικάσει νὰ γίνει τὸ τυφλὸ ὄργανο, τὸ θύμα, ποὺ θὰ χρησιμοποιηθεῖ καὶ κατόπιν θὰ θυσιασθεῖ στὸν ἀγῶνα, ἀνάμεσα σὲ ἀντίπαλα ἀστικά κόμματα, γιὰ τὴν ἐξουσία καὶ τὸ δικαίωμα κυριαρχίας κι ἐκμετάλλευσης τῶν μαζῶν. Σ' ὅποιον ἀμφισβᾶλλει γι' αὐτό, δὲν ἔχουμε παρὰ μόνον νὰ δείξουμε, τί συμβαίνει τῶρα στὴ Γερμανία, ὅπου τὰ ὄργανα τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τραγουδοῦν ὕμνους ἱκανοποίησης, βλέποντας ἐνὰ συνέδριο καθηγητῶν τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς οἰκονομίας νὰ ἐμπιστεύεται τὸ προλεταριάτο στὴν πατρικὴ προστασία τῶν κρατῶν κι ἔχει τυμβεῖ σὲ μέρη τῆς Ἑλβετίας, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ Μαρξιστι-

κό πρόγραμμα —στη Γενεύη, Ζυρίχη, Βασιλεία— ή Διεθνής να έχει περιοριστεί στο σημείο ν' αποτελεί μόνο μιὰ έκλογική κάληπη για τὸ συμφέρον τῶν ἀσπῶν ριζοσπαστῶν. Αὐτὰ τὰ ἀναμφισβήτητα γεγονότα μοῦ φαίνονται ὅτι μιλάνε πῶς καθαρά ἀπ' ὅποιεσδήποτε λέξεις.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι πραγματικά κι ἀποτελοῦν τὸ φυσικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ θριάμβου τῆς Μαρξιστικῆς προπαγάνδας. Καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλεται τὸ ὅτι καταπολεμάμε τίς μαρξιστικὰς θεωρίες μέχρι θανάτου, γιατί εἴμαστε σίγουροι ὅτι, ἂν θριάμβευαν δλοκληρωτικὰ σ' ὀλόκληρη τῇ Διεθνῇ, τὸ λιγότερο θὰ σκότωναν τὸ πνεῦμα τῆς, ὅπως τὸ ἔχουν ἤδη κάνει σὲ μεγάλη κλίμακα στὰ μέρη ποὺ ἀναφέρθηκα.

Βέβαια ἔχουμε θρηγήσει καὶ βαθεῖα θρηγῶμε ἀκόμα τὴν τεράστια σύγχυση καὶ διαφθορὰ ποὺ ἔχουν προκαλέσει αὐτὲς οἱ ἰδέες μὲ τὸ ν' ἀκίνητοποιήσουν τὴ θαυμάσια καὶ γεμάτη ὑποσχέσεις ἀνάπτυξη τῆς Διεθνούς καὶ σχεδὸν νὰ καταστρέψουν τὴν Ὀργάνωση. Παρ' ὅλα αὐτὰ, κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν φλέπτηκε ποτὲ νὰ σταματήσει τὸν κύριο Μάρξ καὶ τοὺς φανατικούς του συντρόφους νὰ προπαγανδίζουν τίς ἰδέες τους μέσα στὴ μεγάλη Ἐνωσὴ μας. Ἄν κάναμε ἔτσι, θὰ παραβιάζαμε τὸν θεμελιώδη κανόνα μας, τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία προπαγανδισμοῦ πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν.

Ἡ Διεθνὴς δὲν ἐπιτρέπει κανένα λογοκριτὴ καὶ καμιά ἐπίσημη ἀλήθεια, σὲ ὄνομα τῆς ὁποίας νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιβληθεῖ αὐτὴ ἢ λογοκρισία. Τόσο καιρὸ ἢ Διεθνὴς ἀρνήθηκε νὰ παραχωρήσει αὐτὸ τὸ δικαίωμα εἴτε στὴν Ἐκκλησία, εἴτε στὸ Κράτος κι ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ ἀπίστευτα γρήγορη ἀνάπτυξη τῆς Διεθνούς ἔχει καταλάβει τὸν κόσμον ἐξ ἀπρόπτου.

Αὐτὸ εἶναι ποὺ τὸ Συνέδριο τῆς Γενεύης (1866) κατάλαβε καλύτερα ἀπ' τὸν κύριο Μάρξ. Ἡ ἀποτελεσματικὴ δύναμη τῆς Ἐνωσὴς μας, ἢ Διεθνὴς, βασίστηκε στὴν ἐξάλειψη ὅλων τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θέσεων ἀπ' τὸ πρόγραμμά της, θεωρώντας τα ὅχι σὰ θέματα γιὰ συζήτηση καὶ μελέτη ἀλλὰ σὰ ν' ὑποχρεωτικὸς κανόνες ποὺ πρέπει νὰ δεχθοῦν ὅλα τὰ μέλη.

Είναι αληθινό ότι στο δεύτερο συνέδριο της Διεθνούς (Λωζάνη 1867), οι κακά πληροφορημένοι φίλοι, όχι αντίπαλοι, κινήθηκαν για την υιοθέτηση ενός πολιτικού σχεδίου. Άλλα εύτυχως το πρόβλημα της πολιτικής διατυπώθηκε χωρίς ελάβη σ' αυτή την πλατωνική έκφραση «ότι το πολιτικό ζήτημα είναι αδιαίρετο απ' το οικονομικό ζήτημα», μία διακήρυξη, την οποία θα μπορούσαμε ν' άσπασθούμε όλοι μας. Γιατί είναι φανερό ότι η πολιτική, δηλαδή οι θεσμοί κι οι σχέσεις μεταξύ των κρατών, δεν έχει άλλο σκοπό, παρά νά εξασφαλίζει στις άρχουσες τάξεις τη νόμιμη εκμετάλλευση του προλεταριάτου. Κατά συνέπεια, απ' τή στιγμή που το προλεταριάτο συνειδητοποιεί ότι πρέπει ν' άπελευθερωθεί, πρέπει άναγκαστικά ν' άσχοληθεί με το πολιτικό παιχνίδι, για νά τó πολεμήσει και νά τó νικήσει. Αυτό δεν είναι τó πνεύμα, με τó όποιο οι αντίπαλοί μας καταλαβαίνουν τó παιχνίδι αυτό. Έκείνο που επιδίωξαν κι επιθυμούν άκόμα, είναι ή δημιουργική πολιτική του Κράτους. Άλλά μη βρίσκοντας εύνοϊκό άισθημα στη Λωζάνη, άπόφυγαν νά θέσουν τó ζήτημα. Τό 1868 προσπάθησαν ξανά στο συνέδριο των Βρυξελλών. Οι Βέλγοι Διεθμιστές, έπειδή ήταν κοινοτικοί δηλαδή αντιεξουσιαστές και άποκεντρωτιστές άπό παράδοση κι Ιστορία, δεν πρόσφεραν στους αντιπάλους μας καμιά έλπίδα έπιτυχίας. Για μιά άκόμα φορά δεν προχώρησαν τó πολιτικό ζήτημα. Τρία χρόνια ήττας!

Αυτό ήταν πάρα πολύ για τήν άνυπόμονη φιλοδοξία του κυρίου Μάρξ. Διέταξε τίς δυνάμεις του νά κάνουν μιά κατά μέτωπο επίθεση, διαταγή που έκτελέσθηκε στο Συνέδριο της Βασιλείας (1869). Οι συνθήκες φαίνονταν εύνοϊκές. Τό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα είχε άρκετό καιρό για νά οργανωθεί στη Γερμανία, κάτω απ' τήν ήγεσία του κυρίου Λήμπκνεχτ και του κυρίου Μπάμπελ. Τό Κόμμα είχε δεσμούς με τή Γερμανική Έλβετία, τή Ζυρίχη και τή Βασιλεία, άκόμα και με τó γερμανικό τμήμα της Διεθνούς στη Γενεύη. Ήταν ή πρώτη φορά που Γερμανοί αντιπρόσωποι εμφανίσθηκαν σέ τόσο μεγάλο άριθμό, σέ συνέδριο της Διεθνούς...

...Άν και καλά προετοιμασμένοι για τή μεγάλη μάχη, οι Μαρξιστές έχασαν... Άμέσως μετά τήν ήττα του σ' αυτό τó Συνέδριο, τó Γενικό Συμβούλιο, που στήν ούσία ήταν τυφλό όργανο του Μάρξ, ξύπνησε απ' τó λήθαργο που του είχε έπιβληθεί (τόν

τόσο ωφέλιμο για τη Διεθνή) και άνοιξε επίθεση. Ξεκίνησε μ' ένα χείμαρρο φεμάτων, που προκαλούν την απέχθεια, διασυρμούς προσώπων και συνωμοσίες ενάντια σ' όλους εκείνους, που τόλμησαν να διαφωνήσουν με την κλίκα του Μάρξ. Διαδόθηκαν απ' τις γερμανικές έφημερίδες και σ' άλλες χώρες με μυστικά γράμματα και έμπιστευτικές έγκύκλιες κι από κάθε είδους πράκτορες, που στρατολογήθηκαν με διάφορους τρόπους απ' το μαρξιστικό στρατόπεδο.

Μετά απ' αυτό άκολούθησε ή Συνέλευση του Λονδίνου (Σεπτέμβρης του 1871), ή όποια, προετοιμασμένη απ' το μεγάλο χέρι του Μάρξ, έγκρινε, ότι εκείνος ήθελε, την κατάκτηση τής πολιτικής έξουσίας σαν αναπόσπαστο μέρος του υποχρεωτικού προγράμματος τής Διεθνούς και τής δικτατορίας του Γενικού Συμβούλιου, δηλαδή τής προσωπικής δικτατορίας του Μάρξ και κατά συνέπεια του μετασχηματισμού τής Διεθνούς σ' ένα τεράστιο και τερατώδες κράτος με τον ίδιο σαν άρχηγό.

Η νομιμότητα αυτής τής συνέλευσης άμφισθητήθηκε. Ο κύριος Μάρξ, ένας πολύ ίκανός πολιτικός συνωμότης, άνυπόμονος χωρίς άμφιβολία ν' άποδείξει στον κόσμο ότι, αν και δέν στερούνταν τουφέκια, οι μάζες μπορούσαν ακόμα να κυβερνούνται με ψέματα, λίβελους και συνωμοσίες, όργάνωσε το Συνέδριό του στη Κάγη το Σεπτέμβρη του 1872. Ούτε δυό μήνες δέν πέρασαν από τότε που έγινε αυτό το Συνέδριο και ήδη σ' όλόκληρη την Εύρώπη (μ' έξαιρεση την Γερμανία, όπου οι εργάτες έχουν ύποσσει πλύση έγκεφάλου απ' τα ψέματα των ήγετων και των έφημερίδων τους) και στις ελεύθερες δημοσπονδίες τής —Βελγική, Όλλανδική, Άγγλική, Άμερικανική, Γαλλική, Γερμανική και Ιταλική— χωρίς να ξεχάσουμε τη θαυμάσια δημοσπονδία μας στη Γιούρα (Έλβετία) — ξεσηκώθηκε μια κραυγή αγανάκτησης και περιφρόνησης ενάντια στην κυνική αυτή παρωδία που τόλμα να αυτοαποκαλείται γνήσιο Συνέδριο τής Διεθνούς χάρη σέ μια έξαρτημένη και πλασματική πλειοψηφία, που αποτελούνταν σχεδόν άποκλειστικά από μέλη του Γενικού Συμβούλιου, που χρησιμοποιήθηκε έξυπνα απ' τον κύριο Μάρξ' τα πάντα γελοιοποιήθηκαν, διαστρεβλώθηκαν, άποκτηνώθηκαν. Άφου άπορρίφθηκαν με άναίδεια δικαιοσύνη, καλή νόηση, τιμότητα κι ή τιμή τής Διεθνούς, ή ίδια τής ή ύπόστει-

ση βρέθηκε σέ κίνδυνο — δλ' αὐτὰ ἀποτελοῦσαν εὐνοϊκές συνθήκες γιά τήν ἐγκαθίδρυση τῆς δικτατορίας τοῦ κυρίου Μάρξ. Δέν εἶναι μόνο ἐγκληματικό, εἶναι καθαρὴ παραφροσύνη. Κι ὁμοῦς ὁ κύριος Μάρξ, πού θεωρεῖ τόν ἑαυτό του πατέρα τῆς Διεθνούς (ὑπῆρξε ἀναμφισβήτητα ἕνας ἀπ' τοὺς ἰδρυτές τῆς), δέν δείχνει τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον κι ἐπιτρέπει νὰ γίνονται δλα αὐτὰ! Νὰ πού μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ἢ προσωπικὴ ματαιοδοξία, ὁ πόθος γιά τὴν ἐξουσία καὶ πάνω ἀπ' δλα ἡ πολιτικὴ φιλοδοξία. Γιά δλες αὐτὲς τὶς λυπηρὲς πράξεις ὁ Μάρξ εἶναι προσωπικὰ ὑπεύθυνος. Ὁ Μάρξ παρ' δλες τὶς κακὲς πράξεις του, πρόσφερε ἀσυνείδητα μιὰ μεγάλῃ ὑπηρεσία στὴ Διεθνή, δείχνοντας μὲ τὸν πιὸ δραματικὸ καὶ φανερό τρόπο ὅτι, ἂν κάτι μπορεῖ νὰ σκοτώσει τὴ Διεθνή, αὐτὸ εἶναι ἡ εἰσαγωγή τῆς πολιτικῆς στὸ πρόγραμμά τῆς.

Ἡ Διεθνὴς Ἐνωση Ἐργαζόμενων, ὅπως ἔχω πει, δέν θὰ εἴχε γνωρίσει μιὰ τόσο ραγδαία ἐξέλιξη, ἂν δέν εἶχε ἐξαλείψει ἀπ' τοὺς νόμους καὶ τὸ πρόγραμμά τῆς δλα τὰ πολιτικὰ καὶ φιλοσοφικὰ θέματα. Αὐτὸ εἶναι φανερό καὶ προκαλεῖ πραγματικὰ ἐκπληξη τὸ ὅτι πρέπει νὰ δειχθεῖ ξανά.

Δέν νομίζω ὅτι χρειάζεται νὰ δείξω ὅτι, γιά νὰ γίνει ἡ Διεθνὴς πραγματικὴ δύναμη, πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ ὀργανώσει μέσα στὶς τάξεις τῆς τὴν τεράστια πλειοψηφία τοῦ προλεταριάτου τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς, δλων τῶν χωρῶν. Ἀλλὰ ποῖο πολιτικὸ ἢ φιλοσοφικὸ πρόγραμμα μπορεῖ νὰ στρατεύσει κάτω ἀπ' τὸ λάβαρό του δλα αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια; Μόνον ἕνα πρόγραμμα πού εἶναι πολὺ γενικὸ καὶ, κατὰ συνέπεια, συγκεχυμένο κι ἀκαθόριστο, γιὰτὶ κάθε θεωρητικὸς καθορισμὸς συνεπάγεται ἀναγκαστικὰ τὴν ἐξάλειψη καὶ στὴν πράξη τὴν ἔκπτωση ἀπ' τὴν ιδιότητα τοῦ μέλους.

Γιά παράδειγμα, δέν ὑπάρχει σήμερα καμιὰ σοβαρὴ φιλοσοφία πού νὰ μὴ παίρνει σὺν ἀφετηρία ὄχι τὸν θετικὸ ἀλλὰ τὸν ἀρητικὸ ἀθεϊσμὸ (ἱστορικὰ ἔγινε ἀναγκαία ἡ ἀρνηση τῶν θεολογικῶν καὶ μεταφυσικῶν φαντασιώσεων). Ἀλλὰ πιστεύετε ὅτι, ἂν αὐτὴ ἡ ἀπλὴ λέξη «ἀθεϊσμὸς» γραφεῖ πάνω στὸ λάβαρο τῆς Διεθνούς, αὐτὴ ἡ ἔνωση θὰ ἦταν ἱκανὴ νὰ προσελκύσει περισσότερα ἀπὸ μερικὲς ἑκατοντάδες μέλη; Φυσικὰ ὄχι — ὄχι γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι πραγματικὰ θρησκοί, ἀλλὰ γιὰτὶ πιστεύουν σὲ μιὰ

Ἄνωτερη Ὑπαρξη καὶ θὰ συνεχίσουν νὰ πιστεύουν σ' ἓνα Ἄνωτερο Ὄν, μέχρις ὅτου ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανástαση τοὺς ἐφοδιάσει μὲ τὰ μέσα νὰ πραγματοποιήσουν ὅλες τὶς φιλοδοξίες τους ἐδῶ κάτω. Εἶναι βέβαιο πῶς, ἂν ἡ Διεθνὴς εἶχε ἀπαιτήσει νὰ εἶναι ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀθεϊστῆς, θὰ εἶχε ἀποκλείσει ἀπ' τὶς τάξεις τῆς τὴν ἀφρόκρεμα τοῦ προλεταριάτου.

Γιὰ μένα ἡ ἀφρόκρεμα τοῦ προλεταριάτου δὲν εἶναι, ὅπως εἶναι γιὰ τοὺς Μαρξιστῆς, τὸ ἀνώτερο στρώμα, ἡ ἐργατικὴ ἀριστοκρατία, ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἡ πιὸ καλλιεργημένοι, ποὺ κερδίζουν περισσότερο καὶ ζοῦν πιὸ ἀνετα ἀπ' ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐργάτες. Ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ μισο-αστικὸ ἐργατικὸ στρώμα θ' ἀποτελέσει τὴν τ ἔ τ α ρ τ ῆ ἄ ρ χ ο υ σ α τ ἄ ξ ῆ τους, ἂν οἱ Μαρξιστῆς ἔκαναν, ὅ,τι ἤθελαν. Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ πραγματικά, ἂν ἡ μεγάλη μάζα τοῦ προλεταριάτου δὲν προφυλαχθεῖ ἀπ' αὐτό. Χάρη στὴ σχετικὴ εὐημερία καὶ στὴ μισοαστικὴ του θέση, τὸ ἀνώτερο αὐτὸ ἐργατικὸ στρώμα δὲν εἶναι δυστυχῶς παρὰ μόνο πολὺ βαθεῖα διαποτισμένο ἀπ' ὅλες τὶς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς προκαταλήψεις καὶ ὅλες τὶς περιορισμένες φιλοδοξίες καὶ ἀξιώσεις τῆς ἀστικῆς τάξης. Μέσα σ' ὅλη τὴν ἐργατικὴ τάξη, αὐτὸ τὸ ἀνώτερο στρώμα εἶναι τὸ λιγότερο κοινωνικὸ καὶ τὸ ποῖο ἀτομιστικὸ.

Λέγοντας ἀ φ ρ ό κ ρ ε μ α τ ο ὕ π ρ ο λ ε τ α ρ ι ἄ τ ο υ, ἐννοῶ, πάνω ἀπ' ὅλα, ἐκεῖνη τὴ μεγάλη μάζα, ἐκεῖνα τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀκαλλιεργητῶν, τῶν ἀπόκληρων, τῶν ἐξαθλιωμένων, τῶν ἀγράμματων, τοὺς ὁποίους οἱ κύριοι Μάρξ καὶ Ἐνγκελς θὰ ὑπότασσαν κάτω ἀπ' τὴν πατρικὴ τους ἐξουσία, μ ἔ μ ι ἄ ἰ σ χ υ ρ ῆ κ υ β ἔ ρ ν ῆ σ ῆ — φυσικὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων! Ὅλες οἱ κυβερνήσεις ὑποτίθεται ὅτι ἐγκαθίστανται γιὰ νὰ φροντίζουν μόνο γιὰ τὴν εὐημερία τῶν μαζῶν! Λέγοντας ἀφρόκρεμα τοῦ προλεταριάτου, ἐννοῶ ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν αἰώνια «σάρκα» (πάνω στὴν ὁποία εὐδοκιμοῦν οἱ κυβερνήσεις), ἐκεῖνο τὸ μεγάλο λαϊκὸ ὄχλο (τοὺς ἀσθενέστερους, «τὰ κατακάθια τῆς κοινωνίας»), ποὺ ἔχουν καθορισθεῖ ἀπ' τὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς μὲ τὴ γραφικὴ καὶ περιφρονητικὴ φράση λ ο ὕ μ π ε ν - π ρ ο λ ε τ α ρ ι ἄ τ ο . Ἐχω στὸ μυαλό μου τὸ «συρφετὴ», τὸν «ὄχλο» ἐκεῖνο, τὸν σχεδὸν ἀμόλυντο ἀπ' τὸν ἀστικὸ πολιτισμὸ, ποὺ φέρνει μέσα στὴ βαθύτερη ὑπαρξη καὶ στίς φιλοδοξίες του καὶ

σ' όλες τις ανάγκες και μιζέριες της συλλογικής του ζωής, όλα τα σπέρματα του μελλοντικού σοσιαλισμού και ό οποίος σήμερα είναι αρκετά ισχυρός από μόνος του να εγκαινιάσει και να οδηγήσει στο θρίαμβο την καινώνικη επανάσταση.

Σ' όλες σχεδόν τις χώρες, αυτός ο «όχλος» θ' άρνιόταν να ένταχθεί στη Διεθνή, αν ή ένωση αυτή είχε μιá επίσημη áθεϊστική παράδοση. Θά ήταν βαρύ χτύπημα αν άρνηόταν τη Διεθνή, γιατί πάνω σ' αυτό στηρίζεται όλόκληρη ή επιτυχία της μεγάλης μας Ένωσης.

Αυτό ισχύει άπόλυτα κατά τον ίδιο τρόπο σέ σχέση μ' όλες τις πολιτικές τακτικές. Λίγο ένδιαφέρει τό πόσο σκληρά μπορεί να προσπαθήσουν οι κύριοι Μάρξ και Ένγκελς, δέν θ' αλλάξουν εκείνο πού είναι τώρα καθαρά και γενικά φανερό: δέν ύπάρχει κανένας πολιτικός κανόνας πού να είναι ικανός να έμπνεύσει και να έξιθήσει σέ δράση τις μάζες. Άπόπειρες να παρακινήθουν οι μάζες κατάρρευσαν μετά από μερικά χρόνια, άκόμα και στη Γερμανία. Έκείνο πού οι μάζες επιθυμούν πάνω άπ' όλα είναι ή άμεση οικονομική άπελευθέρωσή τους· αυτή ή άπελευθέρωση ίσοδυναμεί γι' αυτούς με την έλευθερία και την ανθρώπινη άξιοπρέπεια, είναι ζήτημα ζωής και θανάτου. Άν ύπάρχει ένα ιδανικό σήμερα, πού να μπορούν οι μάζες ν' άγκαλιάσουν με πάθος, αυτό είναι ή οικονομική ίσότητα. Κι οι μάζες έχουν χίλιες φορές δίκιο, γιατί, όσο ή παρούσα κατάσταση δέν αντικαθίσταται άπ' την οικονομική ίσότητα, όλα τα ύπόλοιπα, δ,τι άποτελεί την άξία και την άξιοπρέπεια της ανθρώπινης ύπαρξης — έλευθερία, επιστήμη, άγάπη, εύφους κι άδελφική άλληλεγγύη — θα παραμείνει γι' αυτούς μιá τρομερή και σκληρή άπάτη.

Τό ένστικτώδες πάθος των μαζών για την οικονομική ίσότητα είναι τόσο μεγάλο, ώστε, αν είχαν έλπίδες να την άποκτήσουν κάτω άπ' ένα δεσποτικό καθεστώς, θα παραδίδονταν στο δεσποτισμό άναμφίβολα και χωρίς να έπηρεαστούν πολύ, όπως τό έκαναν συχνά στο παρελθόν. Εύτυχώς, ή ιστορική έμπειρία έχει έξυπρητήσει άκόμα και τις μάζες. Σήμερα αρχίζουν να καταλαβαίνουν παντού ότι καμιά μορφή δεσποτισμού δέν είχε ή μπορεί να έχει είτε τη θέληση είτε τη δύναμη να τους δώσει την οικονομική ίσότητα. Τό πρόγραμμα της Διεθνούς είναι εύτυχώς πολύ σαφές πά-

νω σ' αυτό τὸ θέμα: ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἐργαζόμενων μπορεῖ νὰ γίνεῖ μόνο ἀπ' τοὺς ἰδιοὺς τοὺς ἐργαζόμενους.

Δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸ τὸ ὅτι ὁ κύριος Μάρξ πίστεψε ὅτι εἶναι δυνατό νὰ διασχετεῖσαι σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ διακήρυξη, πού πιθανὸν νὰ ἔγραφε ὁ ἴδιος, τὸν ἐπιστημονικὸ σοσιαλισμὸ του; Γι' αὐτό, ἡ ὀργάνωση καὶ κυριαρχία πάνω στὴ νέα κοινωνία ἀπὸ σοσιαλιστὲς λόγιους, ἀποτελεῖ τὴ χειρότερη ἀπ' ὅλες τὶς δεσποτικὲς κυβερνήσεις.

Ἄλλὰ χάρη στοὺς μεγάλους, πολυαγαπημένους, κοινούς ἀνθρώπους, τὸν «ἄχλο», πού κινεῖται ἀπὸ ἓνα ἐνστικτο, πού εἶναι ἀόρατο, ὅσο καὶ δίκαιο, ὅλα τὰ κυβερνητικὰ σχέδια αὐτῆς τῆς μικρῆς μειοψηφίας τῆς ἐργατικῆς τάξης, πού ἔχει πειθαρχηθεῖ καὶ παραταχθεῖ, ὥστε ν' ἀποτελέσει τοὺς Μυρμιδόνες ἐνὸς νέου δεσποτισμοῦ, τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ τοῦ κυρίου Μάρξ, ποτὲ δὲν θὰ ἐπιβληθοῦν πάνω του καὶ εἶναι καταδικασμένα νὰ παραμείνουν μόνο ἓνα ὄνειρο. Αὐτὴ ἡ νέα ἐμπειρία, πιθανὸν ἢ πιὸ πικρὴ ἀπ' ὅλες τὶς ἐμπειρίες, θὰ ἦταν ἀχρηστὴ, γιὰ τὸ προλεταριάτο σ' ὅλες τὶς χώρες κατέχεται ἀπὸ μιὰ θαθεῖα ἀπέχθεια ἐνάντια σὲ κάθε τι πολιτικὸ καὶ ἐνάντια σ' ὅλους τοὺς πολιτικούς, ὅποιο καὶ ἂν εἶναι τὸ χρῶμα τοῦ κόμματός τους. "Ὅλοι αὐτοὶ ἀπ' τοὺς πιὸ «κόκκινους» δημοκράτες, μέχρι τοὺς πιὸ ἀλυταρχικοὺς μοναρχικοὺς, ἔχουν ἐξίσου ἐξαπατήσει, καταπιέσει καὶ ἐκμεταλλευθεῖ τοὺς ἀνθρώπους.

Παίρνοντας ὑπ' ὄψιν αὐτὰ τὰ αἰσθήματα τῶν μαζῶν, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ τοὺς προσελκύσει μὲ ὅποιοδήποτε πολιτικὸ πρόγραμμα; Κι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι οἱ μάζες ἐπιτρέφουν στὸν ἑαυτὸ τους νὰ προσχωρήσει στὴ Διεθνή, ἀκόμα καὶ ἔτσι, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει ὅτι τὸ προλεταριάτο ὅλων τῶν χωρῶν, πού διαφέρει τόσο πολὺ στὴν ἰδιουσυγκρασία, στὴν κουλτούρα, στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, θὰ ὑποφέρει τὸ ζυγὸ ἐνὸς ὁμοιόμορφου πολιτικοῦ προγράμματος; Μόνον παράφρονες θὰ μπορούσαν νὰ φαντασθοῦν μιὰ τέτοια πιθανότητα. Ἀκόμα ὁ κύριος Μάρξ, ὅχι μόνο ἱκανοποιεῖται νὰ τὸ φαντάζεται, ἀλλὰ θάθελε νὰ πραγματοποιήσει αὐτὸ τὸ κατόρθωμα. Μὲ μιὰ δεσποτικὴ καὶ ὑπουλὴ ἐπίθεση, κατακομάτισε τὴ συμφωνία τῆς Διεθνoῦς ἐλπίζοντας τότε, ὅπως ἐλπίζει ἀκόμα καὶ σήμερ, νὰ ἐπιβάλλει ἓνα ὁμοιόμορφο πολιτικὸ πρό-

γραμμα, τὸ δικό του πρόγραμμα, σ' όλες τις δημοσπονδίες τῆς Διεθνούς καί, κατά συνέπεια, στο πρόλεταριάτο δλων τῶν χωρῶν.

Αὐτὸ προκάλεσε ἓνα μεγάλο σχίσμα στὴ Διεθνῇ. Ἔσ μήν ἀπατώμεθα ἡ βασικὴ ἐνότητά τῆς Διεθνούς ἔχει διασπασθεῖ. Αὐτὸ ἔγινε, ἐπαναλαμβάνω, ἀπ' τὶς ἐνέργειες τοῦ Μαρξιστικοῦ Κόμματος, τὸ ὁποῖο μέσα στο Συνέδριο τῆς Χάγης, προσπάθησε νὰ ἐπιβάλλει τὴ θέληση, τὴ σκέψη καὶ τὴν πολιτικὴ τοῦ ἀρχηγοῦ του πάνω σ' ὀλόκληρη τὴ Διεθνῇ.

Ἄν οἱ διακηρύξεις τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης πρέπει νὰ ληφθοῦν σοβαρά, ἡ μεγάλη μας Ἐνωσιὴ δὲν ἔχει ἄλλη διέξοδο παρὰ νὰ διαλυθεῖ. Γιατὶ δὲν μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι τῆς Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας, Βελγίου, Γαλλίας, Ἑλβετικῆς Γιούρας, Ἰσπανίας καὶ Ἀμερικῆς, γιὰ νὰ μήν ἀναφέρω τοὺς Σλάβους, θὰ ὑποτάσσονταν στὴ Μαρξιστικὴ πειθαρχία. Παρ' ὅλα αὐτὰ δμως, ἂν κανεὶς συμφωνεῖ μὲ τοὺς διάφορους πολιτικούς στὴ Διεθνῇ — μὲ τοὺς Γιακωβίνους ἐπαναστάτες, τοὺς Μπλανκιστῆς, τοὺς δημοκράτες, γιὰ νὰ μήν ἀναφέρω τοὺς Σοσιαλδημοκράτες ἢ Μαρξιστῆς — ὅτι τὸ πολιτικὸ ζήτημα πρέπει νὰ εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ προγράμματος τῆς Διεθνούς, πρέπει νὰ παραδεχθεῖ ὅτι ὁ Μάρξ ἔχει δίκιο. Ἡ Διεθνῆς θὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἰσχυρὴ, μόνον ἂν ἐνεργεῖ ὡς ἐνότητά μ' ἓνα πολιτικὸ πρόγραμμα γιὰ ὅλους. Ἄλλοιῶς θὰ ἦταν σὰ νὰ ὑπῆρχαν διάφορες Διεθνεῖς, ὅπως ὑπῆρχαν καὶ διάφορα προγράμματα.

Ἄλλὰ, ὅπως εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο ὅλοι οἱ ἐργάτες ὄλων τῶν διαφόρων χωρῶν νὰ ἐνωθοῦν ἐθελοντικὰ καὶ αὐθόρμητα κάτω ἀπ' τὰ ἴδια πολιτικὰ προγράμματα, τὸ μοναδικὸ αὐτὸ πρόγραμμα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθεῖ σ' αὐτούς. Γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ ἡ ἐντύπωση ὅτι διοχετεύθηκε στὴ Διεθνῇ ἀπ' τὸ ἐλεγχόμενο ἀπ' τοὺς Μαρξιστῆς Γενικὸ Συμβούλιο, ἓνα ἐξαρτημένο μαρξιστικὸ συνέδριο «ψήφισεν» τὸ πρόγραμμα αὐτό, δείχνοντας ἔτσι μ' ἓνα νέο τρόπο τὴν καλιὰ ἐκείνη ἀλήθεια γιὰ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ σύστημα καὶ τὴν καθολικὴ ψηφοφορία: σ' ὄνομα τῆς ἐλεύθερης ἐκλογῆς ὄλων θεσπίζεται ἡ ὑποδούλωση ὄλων. Αὐτὸ συνέβη πραγματικὰ στο Συνέδριο τῆς Χάγης.

Γιὰ τὴ Διεθνῇ ἦταν ὅτι ὑπῆρξε γιὰ τὴ Γαλλία ἡ μάχη καὶ ἡ

παράδοση του Σεντάν: ή νικηφόρα εισβολή του Παγγερμανισμού, όχι του Βισμαρκικού, αλλά του Μαρξιστικού, που επιβάλλει το πολιτικό πρόγραμμα των εξουσιαστικών κομμουνιστών ή σοσιαλδημοκρατών της Γερμανίας καθώς και τη δικτατορία του άρχηγού τους, πάνω στο παγκόσμιο προλεταριάτο. Για να σκεπάσει καλύτερα το τέχνασμά του και για να χρυσώσει το χάπι, το διαδόητο αυτό συνέδριο, έστειλε στην Αμερική, ένα γενικό συμβούλιο μαριονέτα, που ο ίδιος ο Μάρξ διάλεξε και βασκάλεψε και το οποίο υπακούει πάντα στις μυστικές οδηγίες του, ν' αναλάβει όλα τα στοιχεία, τὰ έλεινά καθήκοντα και τις εμφανίσεις της εξουσίας, ενώ πίσω απ' τὰ παρασκήνια ο κύριος Μάρξ θ' άσκει την πραγματική εξουσία.

Άλλ' όσο σιχαμένο κι αν μπορεί να εμφανισθεί το τέχνασμα αυτό για τις λεπτεπίλεπτες και δειλές ψυχές, έγινε απόλυτα απαραίτητο απ' τη στιγμή που έγινε ή πρόταση ν' άγκιστρωθεί το πολιτικό ζήτημα στο πρόγραμμα της Διεθνούς. Άφου ή ένότητα της πολιτικής δράσης θεωρείται απαραίτητη κι άφου δέν μπορεί κι δέν θά ξεπροβάλλει μέσο απ' την αυθόρμητη κι έθελοντική συμφωνία των όμοσπονδιών και των τμημάτων της Διεθνούς στις διάφορες χώρες, πρέπει να επιβληθεί πάνω τους. Μόνο μ' αυτό τον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί αυτή ή πολυπόθητη κι άχόρταγη πολιτική ένότητα. Άλλά ταυτόχρονα δημιουργείται κι ή ύποδούλωση.

Για ν' άνακεφαλαιώσουμε: οι Μαρξιστές εισάγοντας το πολιτικό ζήτημα μέσο στα έπίσημα κι ύποχρεωτικά προγράμματα και κανονισμούς της Διεθνούς, έβαλαν την Ένωσή μας σ' ένα τρομερό δίλημμα. Αυτές είναι οι δύο έναλλακτικές λύσεις: ή πολιτική ένότητα με συνέπεια την ύποδούλωση ή έλευθερία με συνέπεια τη διαίρεση και διάλυση. Ποιά είναι ή διέξοδος; Πολύ απλά: πρέπει να επιστρέψουμε στις άρχικές μας άρχές και να παραβλέψουμε το ειδικό πολιτικό θέμα έτσι ώστε ν' αφήσουμε τὰ τμήματα και τις όμοσπονδίες έλεύθερες ν' αναπτύξουν τη δική τους τακτική. Άλλά τότε κάθε τμήμα και κάθε όμοσπονδία δέν θ' άκολουθήσει όποια πολιτική τακτική θέλει; Καμιά άμφισβολία. Άλλά τότε δέν θά μεταμορφωθεί ή Διεθνής σ' ένα πύργο της Βαβέλ; Άντίθετα μόνο τότε ή ά επιτύχει την πραγματική ένότητα, βασικά οικονομική, που

θά οδηγήσει αναγκαστικά στην πραγματική πολιτική ενότητα. Τότε θα πραγματοποιηθεί, αν κι όχι άμεσα φυσικά, η μεγάλη πολιτική της Διεθνούς, — όχι από ένα πρόσωπο φιλόδοξο, πάνσοφο, αλλά παρ' όλα αυτά άνικανο να συλλάβει τις χιλιάδες ανάγκες του προλεταριάτου, όσο ξευπνο κι αν είναι, αλλά απ' την απόλυτα ελεύθερη, αυθόρμητη και συντονισμένη δράση των εργαζόμενων δλων των χωρών.

Τὰ θεμέλια γιά τήν ενότητα της Διεθνούς, πού τόσο παραγνωρίστηκαν απ' τὰ σύγχρονα φιλοσοφικά και πολιτικά δόγματα, έχουν ήδη τεθεί απ' τὰ κοινά βάσανα, συμφέροντα, ανάγκες και πραγματικές φιλοδοξίες των εργαζόμενων δλου του κόσμου. Αυτή ή άλληλεγγύη δέν χρειάζεται να δημιουργηθεί τεχνητά. Αποτελεί πραγματικό γεγονός, είναι ή ίδια ή ζωή, μιὰ καθημερινή εμπειρία στον κόσμο του εργαζόμενου. Και τὸ μόνο πού απομένει να γίνει, είναι να τὸν κάνουμε να καταλάβει αὐτή τήν πραγματικότητα και να τὸν βοηθήσουμε να τήν οργανώσει συνειδητά. Αυτή ή πραγματικότητα είναι ή ἀ λ λ η λ ε γ γ ύ η γ ι ἄ τ ι ς ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ἔ ς δ ι ε κ δ ι κ ἡ σ ε ι ς. Αὐτὸ τὸ σύνθημα είναι κατά τή γνώμη μου τὸ μόνο και ταυτόχρονα ένα πραγματικά μεγάλο ἐπίτευγμα τῶν πρώτων ἰδρυτῶν της ἔνωσής μας, ἀνάμεσα στους δποίους, καθώς μ' ἀρέσει πάντα να θυμάμαι, ὁ κύριος Μάρξ ἔχει παίξει ένα τόσο χρήσιμο και σημαντικό ρόλο, αν ἔξαιρέσουμε τὰ πολιτικά του σχέδια, πού τὸ Συνέδριο της Γενεύης (1866) ἐξέλειψε σοφὰ απ' τὸ πρόγραμμα πού παρουσίασε.

Πάντα παρέλειπα ν' ἀποκαλῶ τὸν κύριο Μάρξ και τοὺς ἀναρίθμητους συνεργάτες του «ἰδρυτές» της Διεθνούς, όχι γιατί παρακινούμαι ἀπὸ κατώτερα αἰσθήματα, γιά ν' ἀποδοκιμάσω ἢ να ὑποτιμῆσω τὰ προτερήματά τους· ἀντίθετα τοὺς ἀποδίδω μ' εὐχαρίστηση πλήρεις τιμές. Ἐχω πεισθεῖ μᾶλλον, ὅτι ή Διεθνής δέν ὑπῆρξε δικὸ τους ἔργο, ἀλλὰ ἔργο τοῦ ἴδιου τοῦ προλεταριάτου. Αὐτοὶ (ὁ Μάρξ και Σία) ὑπῆρξαν κάτι σάν ματες μᾶλλον παρά γονεῖς. Ὁ μεγάλος πρωτεργάτης (μὴ ἐνημερωμένος, ὅπως είναι συνήθως οἱ πρωτεργάτες δλων τῶν μεγάλων πραγμάτων) ἦταν τὸ προλεταριάτο, πού ἐκπροσωποῦνταν ἀπὸ μερικές ἑκατοντάδες ἀνώνυμους ἐργάτες, Γάλλους, Ἀγγλοὺς, Βέλγους, Ἑλβετοὺς και Γερμανοὺς. Τὸ σφοδρὸ και φανερὸ ἔνστικτό τους σάν ἐργάτες ἦταν ἐκεῖνο, πού λα-

ξευμένο απ' τις κακουχίες, που ήταν σύμφυτες με την κατάσταση τους, τούς ώθησε να βρουν τον αληθινό κανόνα και τον αληθινό σκοπό της Διεθνούς. Πήραν τις κοινές ανάγκες, που υπήρχαν ήδη σαν θεμέλιο κι είδαν τη διεθνή οργάνωση της οίκονομικής πάλης ενάντια στον καπιταλισμό, σαν τον πραγματικό σκοπό της Ένωσης αυτής. Δίδοντάς της αποκλειστικά αυτή τη βάση και σκοπό οι εργαζόμενοι, εγκαθίδρυσαν άμεσα ολόκληρη τη δύναμη της Διεθνούς. "Άνοιξαν διάπλατα τις πύλες σ' όλα τα εκατομμύρια των καταπιεσμένων κι εκμεταλλευόμενων, ανεξάρτητα απ' το πιστεύω, το βαθμό καλλιέργειας ή την εθνικότητά τους.

Κανένας δέν μπορεί να διαπράξει μεγαλύτερο λάθος απ' το ν' απαιτήσει περισσότερα απ' ότι μπορεί να δώσει ένα πράγμα, Ένας θεσμός ή ένας άνθρωπος.

Ζητώντας τους κανείς περισσότερα απ' αυτό τους αποθαρρύνει, τούς παρεμποδίζει, τούς διαφθείρει και τούς καθιστά έντελώς άχρηστους για όποιαδήποτε δημιουργική δράση. Η Διεθνής σε μικρό χρόνο έφερε μεγάλα αποτελέσματα. Οργάνωσε και θα συνεχίσει να οργανώνει ακόμα μεγαλύτερες προλεταριακές μάζες για οικονομικούς αγώνες. Μήπως απ' αυτό προκύπτει ότι το προλεταριάτο μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί σαν όργανο για τον πολιτικό αγώνα; Έπειδή ο κύριος Μάρξ σκέφτηκε έτσι, κόντεψε να καταστρέψει τη Διεθνή στο Συνέδριο της Χάγης. Είναι ή παλιά ιστορία της χήνας που έκανε χρυσά αυγά. Στο κάλεσμα για ένότητα απέναντι στον οικονομικό αγώνα, εργατικές μάζες από διάφορες χώρες έσπευσαν να συνενωθούν κάτω απ' τη σημαία της Διεθνούς κι ο κύριος Μάρξ φαντάστηκε ότι οι μάζες θα παραμείνουν στη Διεθνή — τί λέω; — ότι θα διασθούν να προσχωρήσουν σ' ακόμα μεγαλύτερους αριθμούς, όταν αυτός, ο νέος Μωυσής, θα έχει γράψει τις έντολές του νέου του Δεκάλογου πάνω στο έβλημα μας, στο επίσημο κι υποχρεωτικό πρόγραμμα της Διεθνούς.

Αυτό υπήρξε το λάθος του. Οι μάζες ανεξάρτητα απ' το επίπεδο κουλτούρας, θρησκευτικές πεποιθήσεις, χώρα ή την εθνική γλώσσα τους, καταλάβαιναν τη γλώσσα της Διεθνούς, όταν τούς μιλούσαν για τη φτώχεια, τις κακουχίες και την υποδούλωσή τους κάτω απ' τον ζυγό του καπιταλισμού. Άνταποκρίθηκαν, όταν τούς

ἐξήγησαν τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐνότητα σ' ἓνα μεγάλο κοινὸ ἀγώνα. Ἀλλὰ ἐδῶ τοὺς μίλησαν γιὰ ἓνα πολιτικὸ πρόγραμμα — μᾶλλον διανοουμενίστικο καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἐντελῶς αὐταρχικὸ — τὸ ὁποῖο χάριν τῆς ἴδιας τῆς σωτηρίας τοὺς ἐπιχειροῦσε νὰ τοὺς ἐπιβάλλει μιά δικτατορικὴ κυβέρνησις (φυσικὰ προσωρινὰ μόνο!), πού θὰ διευθύνεται ἀπὸ ἓνα ἐξαιρετικὰ εὐφυῆ ἄνθρωπο στὰ πλαίσια αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς Διεθνούς, μὲ τὴ βοήθειά τῆς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀπελευθέρωσή τους.

Εἶναι καθαρὴ τρέλλα νὰ ἐλπίζουμε ὅτι οἱ ἐργαζόμενες μάζες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς θὰ παραμείνουν στὴ Διεθνή κάτ' ἀπὸ τέτοιες συνθήκες.

Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ρωτήσετε: «Ἡ σημαντικὴ ἐπιτυχία (τῆς Διεθνούς) δὲν ἔχει δεῖξει ὅτι ὁ κύριος Μάρξ εἶχε δίκιο καὶ ὅτι τὸ Συνέδριό τῆς Χάγης δὲν φήφισε εὐνοϊκὰ γιὰ ὅλα ὅσα ζήτησε»;

Κανένας δὲν ξέρει καλύτερα ἀπ' ὅτι ὁ ἴδιος ὁ κύριος Μάρξ, πόσο λίγο οἱ ἀποφάσεις πού ἔγιναν δεκτὲς ἀπ' τὸ αὐτοχθὸν συνέδριό τῆς Χάγης ἐκφραζαν τίς πραγματικὲς σκέψεις καὶ τίς φιλοδοξίες τῶν ὁμοσπονδιῶν ὄλων τῶν χωρῶν. Ἡ σύνθεσις καὶ ἡ χειραγώγησις τοῦ συνέδριου αὐτοῦ προκάλεσε τόσο μεγάλη πίκρα καὶ ἀπογοήτευσιν, ὥστε κανένας δὲν τρέφει τὴν παραμικρὴ αὐταπάτη γιὰ τὴν πραγματικὴ του ἀξία. Ἐξω ἀπ' τὸ Γερμανικὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ Κόμμα, οἱ ὁμοσπονδίες ὄλων τῶν χωρῶν — ἡ Ἀμερικανικὴ, ἡ Ἀγγλικὴ, ἡ Ὁλλανδικὴ, ἡ Βελγικὴ, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἑλβετικὴ Γιούρα, ἡ Ἰσπανικὴ καὶ ἡ Ἰταλικὴ — διαμαρτυρήθηκαν γιὰ ὅλες τίς ἀποφάσεις αὐτοῦ τοῦ καταστρεπτικοῦ καὶ αἰσχροῦ συνέδριου καὶ ἀποκήρυξαν ὀρμητικὰ τίς πρόστυχες δολοπλοκίες του.

Ἄλλ' ἂς ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὸ ἠθικὸ ζήτημα καὶ ἂς ἀσχοληθοῦμε μόνο μὲ τὰ βασικὰ σημεῖα. Ἐνα πολιτικὸ πρόγραμμα δὲν ἔχει καμιά ἀξία, ἀν σχετίζεται μόνο μὲ ἀφηρημένους γενικεύσεις. Πρέπει νὰ καθορίζει ἀκριβῶς ποιοὶ θεσμοὶ πρέπει ν' ἀντικαταστήσουν ἐκείνους πού πρόκειται νὰ καταργηθοῦν ἢ νὰ μεταρρυθμισθοῦν. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Μάρξ ἀποτελεῖ ἓνα πλήρες δίκτυο πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν θεσμῶν, ἀκαμπτα συγκεντρωτικῶν καὶ πολὺ αὐταρχικῶν, πού ἔχουν γίνει χωρὶς ἀμφιβολία ἀντικείμενο λατρείας μὲ τὴν καθολικὴ ψήφο, ὅπως ὄλοι οἱ δεσποτικοὶ θεσμοὶ στὴ σύγχρονη κοινωνία, ἀλλὰ πού ἔχει λιγότερο ὑποτάσσον-

ται σέ μιά πολύ ισχυρή κυβέρνηση — γιά ν' αναφερθῶ στά λόγια τοῦ Ἐνγκελς, πού εἶναι ὁ ἄλλος ἑαυτὸς τοῦ Μάρξ κι ὁ ἔμπιστος τοῦ ἀπόλυτου μονάρχη.

Ἄλλά γιατί αὐτὸ εἰδικά τὸ πρόγραμμα ἔπρεπε νὰ μπεῖ στοὺς ἐπίσημους κι ὑποχρεωτικούς κανονισμοὺς τῆς Διεθνούς; Γιατί ὄχι τὸ πρόγραμμα τῶν Μπλανκιστῶν; Γιατί ὄχι τὸ πρόγραμμα τὸ δικό μας; Μήπως γιατί τὸ ετοίμασε ὁ κύριος Μάρξ; Αὐτὸ δὲν εἶναι δικαιολογία. Ἡ μήπως γιατί φαίνεται ν' ἀρέσει στοὺς Γερμανοὺς ἐργάτες; Ἄλλά τὸ πρόγραμμα τῶν ἀναρχικῶν εἶχε υἱοθετηθεῖ, ἔκτος ἀπὸ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις, ἀπ' ὅλες τίς Λατινικὲς Ὀμοσπονδίες. Οἱ Σλάβοι δὲ θὰ δέχονταν κανένα ἄλλο. Γιατί τότε πρέπει τὸ πρόγραμμα τῶν Γερμανῶν νὰ κυριαρχήσει στὴ Διεθνή. τῆς ὁποίας ἡ ἰδέα γεννήθηκε μέσα στὴν ἐλευθερία κι ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ προδεύσει μόνο μέσα στὴν ἐλευθερία καὶ μ' αὐτήν;

Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ ἐπιθυμία ἐξαναγκασμοῦ τῶν ὁμοσπονδιῶν — εἴτε αὐτὸ γίνεῖ μὲ τὴ βία εἴτε μὲ δολοπλοκία ἢ καὶ μὲ τὰ δυὸ ταυτόχρονα — ν' ἀποδεχθοῦν ἓνα μόνο αὐθαίρετο πολιτικὸ πρόγραμμα πρέπει ν' ἀποτύχει· τὸ πιὸ πιθανὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ διάλυση τῆς Διεθνούς κι ἡ διαίρεσή της σὲ πολλὰ πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποία θὰ προωθοῦν τὸ δικό τους πολιτικὸ πρόγραμμα. Μόνο μιά διαδικασία ὑπάρχει γιά νὰ διασωθεῖ ἡ ἀκεραιότητα καὶ νὰ διασφαλισθεῖ ἡ πρόοδός της: ν' ἀκολουθηθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἀρχικὴ τῆς τακτικῆς, δηλαδὴ νὰ κρατηθεῖ τὸ πολιτικὸ ζήτημα ἔξω ἀπ' τὸ ἐπίσημο κι ὑποχρεωτικὸ πρόγραμμα καὶ τοὺς θεσμοὺς, τῆς Διεθνούς Ἐνώσεως Ἐργαζόμενων — πού ὀργανώθηκε ὄχι γιά τὸν πολιτικὸ ἀγῶνα παρὰ μόνο γιά ὀικονομικοὺς σκοποὺς — κι ἀπόλυτη ἀρνηση ν' ἀφεθεῖ γιά νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπ' τὸν καθενα σὰν πολιτικὸ ὄργανο. Ἐκεῖνοι πού θὰ ἐπικρατήσουν στὴ Διεθνή καὶ θὰ τὴν κατευθύνουν σὲ μιά καθαρὰ πολιτικὴ τακτικὴ στὸν ἀγῶνα ἀνάμεσα στ' ἀντίπαλα πολιτικὰ κόμματα (γιά τὴν κατάληψη τῆς κρατικῆς ἐξουσίας), θὰ διαφθαροῦν αὐτόματα. Ἐκεῖνοι, πού φαντάζονται ἀνόητα ὅτι πραγματικά κατέχουν αὐτὴ τὴν ἐξουσία, θὰ τὴ δοῦν σταδιακά

νά ξεφεύγει απ' τὰ χέρια τους και νά χάνεται μπροστά στά ίδια τὰ μάτια τους.

Ἄλλά θά πάψει τότε ἡ Διεθνῆς νά ἐνδιαφέρεται γιά τὰ πολιτικά και φιλοσοφικά προβλήματα; Θ' ἀγνοήσει ἡ Διεθνῆς τὴν πρόοδο στὸν κόσμο τῆς σκέψης καθὼς και τὰ γεγονότα πού συνοδεύουν ἡ ξεπροβάλλουν απ' τὸν πολιτικό ἀγώνα μέσα κι ἀνάμεσα στά Κράτη, ἀσχολούμενη μόνο με τὸ οἰκονομικό πρόβλημα; Θὰ περιορισθεῖ ἡ Διεθνῆς στὸ νά συγκεντρώνει στατιστικά στοιχεία, νά μελετᾷ τοὺς νόμους τῆς παραγωγῆς και τῆ διανομῆ τοῦ πλοῦτου, νά καθορίζει τὰ ἡμερομίσθια, νά συγκεντρώνει κεφάλαια γιά τὴν ἐνίσχυση τῶν ἀπεργῶν, νά ὀργανώνει τοπικές, ἐθνικές και διεθνείς ἀπεργίες, νά ἱδρύει ἐθνικά και διεθνή ἐργατικά συνδικάτα και νά ἱδρύει πιστωτικούς και παραγωγικούς καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, ὅπου εἶναι δυνατόν;

Σπεύδουμε νά ποῦμε ὅτι εἶναι ἀπόλυτα ἀδύνατο νά παραβλέψουμε τὰ πολιτικά και φιλοσοφικά προβλήματα. Μιά ἀποκλειστική προσκόλληση στὰ οἰκονομικά προβλήματα θά ἦταν μοιραία γιά τὸ προλεταριάτο. Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ ἀμυνα και ὀργάνωση τῶν οἰκονομικῶν του συμφερόντων — ἓνα ζήτημα ζωῆς και θανάτου — πρέπει ν' ἀποτελέσει τὸ πρωταρχικό καθήκον τοῦ προλεταριάτου. Ἄλλὰ εἶναι ἀδύνατο γιά τοὺς ἐργαζόμενους νά σταματήσουν ἐκεῖ, χωρὶς ν' ἀπαρνηθοῦν τὸν ἀνθρωπισμό τους και ν' ἀπογυμνωθοῦν απ' τὴ διανοητική κι ἠθική δύναμη, πού εἶναι τόσο ἀπαραίτητες γιά τὴν κατάκτηση τῶν οἰκονομικῶν τους δικαιωμάτων. Στὶς ἀθλιές συνθήκες, μέσα στὶς ὁποῖες βρισκεται τώρα ὁ ἐργαζόμενος, τὸ βασικό πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζει εἶναι πιθανότατα ἡ τροφή γι' αὐτὸν και τὴν οἰκογένειά του. Ἄλλὰ σήμερα, πολὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε προνομιοῦχα τάξη, ἀποτελεῖ μιά ἀνθρώπινη ὑπαρξη με τὴν πιὸ πλήρη σημασία τῆς λέξης· διψάει γι' ἀξιοπρέπεια, δικαιοσύνη, ἰσότητα, ἐλευθερία, ἀνθρωπισμὸ και γνώση κι ἀγωνίζεται με πάθος νά ἐπιτύχει διὰ αὐτὰ τὰ πράγματα μαζί με τὴν πλήρη ἀπόλαυση τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας του. Κατὰ συνέπεια, ἂν τὰ πολιτικά και φιλοσοφικά προβλήματα δὲν ἔχουν ἀκόμα τεθεῖ στὴ Διεθνή, εἶναι τὸ ἴδιο τὸ προλεταριάτο ἐκεῖνο πού θά τὰ θέσει.

Ἄπ' τὴ μιά μεριά, τὰ πολιτικά και φιλοσοφικά θέματα πρέπει νά ἐξαιρεθοῦν απ' τὸ πρόγραμμα τῆς Διεθνούς. Ἄπ' τὴν ἄλλη,

πρέπει αναγκαστικά να συζητηθούν. Πώς μπορεί να λυθεί αυτή η φαινομενική αντίφαση;

Τò πρόβλημα αυτό θα λυθεί με την ελευθερία. Καμιά πολιτική ή φιλοσοφική θεωρία δέν πρέπει να θεωρηθεί σαν θεμελιακός κανόνας ή να εισαχθεί μέσα στο επίσημο πρόγραμμα της Διεθνούς. Ούτε ή αποδοχή κάποιας πολιτικής ή φιλοσοφικής θεωρίας πρέπει να είναι υποχρεωτική σαν προϋπόθεση της ιδιότητας του μέλους, άφοϋ, όπως έχουμε δει, τò να επιβληθεί μιά τέτοια θεωρία, πάνω στις όμοσπονδίες, πού αποτελούν τη Διεθνή, θά ήταν υποδούλωση ή θά κατάγγεε σέ διαίρεση και διάσπαση, πού δέν είναι λιγότερο καταστρεπτική. Άλλά άπ' αυτό δέν προκύπτει ότι ή ελεύθερη συζήτηση όλων των πολιτικών και φιλοσοφικών θεωριών δέν μπορεί να γίνει στη Διεθνή. Άντίθετα, αυτή άκριβώς ή ύπαρξη μιάς επίσημης θεωρίας είναι πού θά σκοτώσει μιά τέτοια συζήτηση, καθιστώντας την έντελώς άχρηστη, άντι να είναι ζωντανή και ζωτική και έμποδίζοντας την έκφραση κι ανάπτυξη των ίδιων των αισθημάτων και ιδεών των εργαζόμενων. Μόλις μιά έπισημη άλήθεια άναγγελθεί — έχοντας άνακαλυφθεί επιστημονικά άπ' αυτό τò μεγάλο έγκέφαλο πού εργάζεται έντελώς μόνος — μιά άλήθεια πού διακηρύχθηκε κι επιβλήθηκε σ' όλο τόν κόσμο άπ' την κορυφή του Μαρξιστικού Σινά, γιατί να συζητάμε δ,τιδήποτε;

Έκεινο πού άπομένει να γίνει είναι ν' άποστηθιστούν οι έντολές του νέου Δεκάλογου. Άπ' την άλλη μεριά, αν οι άνθρωποι δέν έχουν και δέν μπορούν να ισχυρισθούν ότι κατέχουν την άλήθεια, θά προσπαθήσουν να την άνακαλύψουν. Ποιός ψάχνει για την άλήθεια; "Όλοι και πάνω άπ' όλους τò προλεταριάτο, πού διψάει γι' αυτήν και τη χρειάζεται περισσότερο άπ' όλους τούς άλλους. Πολλοί δέν πιστεύουν ότι τò προλεταριάτο μπορεί από μόνο του ν' άνακαλύψει και ν' άναπτύξει αύθόρμητα άληθινές φιλοσοφικές άρχές και πολιτικές τακτικές. Θά προσπαθήσω τώρα να δείξω πώς αυτό έχει γίνει άπ' τούς εργαζόμενους μέσα σ' αυτόν άκριβώς τόν ίδιο τόν πυρήνα της Διεθνούς.

Οι εργαζόμενοι, όπως έχω ήδη πει, άρχικά προσχωρούν στη Διεθνή για ένα πολύ πρακτικό λόγο: την άλληλεγγύη στον άγώνα για πλήρη οικονομικά δικαιώματα ένάντια στην καταπιεστική

έκμετάλλευση, πού άσκειται άπ' την άστική τάξη όλων των χωρών. Σημειώστε ότι μόνο μ' αυτή την πράξη, άν και άρχικά χωρίς νά τό συνειδητοποιεί, τό προλεταριάτο παίρνει μιá άποφασιστικά άρνητική θέση άπέναντι στην, πολιτική. Κι αυτό γίνεται μέ δυο τρόπους: πρώτα άπ' όλα, ύπονομεύει την ιδέα των πολιτικών συνόρων και της διεθνούς πολιτικής των κρατών, ή ύπαρξη των οποίων βασίζεται πάνω στις συμπάθειες, στην έθελοντική συνεργασία και στο φαγατικό πατριωτισμό των ύποδουλωμένων μαζών. Δεύτερον, άνοίγει ένα χάσμα ανάμεσα στην άστική τάξη και στο προλεταριάτο και τοποθετεί τό προλεταριάτο έξω άπ' τή δραστηριότητα και τόν πολιτικό συνωμοτισμό όλων των κομμάτων μέσα στο Κράτος· αλλά τό προλεταριάτο, τοποθετούμενο έξω άπ' όλο τό κύκλωμα της άστικής πολιτικής, στρέφεται άναγκαστικά ένάντια σ' αυτό.

Τό προλεταριάτο, μέ την προσήλωσή του στη Διεθνή, έχει πάρει χωρίς νά τό συνειδητοποιήσει μιá πολύ συγκεκριμένη πολιτική θέση. Παρ' όλα αυτά όμως αυτή είναι μιá έντελώς άρνητική πολιτική τοποθέτηση· και τό μεγάλο λάθος, γιά νά μή πώ ή προδοσία, και τό έγκλημα των Σοσιαλδημοκρατών — οι όποιοι παρακινούν τους Γερμανούς εργάτες ν' ακολουθήσουν τό Μαρξιστικό πρόγραμμα — είναι τό ότι προσπάθησαν νά μετατρέψουν αυτή την άρνητική στάση σέ θετική συνεργασία μέ την άστική πολιτική.

Ή Διεθνή, τοποθετώντας τό προλεταριάτο έξω άπ' την πολιτική του Κράτους και του άστικού κόσμου, δημιούργησε έτσι ένα νέο κόσμο, τόν κόσμο των ένωμένων προλετάρων όλων των χωρών. Αυτός είναι ό νέος κόσμος του μέλλοντος, ό νόμιμος κληρονόμος αλλά και ταυτόχρονα ό νεκροθάφτης όλων των πολιτισμών του παρελθόντος, οι όποιοι θεμελιωμένοι πάνω στα προνόμια, είναι έντελώς χρεωκοπημένοι, έξαντλημένοι και καταδικασμένοι στην άφάνεια. Ή Διεθνή είναι μοιραίο νά δημιουργήσει ένα νέο πολιτισμό πάνω στα έρείπια του παλιού κόσμου, στην κατάρρευση κάθε καταπίεσης θεϊκής κι ανθρώπινης, κάθε ύποδούλωσης και κάθε άνισότητας. Αυτή είναι ή άποστολή και κατά συνέπεια τό άληθινό πρόγραμμα της Διεθνούς — όχι τό επίσημο, τεχνητό πρόγραμμα, άπ' τό όποίο εύχομαι νά μäs προστατεύουν όλοι οι θεοί

τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν — ἀλλὰ ἐκεῖνο, πού εἶναι ἔμφυτο σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς ὀργάνωσής μας.

Τὸ ἀληθινὸ πρόγραμμα, θὰ τὸ ἐπαναλάβω χίλιες φορές, εἶναι πολὺ ἀπλὸ καὶ μετριοπαθές: ἡ ὀ ρ γ ἄ ν ω σ η τ ῆ ς ἀ λ λ η λ ε γ γ ύ η ς σ τ ὸ ν ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ὸ ἀ γ ῶ ν α ἔ ν ἄ ν τ ι α σ τ ὸ ν κ α π ι τ α λ ι σ μ ὸ. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση, πού ἀρχικὰ θὰ εἶναι ἀποκλειστικὰ ὑλική, θὰ ξεφυτρώσουν οἱ πνευματικοὶ καὶ ἠθικοὶ στυλοβάτες τῆς νέας κοινωνίας. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ μιά τέτοια κοινωνία, ὅλες οἱ σκέψεις, ὅλες οἱ φιλοσοφικὲς καὶ πολιτικὲς τάσεις τῆς Διεθνούς, πού ξεπρόβαλαν μέσα ἀπ' τὴ μήτρα τοῦ ἴδιου τοῦ προλεταριάτου, πρέπει νὰ προέλθουν καὶ νὰ πάρουν σὰ βασικὴ ἀφετηρία αὐτὴ τὴν οἰκονομικὴ βάση, πού συνιστᾷ τὴν ἴδια τὴν οὐσία καὶ τὸν φανερὰ δηλωμένο σκοπὸ τῆς Διεθνούς. Εἶναι δυνατό αὐτό;

Ναί, καὶ αὐτὴ ἡ διαδικασία γίνεται τώρα. "Ὅποιος ἔτυχε νὰ παρακολουθεῖ στενὰ τὶς ἐξελίξεις μέσα στὴ Διεθνή τὰ τελευταῖα λίγα χρόνια, θὰ παρατηρήσει πῶς προχωρεῖ ἀργὰ ἡ διαδικασία αὐτὴ ἄλλοτε μ' ἐπιταχυνόμενη καὶ ἄλλοτε μ' ἐπιβραδυνόμενη ταχύτητα καὶ πάντα μὲ τρεῖς διαφορετικοὺς ἀλλὰ στενὰ συνδεδεμένους τρόπους: ἀρχικὰ, μὲ τὴ δημιουργία καὶ τὸν συντονισμό κεφαλαίων βοήθειας γιὰ τοὺς ἀπεργούς καὶ τὴ διεθνή ἀλληλεγγύη τῶν ἀπεργῶν ἔπειτα, μὲ τὴν ὀργάνωση καὶ τὸν διεθνή (δμοσπονδιακὸ) συντονισμό τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐνώσεων καὶ τελικὰ, μὲ τὴν αὐ θ ὀ ρ μ η τ η κ ι ἄ μ ε σ η ἀ ν ἄ π τ υ ξ η τ ῶ ν φ ι λ ο σ ο φ ι κ ῶ ν καὶ κ ο ι ν ω ν ι ο λ ο γ ι κ ῶ ν ἰ δ ε ῶ ν μ ἔ σ α σ τ ῆ Δ ι ε θ ν ῆ, ἰδεῶν πού ἀναπτύσσονται ἀναπόφευκτα παράλληλα μὲ τὰ δύο πρῶτα κινήματα καὶ παράγονται ἀπ' αὐτά.

"Ἄς ἐξετάσουμε τώρα αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τρόπους, πού εἶναι διαφορετικοὶ ἀλλὰ ἀδιαίρετοι καὶ ἄς ἀρχίσουμε μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν κεφαλαίων βοήθειας τῶν ἀπεργῶν καὶ τῶν ἀπεργῶν καθεαυτῶν.

Τὰ κεφάλαια βοήθειας τῶν ἀπεργῶν ἀποσκοποῦν μόνο στὴ συγκέντρωση πόρων, πού κάνουν δυνατὴ τὴν ὀργάνωση καὶ τὴ διατήρηση ἀπεργῶν καὶ πού ἀποτελεῖ πάντα μιά πολυδάπανη ἐπιχείρηση. Ἡ ἀπεργία ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ κοινωνικοῦ πολέ-

μου του προλεταριάτου έναντια στην άστική τάξη, μιὰ τακτική που παρξμένει μέσα στὰ όρια τής νομιμότητας. Οι άπεργίες είναι μιὰ πολύτιμη τακτική από δυο άπόψεις: πρώτον, ήλεκτριζούν τις μάξες, ένισχύοντας τὸ ήθικό τους και ξυπνώνοντας μέσα τους τὸ αίσθημα τοῦ φανεροῦ άνταγωνισμοῦ άνάμεσα στὰ συμφέροντά τους και σ' εκείνα τής άστικής τάξης. "Έτσι οι άπεργίες τούς άποκαλύπτουν τήν άβυσσο, που από δω και πέρα χωρίζει άμετάκλητα τούς έργάτες άπ' τούς άστους. Κατά συνέπεια συμβάλλουν σημαντικά, έρεθίζοντας και φανερώνοντας στους έργαζόμενους δλων τών έπαγγελματών, τόπων και χωρῶν τή συνείδηση και τὸ ίδιο τὸ πραγματικό γεγονός τής άλληλεγγύης. "Έτσι μιὰ διπλή δράση, ή μιὰ άρνητική, ή άλλη θετική, τείνει νά δημιουργήσει άμεσα τὸ νέο κόσμο του προλεταριάτου, άντιπαραθέτοντάς τον μ' ένα σχεδόν άπόλυτο τρόπο άπέναντι στον άστικό κόσμο.

Είναι σημαντικό ότι σ' αὐτή τή συσχέτιση οι ριζοσπαστικοί και οι άστοί σοσιαλιστές επέκριναν με όξύτητα τήν ιδέα τών άπεργιῶν και έκαναν άπελπισμένες προσπάθειες ν' άποθαρρύνουν τὸ προλεταριάτο για νά μὴν άπεργήσει. "Ο Μαντσίνι ποτέ δέ μπόρεσε ν' άνεχθει όποιαδήποτε συζήτηση γι' άπεργίες και άν οι σύντροφοί του, πολλοί άπ' τούς όποιους έχουν άποθαρρυνθει, άποπροσανατολισθει και άποργανωθει μετά τὸ θάνατό του (10 τοῦ Μάρτη 1872), ύποστηρίζουν σήμερα δειλά τήν άπεργία, αὐτὸ συμβαίνει μόνο γιατί ή προπαγάνδα για τήν Κοινωνική Έπανάσταση έχει τόσο έρεθίσει τις μάξες τών Ίταλῶν και οι οικονομικές και κοινωνικές διεκδικήσεις έχουν εκδηλωθει με μιὰ τέτοια δύναμη μέσα στις άπεργίες που ξέσπασαν ταυτόχρονα σ' όλη τήν Ίταλία, ώστε φοβούνται ν' άντιταχτοῦν σ' αὐτὸ τὸ κίνημα, μήπως άπομονωθοῦν και χάσουν όλη τήν έπιρροή τους πάνω στὸ λαό.

"Ο Μαντσίνι, μαζί μ' όλους τούς σοσιαλιστές τής Εὐρώπης, άστους και ριζοσπαστικούς, είχε δίκιο άπ' αὐτή τήν άποψη νά καταδικάζει τις άπεργίες. Γιατί τί είναι αὐτὸ που θέλουν οι Μαντσινικοί, οι όποιοί είναι σήμερα τόσο διαποτισμένοι άπ' τὸ πνεῦμα τής συνδιαλλαγῆς, που σχεδόν είναι έτοιμοί νά ένωθοῦν μ' εκείνους που άποκαλοῦνται «ριζοσπαστικοί» στὸ Ίταλικὸ Κοινοβούλιο; Θέλουν τήν έγκαθίδρυση ενός μοναδικοῦ και μεγάλου δημοκρατικοῦ κράτους. Για νά φτιάξουν αὐτὸ τὸ κράτος πρέπει πρώτα ν' άνατρέψουν

αυτό που ήδη υπάρχει και γι' αυτό είναι απαραίτητη η ισχυρή υποστήριξη του λαού. Μόλις οι άνθρωποι προσφέρουν αυτή τη μεγάλη εξυπηρέτηση στους πολιτικούς της σχολής του Μαντσίνι, θα σταλούν φυσικά πίσω στα εργοστάσια και στα εργαστήρια ή στα χωράφια τους για να επαναλάβουν την απαραίτητη εργασία τους. Έκει θα υποταχθούν όχι στην πατρική μοναρχία αλλά στην αδερφική προστασία της νέας αλλά όχι λιγότερο εξουσιαστικής δημοκρατικής κυβέρνησης. Οι εργάτες σήμερα πρέπει ν' άπαρνηθούν την άπεργία και να προσφύγουν στους νέους τους άρχοντες. Άλλά πώς μπορούν οι ριζοσπαστικοί άστοι και σοσιαλιστές να υποκινούνται και να θρούν για χάρη των εργαζόμενων;

Έπιχαλούμενοι τὸ σοσιαλιστικὸ τους ἔνστικτο; Άδύνατον! Αὐτὸς θὰ ἦταν ὁ πιὸ σίγουρος δρόμος γιὰ ν' ἀνακινήθει τὸ μίσος κι ἡ βαθιὰ ἀντίθεση ὄλων τῶν καπιταλιστῶν κι ἰδιοκτητῶν ἐνάντια τόσο στοὺς ἴδιους, ὅσο και στὴ δημοκρατία τῶν ὄνειρων τους. Είναι ἐπίσης ἀδύνατο, γιατί οἱ άστοι και ριζοσπαστικοὶ σοσιαλιστές μ' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς ἐκμεταλλευτὲς εἶναι πὺ θέλουν νὰ συνεργαστοῦν και νὰ σχηματίσουν μαζί τὴ νέα κυβέρνηση. Δὲν μπορούν νὰ σχηματίσουν κανονικὰ μιὰ νέα κυβέρνηση μὲ τίς «βάρβαρες», «άμαθεῖς», ἀναρχίζουσες μάζες, εἰδικά, όταν αὐτὲς οἱ μάζες ἔχουν ξυπνήσει κι ἐξεγερθεῖ στὴν πορεία τῶν οικονομικῶν ἀγῶνων τους ἀπ' τὸν πόθο γιὰ τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἰσότητα και τὴν πραγματικὴ ἐλευθερία τους, πὺ εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ κάθε κυβέρνηση. Οἱ ριζοσπαστικοὶ κι οἱ άστοι σοσιαλιστές πρέπει ἐπομένως νὰ παραβλέψουν τὸ κοινωνικὸ (οἰκονομικὸ) πρόβλημα και νὰ συγκεντρώσουν τὴν προσοχή τους στὴ διέγερση τῶν πολιτικῶν και πατριωτικῶν παθῶν τῶν εργαζόμενων. Αὐτὸ θὰ κάνει τίς καρδιές τους νὰ χτυποῦν ἑναρμονισμένες μὲ τίς καρδιές τῶν άστῶν κι οἱ εργαζόμενοι θὰ εἶναι τότε ψυχολογικὰ προετοιμασμένοι νὰ προσφέρουν στοὺς ριζοσπαστικὸς πολιτικὸς τὴν πολύτιμη εξυπηρέτηση πὺ τοὺς ἔχει ζητηθεῖ: τὴν ἀνατροπὴ τῆς μοναρχικῆς κυβέρνησης.

Άλλά ἔχουμε δεῖ ὅτι τὸ πρῶτο ἀποτέλεσμα τῶν άπεργιῶν εἶναι ἡ καταστροφή αὐτῆς τῆς συγκινητικῆς και πολὺ προσοδοφόρας ἀρμονίας μὲ τὴν άστική τάξη. Οἱ άπεργίες ἔχουν σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ὑπενθύμιση στοὺς εργάτες ὅτι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς και στοὺς κυριάρχους τους ὑπάρχει μιὰ ἄβυσσος και τὸ ξύπνημα στίς

καρδιές του προλεταριάτου σοσιαλιστικῶν πόθων και φιλοδοξιῶν, πού δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀσυμβίβαστες μὲ τὸν πολιτικὸ και πατριωτικὸ φανατισμὸ. Naί, ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιά, ὁ Μαντσίνι εἶχε χίλιες φορές δίκιο: οἱ ἀπεργίες πρέπει ν' ἀπαγορευθοῦν.

Ὁ Μαντσίνι, γιὰ λόγους πού μόλις ἔδειξα, ἐπιθυμεῖ καθαρά νὰ δώσει τέλος στὸν ταξικὸ ἀνταγωνισμὸ. Ἄλλ' ὁ κύριος Μάρξ θέλει πραγματικὰ νὰ διατηρήσει αὐτὸ τὸν ἀνταγωνισμὸ, πού καθιστᾷ ἐντελῶς ἀδύνατη τὴ συμμετοχὴ τῶν μαζῶν στὴν πολιτικὴ τοῦ Κράτους; Γιατί μιὰ τέτοια πολιτικὴ δράση δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει ἀν δὲν εἰσχωρήσει μέσα ἡ ἀστικὴ τάξη και θὰ πετύχει μόνο δταν αὐτὴ ἡ τάξη τὴν ἀναπτύξει και τὴν κατευθύνει. Ὁ Μάρξ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀγνοεῖ αὐτό. Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ πιστέψω δτι τὸ ἀγνοεῖ, μετὰ τὸ κείμενο πού ἔστειλε πρόσφατα στὸ Ἄμστερνταμ και στὸ ὅποιο διακήρυσσε δτι σ' ὀρισμένες χώρες, πιθανὸν και στὴν ἴδια τὴν Ὁλλανδία, τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ ἐπιλυθεῖ εἰρηνικὰ δηλαδὴ μ' ἔνζν ἐντελῶς φιλικὸ, νόμιμο τρόπο, χωρὶς τὴν ἀσκησιὴ βίας. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ σημαίνει μόνο δτι τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ λυθεῖ μὲ μιὰ σειρά διαδοχικῶν, ἡσυχων και συνετιῶν συμβιβασμῶν ἀνάμεσα στὴν ἀστικὴ τάξη και στὸ προλεταριάτο. Ὁ Μαντσίνι ποτὲ δὲν εἶχε διαφοροτικὴ γνώμη ἀπ' αὐτὴν.

Τελικὰ ὁ Μαντσίνι κι ὁ Μάρξ συμφωνοῦν πάνω σ' ἓνα κύριο σημεῖο: δτι οἱ μεγάλες κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις πού πρόκειται ν' ἀπελευθερώσουν τὸ προλεταριάτο μποροῦν νὰ τεθοῦν σ' ἐφαρμογὴ μόνο ἀπὸ ἓνα μεγάλο, δημοκρατικὸ, πολὺ ἰσχυρὸ και σὲ μεγάλο βαθμὸ συγκεντρωτικὸ κράτος. Αὐτὸ τὸ κράτος ὑποστηρίζουν πρέπει νὰ ἐπιβάλλει στὸ λαὸ μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ κυβέρνησι, ἡ ὁποία θὰ ὑπάρχει γιὰ χάρη τῶν λαϊκῶν συμφερόντων, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐκπαίδευσι και τὴν εὐημερία τους.

Ἀνάμεσα στὸν Μάρξ και στὸν Μαντσίνι ὑπῆρχε πάντα μιὰ τεράστια διαφορὰ κι αὐτὸ ὅπωςδὴποτε εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ Μαντσίνι. Ὁ Μαντσίνι ὑπῆρξε ἓνας φανερὰ εἰλικρινὴς και φιλογερός πιστός. Λάτρευε τὸ Θεὸ του, στὸν ὅποιο ἀφιέρωσε δ,τι σκεπτόταν, αἰσθανόταν ἢ ἔκανε. Σὲ σχέση μὲ τὸν προσωπικὸ του τρόπο ζωῆς, ἦταν ὁ πιὸ ἀπλὸς ἀνθρωπος, ὁ πιὸ μετριοπαθής, ὁ πιὸ ἀνιδιοτελής. Ἄλλὰ γινόταν ἀκαμπτος, ὀργισμένος, δταν κάποιος πρόσβαλε τὸ Θεὸ του.

Ὁ κύριος Μάρξ δὲν πιστεύει στὸ Θεό, ἀλλὰ πιστεύει βαθεῖα στὸν ἑαυτό του. Ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη ὄχι μὲ ἀγάπη ἀλλὰ μὲ μνησικαχία. Εἶναι πολὺ λίγο γενναϊόδωρος ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους καὶ γίνεται ἐξίσου ὀργισμένος κι ἀπειρα πῶς κακεντρεχῆς ἀπ' τὸν Μανταῖνι, ὅταν κάποιος τολμήσει ν' ἀμφισβητήσει τὴν πανσοφία τῆς θεότητας πού λατρεύει, δηλαδή τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ὁ Μανταῖνι ἤθελε νὰ ἐπιβάλλει στὴν ἀνθρωπότητα τὸν θεϊκὸ παραλογισμό· ὁ κύριος Μάρξ προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλει τὸν ἑαυτό του. Προσωπικὰ δὲν πιστεύω σὲ κανένα ἀλλὰ ἂν ἦμουν ἀναγκασμένος νὰ διαλέξω, θὰ προτιμοῦσα τὸ Θεὸ τοῦ Μανταῖνι.

Πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ καθῆκον μου νὰ δώσω αὐτὴ τὴν ἐξήγηση ἔτσι, ὥστε οἱ φίλοι κι οἱ συνεργάτες τοῦ Μανταῖνι νὰ μὴ μποροῦν νὰ μὲ κατηγορήσουν ὅτι δυσφημῶ τὴ μνήμη τοῦ ἀφεντικοῦ τους, παρομοιάζοντάς τον μὲ τὸν κύριο Μάρξ. Ἐπιστρέφω στὸ θέμα μου.

Λέω τότε ὅτι γιὰ ὄλους τοὺς λόγους, πού ἔχω ἀναφέρει, δὲν θὰ μοῦ προκαλέσει ἐκπληξη, ἂν σύντομα ἀκούσουμε συζήτηση γιὰ συμβιβασμὸ ἀνάμεσα στοὺς Μανταῖνικούς ταραξίες καὶ στοὺς ραδιούργους μαρξιστὲς στὴν Ἰταλία. Συνεχίζω νὰ ὑποστηρίζω ὅτι, ἂν τὸ Μαρξιστικὸ Κόμμα, οἱ ἀποκαλούμενοι Σοσιαλδημοκράτες, συνεχίσει ν' ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο τῆς πολιτικῆς δράσης, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἐξαναγκασθεῖ νὰ στραφεῖ ἐνάντια στὴν οἰκονομικὴ δράση — τὴν τακτικὴ τῶν ἀπεργιῶν — τόσο ἀσυμβίβαστες εἶναι στὴν πραγματικότητα αὐτὲς οἱ δύο μέθοδοι...

Κριτική της οικονομικής αίτιοκρατίας και του ιστορικού υλισμού

Οι Μαρξιστές κοινωνιολόγοι, άνθρωποι σαν τον Ένγκελς και το Λασσάλ, ύποστηρίζουν σε αντίθεση με τις απόψεις μας ότι το Κράτος σε καμιά περίπτωση δεν αποτελεί την αιτία της φτώχειας, του εξευτελισμού και της δουλικότητας των μαζών· ότι τόσο η αθλια κατάσταση των μαζών όσο κι η δεσποτική εξουσία του Κράτους είναι, αντίθετα, το αποτέλεσμα μιάς πιο γενικής βαθύτερης αιτίας. Ειδικώτερα, μᾶς είπαν ότι και τὰ δυο είναι προϊόντα ενός αναπόφευκτου σταδίου της οικονομικής εξέλιξης της κοινωνίας· ενός σταδίου πού, ιστορικά ειδωμένο, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς πρὸς ὅτι ἀποκαλούμε «Κοινωνική Ἐπανάσταση». Είναι εὐκολο νὰ δείξουμε πόσο μακριὰ ἔχει ἤδη προχωρήσει ἡ μονομανία μ' αὐτὸ τὸ δόγμα: ἡ καταστολή τῶν θαυμαστῶν ἐξεγέρσεων τῶν ἀγροτῶν στὴ Γερμανία τὸ 16ο αἰώνα ὀδήγησε ἀναπόφευκτα στὸ θρίαμβο ἑνὸς συγκεντρωτικοῦ, δεσποτικοῦ Κράτους, ἀπ' τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ ὁποῦ χρονολογεῖται ἡ, ἐπὶ τόσους αἰῶνες, ὑποδούλωση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Αὐτὴ ἡ καταστροφή χαιρετίζεται ἀπ' τὸ Λασσάλ σὰ νίκη τῆς ἐπερχόμενης Κοινωνικῆς Ἐπανάστασης! Γιὰ ποῖο λόγο;

Γιατί, λένε οἱ Μαρξιστές, οἱ ἀγρότες εἶναι οἱ φυσικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἀντίδρασης, ἐνῶ τὸ σύγχρονο, στρατιωτικό, γραφειοκρατικό Κράτος, πού ἐφανίστηκε στὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 16ου αἰώνα, μετέφερε τὸν ἀργό, ἀλλὰ πάντοτε προοδευτικό, μετασχηματισμὸ τῆς παλιᾶς φεουδαρχικῆς κι ἀγροτικῆς οικονομίας στὴ βιομηχανικὴ περίοδο τῆς παραγωγῆς, στὴν ὁποία τὸ κεφάλαιο ἐκμεταλλεύεται τὴν ἐργασία. Ἐπομένως, τὸ Κράτος αὐτὸ ὑπῆρξε μιά βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπερχόμενη Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση.

Τώρα μποροῦμε νὰ καταλάβουμε γιατί ὁ κύριος Ένγκελς, ἀκολουθώντας αὐτὴ τὴ λογικὴ, ἔγραψε σ' ἕνα γράμμα πού ἀπευθι-

νόταν στο φίλο μας Κάρλο Καφιέρο ότι ο Βίσημαρκ, όπως ακριβώς ο Βασιλιάς Βίκτωρ Έμμαουήλ της Ίταλίας, (ἀπρόσεκτα) βοήθησε πολύ την επανάσταση, γιατί κι οι δυο καθιέρωσαν το πολιτικό συγκεντρωτικό στις αντίστοιχες χώρες τους. Προτρέπω τους Γάλλους σύμμαχους και τους συμπαθούντες τον κύριο Μάρξ να ξεετάσουν προσεκτικά πώς αυτή η Μαρξιστική αντίληψη εφαρμόστηκε μέσα στη Διεθνή.

Έμεις πού, όπως ο ίδιος ο κύριος Μάρξ, είμαστε υλιστές και αιτιοκράτες, αναγνωρίζουμε επίσης την αναπόφευκτη σύνδεση των οικονομικών και πολιτικών γεγονότων μέσα στην Ίστορία. Αναγνωρίζουμε, όντως, την αναγκαιότητα και τον αναπόφευκτο χαρακτήρα όλων των γεγονότων που συμβαίνουν, αλλά δεν γονατίζουμε πιά μπροστά τους αδιάφορα και πάνω απ' όλα είμαστε πολύ προσεκτικοί πριν τὰ ἐγκωμιάσουμε, όταν, απ' τή φύση τους, φαίνονται: να βρίσκονται σε τρομερή αντίθεση με τον υπέρτατο σκοπό της Ίστορίας. Αυτό είναι ένα έντελως ανθρώπινο ιδεώδες το οποίο βρίσκεται με μιὰ μορφή, πού μπορεί να γίνει περισσότερο ή λιγότερο αντιληπτή, στα Ένστικτα και στις φιλοδοξίες των ανθρώπων και σ' όλα τὰ θρησκευτικά σύμβολα όλων των εποχών, γιατί είναι ἔμφυτο στην ανθρώπινη φυλή, τήν πιό κοινωνική απ' όλα τὰ ζωικά είδη πάνω στον πλανήτη. Αυτό το ιδεώδες, πού σήμερα μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα παρά ποτέ, είναι ο θ ρ ί α μ β ο ς τ ο υ ἀ ν θ ρ ω π ι σ μ ο υ, ή π ι ό δ ο κ λ η ρ ω μ έ ν η κ α τ ά κ τ η σ η κ α ι κ α τ ο χ ύ ρ ω σ η τ η ς π ρ ο σ ω π ι κ η ς ἑ λ ε υ θ ε ρ ί α ς κ ι ἀ ν ά π τ υ ξ η ς, — ὕ λ ι κ ῆ ς, π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ ς κ ι ἠ θ ῖ κ ῆ ς — γ ι ά κ ά θ ε ἄ τ ο μ ο, μ έ σ α ἀ π' τ ῆ ν ἀ π ό λ υ τ α ἀ π ε ρ ι ό ρ ι σ τ η κ ι α ὐ θ ό ρ μ η τ η δ ρ γ ά ν ω σ η τ ῆ ς ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ς ἀ λ λ η λ ε γ γ ύ η ς.

Ό,τι φαίνεται μέσα στην Ίστορία να προσαρμόζεται σ' αυτό το σκοπό, απ' τήν ανθρώπινη ἀποψη — και δεν μπορούμε να ἔχουμε καμιά ἄλλη — είναι καλό· ὅ,τι ἀντιτίθεται σ' αὐτόν είναι κακό. Γνωρίζουμε πολύ καλά, σε κάθε περίπτωση, ότι ἐκείνα πού ὀνομάζουμε καλό και κακό είναι πάντοτε τὰ φυσικά ἀποτελέσματα φυσικών αἰτιῶν κι ὅτι ἐπομένως τὸ καθένα είναι ἀναπόφευκτο

ὅπως καὶ τ' ἄλλο. Ἀλλὰ μέσα σ' ἐκεῖνο πού κυρίως ἀποκαλοῦμε φύση διακρίνουμε πολλές ἀναγκαιότητες πού δὲν εἴμαστε πολὺ διαθεσιμῆς νὰ εὐλογήσουμε, ὅπως ἡ ἀναγκαιότητα νὰ πεθάνει κάποιος δταν τὸν δαγκώσει ἓνα λυσσασμένο σκυλί. Παρόμοια, σ' ἐκείνη τὴν ἀμεση συνέχεια τῆς φυσικῆς ζωῆς πού ἀποκαλοῦμε Ἱστορία, ἀντιμετωπίζουμε πολλές ἀναγκαιότητες τὶς ὁποῖες βρίσκουμε ὅτι εἶναι πολὺ πιὸ ἀξίες ντροπῆς παρά εὐλογίας καὶ τὶς ὁποῖες πιστεύουμε ὅτι πρέπει νὰ στιγματίζουμε μ' ὀλη τὴν ἐνεργητικότητά πού διαθέτουμε γιὰ τὸ συμφέρον τῆς κοινωνικῆς καὶ ἀτομικῆς μας ἠθικῆς. Πάντως, ἀναγνωρίζουμε ὅτι ἀπ' τὴ στιγμή πού ἐγίναν, ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ μισητὰ γεγονότα ἔχουν ἐκεῖνο τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα πού ἀπαντᾶται σ' ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς φύσης ὅπως ἐπίσης καὶ τῆς Ἱστορίας.

Γιὰ νὰ διευκρινίσω τὴ σκέψη μου, θὰ δώσω μερικὰ παραδείγματα. Ὅταν μελετῶ τὶς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς συνθήκες τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων στὴν περίοδο τῆς παρακμῆς τῆς ἀρχαιότητος, θγάζω τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ κατάκτηση τῆς Ἑλλάδας ἀπ' τὴ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ βαρβαρότητα τῶν Ῥωμαίων καὶ ἡ παρεπόμενη καταστροφὴ ἑνὸς συγκριτικὰ ὑψηλότερου ἐπίπεδου τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας ὑπῆρξε ἓνα φυσικὸ καὶ ἀναπόφευκτο γεγονός. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ ταχθῶ, ἐκ τῶν προτέρων καὶ σταθερά, μὲ τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδας ἐναντία στὴ Ῥώμη σ' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα. Γιατὶ βρίσκω ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φυλὴ δὲν κέρδισε ἀπολύτως τίποτα μὲ τὸ θρίαμβο τῆς Ῥώμης.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, δέχομαι πῶς τὸ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ὄστην ἱερὴ τους μανία κατάστρεψαν ὅλες τὶς βιβλιοθηκὲς τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς τέχνης, τὴν ἀρχαία φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπόλυτα φυσικὸ καὶ ἀναπόφευκτο γεγονός. Ἀλλὰ μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ δῶ πῶς αὐτὸ τὸ γεγονός ἔχει μ' ὀποιοδήποτε τρόπο προωθήσει τὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ μας ἀνάπτυξη. Εἶμαι ἀκόμα πιὸ πολὺ διαθεσιμῆς ν' ἀμφισβᾶλλω γιὰ τὴν ἀναπόφευκτη ἐξέλιξη τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων, στὴν ὁποία, ἂν πρέπει νὰ πιστέψουμε τὸν κύριο Μάρξ, πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ ἡ μοναδικὴ αἰτία τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων τῆς Ἱστορίας, ἀποκλειόμενης κάθε ἄλλης μελέτης. Ἐπὶ πλέον, εἶμαι πολὺ διαθεσιμῆς νὰ σκεφτῶ ὅτι ἐκεῖνες οἱ πράξεις τῆς ἱερῆς βερ-

δαρότητας ή μάλλον εκείνη ή μεγάλη σειρά βάρβαρων πράξεων κι ἐγκλημάτων πού οί πρώτοι Χριστιανοί, κάτω ἀπό θεϊκή ἐμπνευση, διέπραξαν ἐνάντια στο ἀνθρώπινο πνεῦμα, ήταν ἀνάμεσα στις βασικές αἰτίες τῆς πνευματικῆς κι ἠθικῆς κατάπτωσης πού, ὅπως ἀκριβῶς ή πολιτική και κοινωνική ὑποδούλωση, γέμισαν αὐτή τή μεγάλη σειρά αἰώνων πού ὀνομάστηκε Μεσαιώνας. Νά εἶστε βέβαιοι πώς, ἂν οί πρώτοι Χριστιανοί δέν εἶχαν καταστρέψει τίς βίβλιοθῆκες, τά μουσεῖα και τούς ναούς τῆς ἀρχαιότητος, δέν θά εἴμασταν σήμερα καταδικασμένοι νά πολεμᾶμε τὸ πλῆθος τῶν φρικτῶν κι αἰσχρῶν παραλογοισμῶν πού ἐξακολουθοῦν νά παρεμποδίζουν τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ σ' ἕνα τέτοιο βαθμὸ, πού μὲ κάνει ν' ἀμφισβῆλλω μερικῆς φορὲς γιὰ τὴ δυνατότητα ἑνὸς πιὸ ἀνθρώπινου μέλλοντος.

Συνεχίζοντας τίς διαμαρτυρίες μου ἐνάντια στις μορφές τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζω ἐπίσης ὁ Ἴδιος, σταματῶ μπροστὰ στο μεγαλεῖο τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν και πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὸ ὑπέροχο ζῦγνημα τῆς ἀνθρώπινης μεγαλοφυΐας στὴν περίοδο τῆς Ἀναγέννησης. Τότε βλέπω δυὸ φίλους, τόσο παλιούς ὅσο κι ἡ Ἰδία ἡ Ἱστορία, νά πλησιάζουν τὰ ἴδια φῆδια πού μέχρι σήμερα ἔχουν καταβροχθίσει ὅτι ὠραῖο κι ὑπέροχο ἔχει δημιουργήσει τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὀνομάζονται Ἐκκλησία και Κράτος, Π α π ι σ μ ὸ ς κ ι Α ὐ τ ο κ ρ α τ ο ρ ί α. Αἰώνια κακά και ἀχώριστοι σύμμαχοι, πού ἀγκαλιάζοντας τὸ ἕνα τ' ἄλλο και καταβροχθίζοντας μαζί ἐκείνη τὴν ἄτυχη, τὴν πεντάμορφη Ἱταλία, τὴν καταδικάζουν σὲ θάνατο τριῶν αἰώνων. Λοιπόν, ἂν και ξανά τὸ βρίσκω ἀπόλυτα φυσικό και ἀναπότρεπτο, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως καταριέμαι τόσο τὸν Πάπα ὅσο και τὸν Αὐτοκράτορα.

Ἄς περάσουμε τώρα στὴ Γαλλία. Μετὰ ἀπὸ ἕνα αἶώνα πάλης, ὁ Καθολικισμὸς, πού ὑποστηριζόταν ἀπ' τὸ Κράτος, θριάμβευσε τελικὰ πάνω στὸν Προτεσταντισμὸ. Μήπως δέν βρίσκω ἀκόμα και σήμερα στὴ Γαλλία μερικὸς πολιτικούς ή ἱστορικούς τῆς μοιρολατρικῆς σχολῆς πού, ἐνῶ ἀποκαλοῦν τὸν ἑαυτὸ τους ἐπαναστάτη, θεωροῦν αὐτὴ τὴ νίκη τοῦ Καθολικισμοῦ — μιὰ αἱματοβαμμένη και ἀπάνθρωπη νίκη, ἂν ὑπῆρξε ποτὲ καμιά — σὰν γνήσιο θρίαμβο τοῦ ἐπαναστατικοῦ σκοποῦ; Ὁ Καθολικισμὸς, ἐπιμένουν,

ὑπῆρξε τότε ἡ Κρατική ἐκπροσώπηση τῆς δημοκρατίας, ἐνῶ ὁ Προτεσταντισμός ἀντιπροσώπευε τὴν ἐξέγερση τῆς ἀριστοκρατίας ἐνάντια στὸ Κράτος καὶ ἐπομένως ἐνάντια στὴ Δημοκρατία. Αὐτὸ τὸ εἶδος σοφίσματος εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἴδιον μὲ τὸ Μαρξιστικὸ σόφισμα, πού θεωρεῖ ἐπίσης ὅτι ὁ θρίαμβος τοῦ Κράτους ἀποτελεῖ νίκη γιὰ τὴν κοινωνικὴ δημοκρατία. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀηδιαστικούς κι ἐκνευριστικούς παραλογισμούς ὀφείλεται τὸ ὅτι διαφθείρεται τὸ μυαλὸ καὶ τὸ ἠθικὸ αἶσθημα τῶν μαζῶν, συνηθίζοντάς τες νὰ χαιρετίζουν τοὺς αἰμοδιφείς ἐκμεταλλευτές τους, τ' ἀφεντικά κι ὑπῆρτες τοῦ Κράτους, σὰν σωτήρες καὶ ἐλευθερωτές τους.

Εἶναι χίλιες φορές πιὸ σωστὸ νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Προτεσταντισμός, ὄχι σὰν Καλβινιστικὴ θεολογία ἀλλὰ σὰν δυναμικὴ καὶ ἔνοπλη διαμαρτυρία, ἀντιπροσώπευε τὴν ἐξέγερση, τὴν ἐλευθερία, τὸν ἀνθρωπισμὸ καὶ τὴν καταστροφή τοῦ Κράτους· ἐνῶ ὁ Καθολικισμός ἐκπροσωποῦσε τὴ δημόσια τάξη, τὴν ἐξουσία, τὸ θεϊκὸ νόμο, τὴν κοινὴ σωτηρία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους, τὴν καταδίκη τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας σὲ μακρόχρονη ὑποδούλωση.

Κατὰ συνέπεια, ἐνῶ ἀναγνωρίζω τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα τοῦ γεγονότος πού ἔχει συντελεσθεῖ, δὲν διστάζω νὰ πῶ ὅτι ἡ νίκη τοῦ Καθολικισμοῦ στὴ Γαλλία τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα ἦταν μιὰ μεγάλη κακοτυχία γιὰ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη φυλὴ. Ἡ σφαγὴ τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου κι ἡ ἀνάκληση τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης ἦταν γεγονότα τόσο καταστρεπτικά γιὰ τὴ Γαλλία, ὅσο ὑπῆρξε στίς μέρες μας ἡ ἤττα κι ἡ σφαγὴ τοῦ Παρισινοῦ λαοῦ στὴν Παρισινὴ Κομμούνα. Πραγματικά ἀκουσα πολλοὺς ἔξυπνους κι ἀξιόλογους Γάλλους ν' ἀποδίδουν τὴν ἤττα τοῦ Προτεσταντισμοῦ στὴ Γαλλία στὴν ἐπαναστατικὴ φύση τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. «Ὁ Προτεσταντισμός», ὑποστηρίζουν, «ὑπῆρξε μόνο μιὰ ἀνολοκλήρωτη ἐπανάσταση»· χρειαζόμαστε μιὰ ὀλοκληρωμένη ἐπανάσταση· αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος πού οἱ Γάλλοι οὔτε ἤθελαν οὔτε μπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν Μεταρρύθμιση. Ἡ Γαλλία προτίμησε νὰ παραμείνει Καθολικὴ μέχρι τὴ στιγμή πού θὰ μπορούσε νὰ διακηρύξει τὴν ἀθεΐα. Νὰ γιατί ὁ γαλλικὸς λαός, μὲ ἀληθινὰ χριστιανικὴ ὑποταγὴ, ἀνέχτηκε τὴ φρίκη τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου καὶ τὴν ὄχι λιγότερο ἀπάθεια ἀνάκληση τοῦ Ἐδίκτου τῆς Νάντης.

Αὐτοὶ οἱ ἀξιοπατριῶτες ἢ ἀδυνατοῦν ἢ δὲ θέλουν νὰ κατα-

λάβουν ένα πράγμα. "Ένας λαός που για οποιοδήποτε λόγο ανέχεται την τυραννία θα χάσει τελικά τη σωτήρια συνήθεια κι αυτό ακριβώς ακόμα το ίδιο το ένοστιχο της ανταρσίας. Μόλις ένας λαός χάσει την προδιάθεση για ελεύθερη ζωή, γίνεται αναγκαστικά, όχι μόνο στις εξωτερικές του εκδηλώσεις αλλά και σ' αυτή ακριβώς την ουσία της ίδιας του της ύπαρξης, ένας λαός σκλάβων. Στο ότι ο Προτεσταντισμός νικήθηκε στη Γαλλία οφείλετο το ότι ο γαλλικός λαός έχασε, ή πιθανόν δεν απόκτησε ποτέ, τη συνήθεια της ελευθερίας. Στην αναζήτηση αυτής της συνήθειας οφείλεται το ότι η σημερινή Γαλλία, στερείται αυτό που ονομάζουμε πολιτική συνείδηση και ακριβώς επειδή στερείται αυτή τη συνείδηση, όλες οι επαναστάσεις που έχει κάνει μέχρι σήμερα άποτυχες να πραγματώσουν την πολιτική της ελευθερία. "Εξαιρώντας τις μεγάλες επαναστατικές μέρες του, που είναι οι πανηγυρικές του μέρες, ο γαλλικός λαός παραμένει σήμερα όπως ήταν στο παρελθόν, ένα λαός σκλάβων.

Προχωρώντας σε άλλες περιπτώσεις, έρχομαι στο διαμελισμό της Πολωνίας. "Εδώ είμαι πολύ χαρούμενος που, τουλάχιστον πάνω σ' αυτό το θέμα, θα συμφωνήσω με τον κύριο Μάρξ, γιατί αυτός, όπως εγώ και κάθε άλλος, θεωρεί αυτό το διαμελισμό σαν με γάλο ε γ κ λ η μ α. Θα ήθελα μόνο να ξέρω γιατί, δεδομένης τόσο της μοιρολατρικής όσο και της αισιόδοξης αποψής του, αντιφάσκει με τον εαυτό του καταδικάζοντας ένα σπουδαίο γεγονός που άνηκε ήδη στο ιστορικό παρελθόν. "Ο Προυντόν, τον οποίο αγαπούσε τόσο πολύ, (1) ήταν πολύ πιο λογικός και συνεπής απ' ότι ο Μάρξ. Προσπαθώντας όμως με κάθε τρόπο να δημιουργήσει μια ιστορική δικαιολόγηση για τα συμπεράσματά του, έγραψε μια άτυχη προσούρα (2) στην οποία έδειξε για πρώτη φορά πολύ αποφασιστικά ότι η Πολωνία των ευγενών πρέπει να εξαφανισθεί, γιατί φέρνει μέσα της τα σπέρματα της ίδιας της της διάλυσης. "Επειτα προσπάθησε να συγκρίνει με δυσμένεια αυτό

(1) "Η τελευταία φράση αποτελεί ένα ειρωνικό ύπαινιγμό για την πασίγνωστη απέχθεια που έτρεφε ο Μάρξ για τον Προυντόν.

(2) "Η άτυχη προσούρα" είναι πιθανόν εκείνη με τον τίτλο "Αν οι προδότες του 1815 έπαυαν να υπάρχουν" (1864) στην οποία ο Προυντόν ήταν αντίθετος με την ανακήρυξη της Πολωνίας σε ανεξάρτητο κράτος.

τὸ ἀριστοκρατικὸ καθεστῶς μετὰ τὴν Τσαρικήν Αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποία θεώρησε ὡς ἀνὰ προάγγελον τοῦ θριάμβου τῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας. Αὐτὸ ὑπῆρξε πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ λάθος. Δὲν διστάζω νὰ πῶ, παρ' ὅλον τὸν βαθύ σεβασμὸν ποὺ τρέφω γιὰ τὴν μνήμην τοῦ Προυτὸν, ὅτι ὑπῆρξε ἓνα ἔγκλημα, τὸ ἔγκλημα ἑνὸς σοφιστῆς ποῦ, γιὰ νὰ κερδίσει μιὰ διαμάχην, τόλμησε νὰ προσβάλλει ἓνα μαρτυρικὸ ἔθνος αὐτῆ ἀκριβῶς τῆ στιγμῆ ποῦ ἐπαναστατοῦσε γιὰ ἑκατοστὴν φορὰ ἐναντίαν τοῦς Ρώσους καὶ Γερμανοὺς δυνάστες τοῦ καὶ ποῦ γιὰ ἑκατοστὴν φορὰ βρισκόταν ξαπλωμένον κάτω ἀπ' τὰ κτυπήματά τοῦς (2) .

Γιατὶ ὁ Μάρξ, ἀντιφάσκοντας μετὰ τὶς ἴδιες τὶς ἰδέες του, εὐνοεῖ τὴν ἐγκαθίδρυση ἑνὸς ἀνεξάρτητου Πολωνικοῦ κράτους; Ὁ κύριος Μάρξ δὲν εἶναι μόνον ἓνας μορφωμένος σοσιαλιστῆς, εἶναι ἐπίσης ἓνας πολὺ ἐξυπνος πολιτικὸς καὶ πατριώτης ὅχι λιγότερον φλογερὸς ἀπ' ὅτι ὁ Βίσμαρκ, ἀν καὶ προσέγγιζε τοὺς σκοποὺς του μετὰ κάπως διαφορετικὰ μέσα. Κι ὅπως πολλοὶ ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του, τόσο τοὺς σοσιαλιστὰς ὅσο καὶ τοὺς ἄλλους, ποθεῖ τὴν ἐγκαθίδρυση ἑνὸς μεγάλου Γερμανικοῦ κράτους, τοῦ κράτους ἑκείνου ποῦ θὰ δοξάσει τὸ Γερμανικὸ λαὸν καὶ θὰ ὠφελήσει τὸν παγκόσμιον πολιτισμὸν. Τώρα ἀνάμεσα στὰ ἐμπόδια γιὰ τὴν πραγμα-

(3) Τὸ ἔγκλημα τοῦ Προυτὸν ἦταν ὅτι ἀγνόησε βασικὰς ἀλήθειαι. Ἡ πρώτη ἦταν ὅτι ἡ παλαιὰ Πολωνικὴ δημοκρατία στηριζόταν ἐπὶ τὴν υποδομὴν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπ' τοὺς ἀριστοκρατικοὺς θεσμοὺς. Ἡ δευτέρα ἦταν ὅτι ἀπ' τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1863, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἐπόμενῃ ἐξέγερσιν, ποῦ ἐμπνεόταν ἀπὸ ἓνα φλογερὸ, ἀποκλειστικὰ πολιτικὸν πατριωτισμὸν, στεροφόμενον σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν, κάθε ἀπόπειρα γιὰ ἐπαναστάσιν τοῦ Μεγάλου Πολωνικοῦ Κράτους μέσα στὰ παλαιὰ ὄρια, ἦταν καταδικασμένη σ' ἀποτυχίαν. Ἦταν πιθανὸν σκληρὸν νὰ πεῖς αὐτὲς τὶς ἀλήθειαι σ' ἓνα ἄτυχον ἔθνος αὐτῆ ἀκριβῶς τῆ στιγμῆ ποῦ ὑπόκειτε μπροστὰ τοῦς δολοφόνους του. Ἀλλὰ τουλάχιστον ἦταν ἡ ἀλήθεια καὶ ἔπρεπε νὰ εἰπωθεῖ. Ἡ ἐνοχὴ τοῦ Προυτὸν ὀφείλεται σὸ ὅτι ἡ ἀντίθεσιν τοῦ τοῦ Πολωνοῦ πατριῶτες, τὸν ὡδήγησε νὰ περιγράψει τὰ στρατεύματα, τοὺς ἀρχηγούς, τὶς ἀγριὰς τσαρικὰς ὁρδὰς, ὡς σοσιαλιστὰς ἀπελευθερωτὰς τῶν Πολωνῶν ἀγροτῶν ἀπ' τὰ προδοτικὰ Πολωνικὰ ἀφεντικά τοῦς. Ὁ Προυτὸν, ὅπως καὶ οἱ περισσότεροὶ ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του, ἀγνοοῦσε τόσο φανερὰ τὴν Πολωνίαν, ὅσο ἑκείνοι τὴν Ρωσίαν, ἀλλ' ἀκόμα καὶ ἵτσι τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦ ἐνοτικὸν ἔπρεπε νὰ τὸν εἶχε προφυλάξει ἀπ' τὸ νὰ προχωρήσει σὲ μιὰ διαστροφή τῶν γεγονότων ποῦ τὸν ἔκανε νὰ κερδίσει τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Πανολαβιστικῶν πατριωτῶν τῆς Μόσχας. Ἐπιπλέον αὐτοὶ οἱ πατριῶτες, αὐτῆ ἀκριβῶς τῆ στιγμῆ ἔκαναν κατάρχησιν ἐπὶ τὴν περιουσίαν τῶν γαιοκτημόνων, ποῦ στασίασαν, ὅχι γιὰ νὰ τὴ μοιράσουν τοῦς ἀγρότας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μοιρασθοῦν τὴ λείαν μετὰ τοὺς Ρώσους ἱμπεριαλιστὰς ἐπὶ τὴν Πολωνίαν.

τοποίηση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ βρίσκειται ἡ Πρωσικὴ Αὐτοκρατορίᾳ πού, μὲ ἀπειλητικὴ δύναμη, ἐμφανίζεται σὰν προστάτης τῶν Σλαβικῶν λαῶν ἐνάντια στὸ Γερμανικὸ πολιτισμὸ.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Βίσμארκ εἶναι ἡ πολιτικὴ τῆς ἐποχῆς μας· ἡ πολιτικὴ τοῦ Μάρξ, πού θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του τοῦλάχιστον σὰν διάδοχο τοῦ Βίσμארκ, εἶναι ἡ πολιτικὴ τοῦ μέλλοντος. Κι στὴν λέω διὸ ὁ κύριος Μάρξ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του σὰν συνέχεια τοῦ Βίσμארκ, δὲν ἔχω καμιὰ πρόθεση νὰ δυσφημήσω τὸν Μάρξ. Ἄν δὲν θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του ἔτσι, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ἐπιτρέψει στὸν Ἐνγκελς, στὸν ὁποῖο ἐμπιστευόταν ὅλες του τίς σκέψεις, νὰ γράφει διὸ ὁ Βίσμארκ ἐξυπηρετεῖ τὸ σκοπὸ τῆς Κοινωνικῆς Ἐπανάστασης. Τὸν ἐξυπηρετεῖ τώρα ἀπρόσεκτα μὲ τὸ δικό του τρόπο· ὁ κύριος Μάρξ θὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ ἀργότερα μὲ διαφορετικὸ τρόπο.

Τώρα ἄς ἐξετάσουμε τὸν εἰδικότερο χαρακτήρα τῆς πολιτικῆς τοῦ κυρίου Μάρξ. Ἄς ἐξακριβώσουμε τὰ βασικὰ σημεῖα στὰ ὁποῖα διαφέρει ἀπ' τὴν πολιτικὴν τοῦ Βίσμארκ. Τὸ βασικὸ σημεῖο, καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε τὸ μοναδικό, εἶναι αὐτό: ὁ κύριος Μάρξ εἶναι ἓνας δημοκράτης, ἓνας ἐξουσιαστικὸς σοσιαλιστής. Ὁ Βίσμארκ εἶναι ἓνας ἀπόλυτα ἀριστοκρατικὸς, μοναρχικὸς Γιούγκερ. Ἐπομένως ἡ διαφορὰ εἶναι πολὺ μεγάλη, πολὺ σοβαρὴ κι οἱ δύο πλευρὲς εἶναι εἰλικρινεῖς στὶς διαφορὰς τους. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, δὲν εἶναι δυνατὴ καμιὰ συμφωνία ἢ συμβιβασμὸς ἀνίμεσα στὸ Βίσμארκ καὶ στὸν κύριο Μάρξ. Ἀκόμα πέρα ἀπ' τὴν ἀφοσίωση πού εἰδείξε ὁ Μάρξ σ' ὅλην του τὴν ζωὴ γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας καὶ τὴν ὁποῖα ἀπόδειξε σὲ πολλὰς περιπτώσεις, αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἡ τοποθέτησις καὶ οἱ φιλοδοξίες του ἀποτελοῦν μιὰ θετικὴ ἐγγύησιν πᾶν ὅπου τὸ σημεῖο αὐτό. Σ' ἓνα μοναρχικὸ κολίτευμα ὅσο φιλελεύθερο κι ἂν εἶναι ἡ ἀκόμα καὶ σὲ μιὰ συντηρητικὴ δημοκρατία, ὅπως ἐκείνῃ τοῦ Θιέρσου⁽⁴⁾, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ κανένας ρόλος γιὰ τὸν κύριο Μάρξ κι ἀκόμα λιγότερο στὴν Πρωσικὴ Αὐτοκρατορία πού ἰδρύθηκε ἀπ' τὸν Βίσμארκ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Αὐτοκράτορα, ἓνα μιλιταριστὴ καὶ φανατικὸ μπα-

(4) Ὁ Λουδοβίκος Ἀδόλφος Θιέρσος (1797 — 1877) ὑπῆρξε πρόεδρος τῆς Γ' Δημοκρατίας, 1871 — 1873) καὶ υπεύθυνος γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς Παρισίνης Κομμούνας (1871).

μπούλα και κηδεμόνα όλους τούς βαρώνους και γραφειοκράτες. Προτού μπορέσει να φθάσει στην εξουσία ο κύριος Μάρξ, θα πρέπει να εξαλείψει όλα αυτά. Κατά συνέπεια είναι αναγκασμένος να είναι επαναστάτης.

Οι ιδέες της μορφής και των συνθηκών της κυβέρνησης είναι εκείνες που διαχωρίζουν τον Βίσμαρκ απ' τον κύριο Μάρξ. Ο ένας είναι απόλυτα μοναρχικός κι ο άλλος απόλυτα δημοκρατικός κι ανάλογα με τη περίπτωση ένας δημοκρατικός σοσιαλιστής.

"Ας δούμε τώρα τί τους ένώνει. **Ε Ι ν α ι ή α π ό λ υ τ η λ α τ ρ ε ί α γ ι ά τ ο Κ ρ ά τ ο ς**. Δεν χρειάζεται να το αποδείξω στην περίπτωση του Βίσμαρκ. Οι αποδείξεις υπάρχουν. Είναι ολοκληρωτικά κρατιστής και τίποτ' άλλο. 'Αλλά ούτε είναι δύσκολο ν' αποδείξουμε ότι ο κύριος Μάρξ είναι επίσης ένας κρατιστής. 'Αγαπάει την κυβέρνηση σε τέτοιο βαθμό, ώστε ήθελε να δημιουργήσει μιὰ τέτοια, ακόμα και στη Διεθνή Ένωση Έργαζόμενων (Α' Διεθνή) και λατρεύει την εξουσία τόσο πολύ, ώστε ήθελε και σκοπεύει και σήμερα ακόμα, να επιβάλλει τη δικτατορία του πάνω μας. Το σοσιαλιστικό πολιτικό του πρόγραμμά αποτελεί μιὰ πολύ πιστή έκφραση της προσωπικής του στάσης. Ο υπέρτατος σκοπός όλων των προσπαθειών του, όπως διακηρύχτηκε στις βασικές αρχές του κόμματός του στη Γερμανία, είναι η εγκαθίδρυση του μεγάλου Λαϊκού Κράτους.

'Αλλ' οποιοσδήποτε αναφέρει το κράτος αναγκαστικά έννοει ένα ειδικά περιορισμένο κράτος, που απαρτίζεται χωρίς αμφιβολία, αν είναι πολύ μεγάλο, από πολλούς διαφορετικούς λαούς και χώρες, αλλά που εξαίρει πολύ περισσότερους. Γιατί, εκτός αν όνειρευεται ένα παγκόσμιο κράτος, όπως ο Ναπολέων κι ο Αυτόκράτωρ Κάρολος ο Ε', ή ο Παπισμός, που όνειρευόταν την Παγκόσμια Έκκλησία, ο Μάρξ θα έπρεπε να ικανοποιηθεί με τη διακυβέρνηση ενός μόνο κράτους. Έπομένως, όποιος αναφέρει το κράτος, έννοει ένα κράτος κι όποιος λέει ένα κράτος επιθεβαιώνει μ' αυτό την ύπαρξη άλλων κρατών κι όποιος λέει άλλα κράτη έννοει άμεσα: συναγωνισμό, ζήλεια, πόλεμο άτέλειωτο χωρίς άναπαυλα. Η πιό άπλή λογική, όπως ολοκληρη ή 'Ιστορία, αποδεικνύει αυτή την άληθεια.

Κάθε Κράτος, αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο να καταστραφεί

και βλέποντας τόν έαυτό του νά καταβροχθίζεται άπ' τά γειτονικά κράτη, πρέπει νά τείνει πρὸς τήν άπόλυτη έξουσία κι έχοντας γίνει πανίσχυρο, πρέπει νά ριχθεί σέ μιá περιπέτεια κατακτήσεων έτσι, ὥστε νά μὴν κατακτηθεῖ τὸ ἴδιο· γιατί δυὸ ἐφάμιλλες ἀλλὰ ἀντιμαχόμενες δυνάμεις δὲν μποροῦν νά συνυπάρχουν χωρὶς νά προσπαθεῖ νά καταστρέφει ἢ μιá τήν ἄλλη. "Ὅποιος μιλάει γιὰ «κτάρτηση», κάτω ἀπὸ ὁποιαδήποτε μορφή ἢ ὄνομα, ἔννοεῖ κατακτημένου λαοῦς, σκλαβωμένους και μέσα στήν ὑποδούλωση.

Εἶναι μέσα στή φύση τοῦ Κράτους νά καταστρέφει τήν ἀλληλεγγύη τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς. Τὸ Κράτος δὲν μπορεῖ νά διατηρηθεῖ σάν ὀλοκληρωμένη ὄντοτητα και νά διατηρήσει ὀλη του τῆ δύναμη, ἐκτὸς ἂν τάξει τόν έαυτό του σάν ὑπέρτατο εἶναι και σκοπὸ τῶν πάντων γιὰ τοὺς ὑπηκόους του, ἂν και ὀχι γιὰ τοὺς ὑπηκόους ἄλλων, μὴ κατακτημένων, κρατῶν. Αὐτὸ κατατῆγει ἀναπόφευκτα στήν ὑπεροχή τῆς κρατικῆς ἠθικῆς και τῶν κρατικῶν συμφερόντων πάνω στήν παγκόσμια ἀνθρώπινη λογική και ἠθική, καταστρέφοντας έτσι τήν παγκόσμια ἀλληλεγγύη τῆς Ἀνθρωπότητας. Ὁ κανόνας τῆς πολιτικῆς ἢ κρατικῆς ἠθικῆς εἶναι πολὺ ἀπλός. Δοθέντος τοῦ Κράτους σάν ὑπέρτατο σκοποῦ, καθετὶ πού εἶναι τὴν ἀνάπτυξη τῆς δυνάμῆς του εἶναι καλὸ· ὀτιδήποτε ἀντίθετο μ' αὐτό, ὀσο ἀνθρώπινο και ἠθικό κι ἂν εἶναι, εἶναι κακὸ. Αὐτῆ ἠθική ὀνομάζεται πατριωτισμός. Ἡ Διεθνῆς ἀποτελεῖ ἄρνηση τοῦ πατριωτισμοῦ κι ἐπομένως ἄρνηση τοῦ Κράτους. Ἐν ἐπομένως, ὀ κύριος Μάρξ κι οἱ φίλοι του τοῦ Γερμανικοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος κατόρθωσαν νά δάλουν τόν Κρατικὸ κανόνα μέσα στοῦ πρόγραμμά μας, θά κατέστρεφαν τῆ Διεθνῆ.

Τὸ Κράτος, γιὰ τήν ἴδια τῆ διατήρησή του, πρέπει ἀναγκαστικά νά γίνει πανίσχυρο ὀσον ἀφορᾶ τίς διεθνεῖς ὑποθέσεις, ἀλλ' ἂν συμβαίνει αὐτὸ στίς διεθνεῖς σχέσεις τὸ ἴδιο θά συμβαίνει και στίς ἐσωτερικῆς ὑποθέσεις. Ἡ ἠθική κάθε κράτους πρέπει νά προσαρμόζεται στίς ἰδιαίτερες συνθῆκες και περιστάσεις τῆς ὑπαρξῆς του, μιá ἠθική πού περιορίζει κι ἐπομένως ἄρνεῖται κάθε ἀνθρώπινη και παγκόσμια ἠθική. Πρέπει νά ἀντιληφθοῦμε σχετικὰ μὲ τὸ Κράτος ὀτι ὀλοι οἱ ὑπῆκοοὶ του σκέπτονται και, πάνω ἂπ' ὀλα, ἐνεργοῦν ἐναρμονισμένοι ἀπόλυτα μὲ τήν πατριωτικῆ ἠθική τοῦ Κράτους και παραμένουν ἀπρόσβλητοι ἂπ' τήν ἐπίδραση και

τις διδασκαλίες της αληθινά ανθρωπιστικής ήθικης. Αυτό κάνει την κρατική λογοκρισία απόλυτα απαραίτητη γιατί ή πολύ μεγάλη ελευθερία της σκέψης και της γνώμης είναι ασυμβίβαστη με την δημοθυμία της προσήλωσης που απαιτεί ή Κρατική ασφάλεια κι ο κύριος Μάρξ, σε άρμονία με τη βασικά πολιτική του άποψη, θεωρεί αυτή τη λογοκρισία δικαιολογημένη. Ότι αυτή είναι στην πραγματικότητα ή γνώμη του κυρίου Μάρξ φαίνεται καθαρά απ' τις προσπάθειές του νά φέρει τη λογοκρισία μέσα στη Διεθνή, έστω κι αν κάλυπτε αυτές τις προσπάθειες με λογικοφανείς δικαιολογίες.

Άλλά όσο αύστηρη κι αν είναι αυτή ή λογοκρισία, ακόμα και στην περίπτωση που τό Κράτος επρόκειτο νά έχει αποκλειστικό μονοπώλιο πάνω στην εκπαίδευση και διαφώτιση όλων των ανθρώπων, όπως επιθυμούσε ο Μαντσίνι κι όπως ο κύριος Μάρξ επιθυμεί σήμερα, τό Κράτος ποτέ δέν μπορεί νά είναι βέβαιο ότι απαγορευμένες κι επικίνδυνες ιδέες δέν πρόκειται με οποιοδήποτε τρόπο νά μπούν κρυφά μέσα στη συνείδηση των ύπηκόων του. Τό απαγορευμένο φρούτο άσκει μιá τέτοια ελξη πάνω στους ανθρώπους κι ο δαίμονας της εξέγερσης, εκείνος ο αιώνιος έχθρος του Κράτους, ξυπνάει τόσο εύκολα μέσα στις καρδιές τους, όταν δέν έχουν αποβλακωθεί έντελώς, που ούτε ή εκπαίδευση ούτε ή διαφώτιση ούτε ακόμα κι ή Κρατική λογοκρισία, έγγουούνται έπαρκώς την ασφάλειά του. Όφείλει ακόμα νά έχει μιá αστυνομική δύναμη από άφοσιωμένους πράκτορες, που νά παρακολουθούν παντού, μυστικά κι άπαρατήρητα, τό ρεύμα των λαϊκών γνώμων και παθών. Είδαμε ότι ο ίδιος ο κύριος Μάρξ έχει τόσο πεισθεί γι' αυτή την άναγκαιότητα, ώστε άπλωσε τους μυστικούς του πράκτορες σ' όλα τά τμήματα της Διεθνούς και κυρίως στην Ίταλία, Γαλλία και Ίσπανία. Τελικά, όσο τέλειο κι αν είναι απ' την άποψη της διατήρησής του, της οργάνωσης, της εκπαίδευσης και της διαφώτισης των πολιτών, της λογοκρισίας και της αστυνομίας, τό Κράτος δέν μπορεί νά αισθάνεται ασφάλεια, αν δέν έχει μιá όπλισμένη δύναμη για νά τό υπερασπίζει ενάντια στους έσω τερικούς έχθρούς.

Τό Κράτος είναι ή κυβέρνηση, από πάνω προς τά κάτω, ενός τεράστιου αριθμού ανθρώπων, πολύ διαφορετικών, απ' την άποψη

του πολιτικού τους επίπεδου, της φύσης των περιοχών ή περιφερειών που κατοικούν, των επαγγελματιών που ακολουθούν, των συμφερόντων και των φιλοδοξιών που τους κατευθύνουν — το Κράτος είναι ή διακυβέρνηση όλων αυτών από την α' ή β' μειοψηφία. Αυτή ή μειοψηφία, ακόμα κι αν είχε εκλεγεί χίλιες φορές με καθολική ψήφοφορία κι οι πράξεις της έλέγχονταν από τους λαϊκούς θεσμούς, εκτός αν ήταν προικισμένη με τις ιδιότητες να θρίσκει παντού, να είναι πάνσοφη και παντοδύναμη, που οι Θεολόγοι αποδίδουν στο Θεό, θα ήταν αδύνατο να μπορέσει να προβλέψει και να γνωρίσει τις ανάγκες του λαού της, ή να ικανοποιήσει εξίσου δίκαια τὰ συμφέροντα εκείνα που είναι επείγοντα και δικαιολογημένα. Θα υπάρχουν πάντοτε αδικημένοι άνθρωποι γιατί πάντοτε θα υπάρχουν μερικοί που θυσιάστηκαν.

Έκτος απ' αυτό, το Κράτος, όπως ή Έκκλησία, είναι απ' την ίδια του τη φύση ένας μεγάλος δήμιος των ζωντανών υπάρξεων. Είναι μιὰ δεσποτική οντότητα μέσα στην καρδιά της οποίας όλα τὰ θετικά, ζωντανά, ατομικά και τοπικά συμφέροντα των ανθρώπων συναντούνται, συγκρούονται, αλληλοκαταστρέφονται, απορροφούνται μέσα σ' εκείνη την αφαίρεση που ονομάζεται κοινὸ συμφέρον ή γενικὸ καλὸ ή δημοσία ὠφέλεια και όπου όλες οι πραγματικές βουλήσεις αλληλοαναιρούνται μέσα σ' εκείνη την αφαίρεση που φέρνει τ' ὄνομα λαϊκὴ θέληση. 'Απ' αυτό θγαίνει τὸ συμπέρασμα ότι ή αποκαλούμενη λαϊκὴ θέληση δὲν είναι τίποτ' ἄλλο παρά ή θυσία των συμφερόντων τους. 'Αλλά για να επιβληθεί αυτή ή παμφάγα αφαίρεση πάνω σὲ ἑκατομμύρια ανθρώπους, πρέπει να εκπροσωπείται και να υποστηρίζεται ἀπὸ κάποια ζωντανή ὑπαρξη, κάποια ζωντανή δύναμη. Λοιπόν, αυτή ή δύναμη ὑπῆρχε πάντοτε. Στην Έκκλησία ονομάζεται κληρὸς και στο Κράτος ἄρχουσα ή κυβερνητικὴ τάξη.

Και πραγματικά, τί ἀνακαλύπτουμε μέσα στην 'Ιστορία; Το Κράτος ὑπῆρξε πάντοτε ὁ πάτρονας κάποιας προνομιούχας τάξης : της ἐκκλησιαστικῆς τάξης, της ἀριστοκρατικῆς τάξης, της αστικῆς τάξης. Και τελικά, όταν όλες οι ἄλλες τάξεις ἔχουν κορεσθεί, τὸ Κράτος γίνεται τότε ὁ πάτρονας της γραφειοκρατικῆς τάξης και μετὰ πέφτει — ή, αν θέλετε, ὑψώνεται — στη θέση μιᾶς μη-

χανης. Ἀλλὰ σὲ κάθε περίπτωση εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Κράτους, νὰ ὑπάρχει κάποια προνομιοῦχα τάξη ἀφοσιωμένη στὴ συντήρησή του.

Ἀλλὰ στὸ Λαϊκὸ Κράτος τοῦ Μάρξ, μᾶς ἔχουν πεί, δὲν θὰ ὑπάρχει καμιὰ προνομιοῦχα τάξη. Ὅλοι θὰ εἶναι ἴσοι, ὄχι μόνον ἀπ' τὴ νομικὴ καὶ πολιτικὴ ἀποψη ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὴν οἰκονομικὴ ἀποψη. Τουλάχιστον αὐτὸ ὑποσχέθηκαν, ἂν καὶ πολὺ ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ τηρηθεῖ. Ἐπομένως δὲν θὰ ὑπάρχει πιά καμιὰ προνομιοῦχα τάξη, ἀλλὰ θὰ ὑπάρχει μιὰ κυβέρνησις πού, σημειώστε το καλά, θὰ εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὰ πολὺπλοκη κυβέρνησις. Αὐτὴ ἡ κυβέρνησις δὲν θὰ ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν πολιτικὴν διοίκηση καὶ διακυβέρνησις τῶν μαζῶν, ὅπως κάνουν σήμερον ὅλες οἱ κυβερνήσεις, ἀλλὰ θὰ διευθύνει ἐπίσης τὶς μάζες οἰκονομικά, συγκεντρώνοντας στὰ χέρια τοῦ Κράτους τὴν παραγωγή καὶ τὴν διανομὴ τοῦ πλούτου, τὴν καλλιέργεια τοῦ ἐδάφους, τὴν ἰδρυση καὶ ἀνάπτυξη τῶν ἐργοστασίων, τὴν ὀργάνωσις καὶ διεύθυνσις τοῦ ἐμπορίου καὶ τελικὰ τὴ διοχέτευσις τοῦ κεφαλαίου στὴν παραγωγή ἀπ' τὸ μόνον Τραπεζίτη — τὸ Κράτος. Ὅλα αὐτὰ θ' ἀπαιτήσουν μιὰ τεράστια γνῶσις καὶ πολλὰ δυνατὰ μυαλὰ μέσα σ' αὐτὴ τὴν κυβέρνησις. Θὰ εἶναι ἡ βασιλεία τῆς ἐπιστήμης, τοῦ ἀριστοκρατικῆς, δεσποτικῆς, ἀλαζονικῆς καὶ ὀλιγαρχικῆς ἀπ' ὅλα τὰ καθεστῶτα. Μιὰ νέα τάξη θὰ γεννηθεῖ, μιὰ νέα ἱεραρχία πραγματικῶν καὶ ψευτο-ἐπιστημόνων καὶ λογίων καὶ ὁ κόσμος θὰ χωρισθεῖ σὲ μιὰ μειοψηφία πού θὰ κυβερνᾷ σ' ὄνομα τῆς γνῶσις καὶ σὲ μιὰ τεράστια πλειοψηφία ἀμαθῶν. Καὶ τότε, ἀλλοίμονο στὴ μάζα τῶν ἀμαθῶν!

Ἐνα τέτοιον καθεστῶς δὲν θὰ κατορθώσῃ παρὰ νὰ προκαλέσῃ μιὰ πολὺ μεγάλη δυσἀρέσκεια στὶς λαϊκὰς μάζες καὶ ἔτσι γιὰ νὰ τὶς κρατήσῃ κάτω ἀπὸ ἔλεγχον, ἢ «πεφωτισμένη» καὶ «ἀπελευθερωτικὴ» κυβέρνησις τοῦ κυρίου Μάρξ, θὰ χρειαστεῖ μιὰ ἐξίσου σημαντικὴ ἐξοπλισμένη δύναμις. Γιατὴ ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυρὴ, λέει ὁ Ἐνγκελς, γιὰ νὰ διατηρεῖ τὴν τάξην ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀμόρφωτων ἀνθρώπων, πού οἱ πιθανὲς ἐξεγέρσεις τους θὰ ἦταν ἱκανὲς νὰ καταστρέψουν καὶ νὰ ἀνατρέψουν τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ μιὰ κυβέρνησις «γεμάτη ἐγκεφάλους».

Μπορεῖτε νὰ διακρίνετε ἀρκετὰ καλά, ὅτι πίσω ἀπ' ὅλες τὶς

δημοκρατικές και σοσιαλιστικές φράσεις και υποσχέσεις που υπάρχουν μέσα στο πρόγραμμα του Μάρξ για το Κράτος, κρύβεται, ότι αποτελεί την αληθινά δεσποτική και θάρβαρη φύση όλων των κρατών, ανεξάρτητα απ' τη μορφή της κυβέρνησής τους. 'Επιπλέον, σε τελευταία ανάλυση, το Λαϊκό Κράτος του Μάρξ και το μοναρχικό κράτος του Βίσμαρκ ταυτίζονται απόλυτα απ' την αποψη των πρωταρχικών έσωτερικών και έξωτερικών τους στόχων. Στις έξωτερικές υποθέσεις υπάρχει ή ίδια εξέλιξη της στρατιωτικής δύναμης, δηλαδή ή κατάκτηση. Και στις έσωτερικές υποθέσεις ή ίδια συγκέντρωση της στρατιωτικής δύναμης, το τελευταίο επιχείρημα όλων των τρομοκρατημένων πολιτικών ήγετων ενάντια στις μάξες, που έχοντας κουρασθεί να πιστεύουν, να ελπίζουν, να υποτάσσονται και να υπακούουν πάντοτε, έπαναστατούν.

"Ας εξετάσουμε τώρα την αληθινά έθνική πολιτική του ίδιου του Μάρξ. "Όπως ο Βίσμαρκ, είναι ένας Γερμανός πατριώτης. Ποιεί το μεγαλειό και τη δόξα της Γερμανίας σαν κράτους. Σε καμιά περίπτωση δέν μπορεί κανείς να του καταλογίσει σαν έγκλημα το ότι αγαπά την πατρίδα και το λαό του κι έχει τόσο φανερά πειστεί ότι το Κράτος αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την ευημερία της χώρας του και την απελευθέρωση του λαού του. Έτσι, έχει τη φυσική επιθυμία να δει τη Γερμανία οργανωμένη, σ' ένα πολύ ισχυρό κράτος, αφού τα αδύνατα και μικρά κράτη διατρέχουν πάντοτε τον κίνδυνο να προσαρτηθούν. Έπομένως ο Μάρξ, σαν διορατικός και φλογερός πατριώτης, πρέπει να εύχεται: την ισχυροποίηση και εξέλιξη της Γερμανίας σαν κράτους.

'Αλλ' απ' την άλλη μεριά, ο Μάρξ είναι ένας φημισμένος σοσιαλιστής κι ακόμα περισσότερο, ένας από τους βασικούς ιδρυτές της Διεθνούς. Δέν ικανοποιείται με το να εργάζεται μόνο για την απελευθέρωση του Γερμανικού προλεταριάτου. Αισθάνεται ήθικά δεσμευμένος να εργασθεί ταυτόχρονα για την απελευθέρωση του προλεταριάτου όλων των χωρών. Σαν Γερμανός πατριώτης, θέλει τη δύναμη και τη δόξα, την κυριαρχία της Γερμανίας' αλλά σαν σοσιαλιστής της Διεθνούς πρέπει να ποθεί τη χειραφέτηση όλων των λαών του κόσμου. Πώς μπορεί να λυθεί αυτή ή αντίφαση;

Μόνο ένας τρόπος υπάρχει — δηλαδή να διακηρύξει ότι είναι μεγάλο και ισχυρό Γερμανικό κράτος αποτελεί απαραίτητη

προϋπόθεση για την απελευθέρωση ολόκληρου του κόσμου· ότι έ
έθνικός και πολιτικός θρίαμβος της Γερμανίας είναι ο θρίαμβος
της Άνθρωπότητας.

Αυτή ή πεποίθηση, μόλις παγιωθεί, είναι όχι μόνο επιτρε-
πτή αλλά και υποχρεωτική, στ' όνομα του πιο ιερού απ' όλους τους
σκοπούς, ώστε να κάνει τη Διεθνή κι όλες τις δημοσπονδίες των άλλ-
λων χωρών, να χρησιμεύσουν σαν ένα πολύ ισχυρό, αποτελεσμα-
τικό και, πάνω απ' όλα, λαϊκό μέσο για την εγκαθίδρυση του με-
γάλου Παγγερμανικού κράτους. Κι αυτό ακριβώς ήταν που έπι-
χείρησε ο Μάρξ στη Συνέλευση του Λονδίνου το 1871 και με τις
προτάσεις που μεταβιβάστηκαν απ' τους Γερμανούς και Γάλλους
φίλους του στο Συνέδριο της Χάγης (1872). "Αν δεν πέτυχε έν-
τελως, αυτό δεν όφειλεται βέβαια σε έλλειψη ζήλου ή μεγάλης
πείρας από μέρους του αλλά πιθανόν γιατί ή θεμελιακή ιδέα του
ήταν λαθεμένη κι ή πραγματοποίησή της αδύνατη.

Πολιτική συνείδηση καὶ πολιτισμὸς τοῦ Κρατισμοῦ

Εἶναι δυνατόν ἀκόμα καὶ μέσα ἀπ' τὴν πιὸ ξυπνα ἐμπνευσμένη καὶ ἐνεργητικὰ ἐκφρασμένη προπαγάνδα, νὰ μεταφυτέψουμε στὶς μεγάλες μάζες ἐνὸς ἔθνους τάσεις, φιλοδοξίες, πάθη καὶ σκέψεις ποὺ εἶναι ἀπόλυτα ξένες πρὸς αὐτές, ποὺ δὲν εἶναι προῖον τῆς Ἱστορίας, τῶν συνθημάτων καὶ παραδόσεών τους; Μοῦ φαίνεται ὅτι, ὅταν τὸ ἐρώτημα τοποθετεῖται ἔτσι, κάθε λογικὸς καὶ εὐαίσθητος ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει οὔτε τὴν παραμικρὴ ἰδέα γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἀναπτύσσεται ἡ λαϊκὴ συνείδηση, μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ μόνο ἀρνητικὰ. Τελικὰ, καμιὰ προπαγάνδα δὲν δημιουργήσῃ ποτὲ τεχνητὰ μιὰ πηγὴ ἢ βάση γιὰ τὶς φιλοδοξίες καὶ τὶς ἰδέες ἐνὸς λαοῦ, ποὺ εἶναι πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αὐθόρμητης ἀνάπτυξής τους καὶ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Τί μπορεῖ νὰ κάνει τότε ἡ προπαγάνδα; Μπορεῖ, γενικὰ, νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἴδια τὰ ἔνστικτα τοῦ προλεταριάτου μὲ μιὰ νέα, πιὸ συγκεκριμένη καὶ πιὸ κατάλληλη μορφή. Μπορεῖ μερικὲς φορές νὰ συντομεύσῃ καὶ νὰ διευκολύνῃ τὸ ξύπνημα τῆς συνείδησης τῶν ἴδιων τῶν μαζῶν. Μπορεῖ νὰ τὶς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ τί εἶναι, τί αἰσθάνονται καὶ τί ἤδη ἐπιθυμοῦν παρορμούμενες ἀπ' τὰ ἔνστικτα· ἀλλὰ ποτὲ ἡ προπαγάνδα δὲν μπορεῖ νὰ τὶς κάνει ὅ,τι δὲν εἶναι, οὔτε νὰ ξυπνήσῃ μέσα στὴν καρδιά τους πάθη ποὺ εἶναι ξένα μὲ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τους.

Τώρα νὰ συζητήσουμε τὸ ζήτημα ἂν μὲ τὴν προπαγάνδα εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ ἓνας λαὸς πολιτικὴ συνείδηση· γιὰ πρώτη φορά πρέπει νὰ καθορίσουμε τί εἶναι ἡ πολιτικὴ συνείδηση γιὰ τὶς λαϊκὲς μάζες. Δίνω ἔμφαση στὴ φράση γιὰ τὶς λαϊκὲς μάζες, γιατί ξέρομε πολὺ καλά ὅτι γιὰ τὶς προνομιούχες τάξεις ἡ πολιτικὴ συνείδηση δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ τὸ δικαίωμα γιὰ κατάκτηση, ποὺ εἶναι ἐγγυημένο καὶ κα-

τοχυρωμένο, τοῦ ἐκμεταλλευτοῦ τῆς ἐργασίας τῶν μαζῶν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τὶς κυβερνᾷ, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζει αὐτὴ τὴν ἐκμετάλλευση. Ἀλλὰ γιὰ τὶς μάζες, ποῦ εἶναι ὑποδουλωμένες, ποῦ ἐξουσιάζονται καὶ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης σὲ τί συνίσταται ἡ πολιτικὴ συνείδηση; Αὐτὴ μπορεῖ νὰ διασφαλιστεῖ μόνο ἀπὸ ἓνα πράγμα — τὴν θεὰ τῆς ἐξέγερσης. Αὐτὴ ἡ μάνα ὅλης τῆς ἐλευθερίας, ἡ παράδοση τῆς ἀνταρσίας, ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητη ἱστορικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν πραγμάτωση κάθε μιᾶς χωριστὰ καὶ ὅλων τῶν ἐλευθεριῶν.

Βλέπουμε ὅτι αὐτὴ ἡ φράση, **πολιτικὴ συνείδηση**, μέσα σ' ὅλη τὴν πορεία τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης, κατέχει δύο ἐντελῶς διαφορετικὰ νοήματα ποῦ ἀντιστοιχοῦν σὲ δύο ἀντιμαχόμενες ἀπόψεις. Ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῶν προνομιούχων τάξεων, ἡ πολιτικὴ συνείδηση σημαίνει κατάκτηση, ὑποδούλωση καὶ τὸν ἀδιαχώριστο μηχανισμό γι' αὐτὴ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν μαζῶν: τὴ **δεσποτικὴ κρατικὴ ὀργάνωση**. Ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῶν μαζῶν, ἔχει τὸ νόημα τῆς καταστροφῆς τοῦ κράτους. Κατὰ συνέπεια ἐννοεῖ δύο πράγματα ποῦ εἶναι διαμετρικὰ καὶ ἀναπόφευκτα ἀντίθετα.

Τώρα, εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο ὅτι ποτὲ δὲν ὑπῆρξε κανένας λαός, δὲν ἔχει σημασία πόσο μικρόνοος ἢ χτυπημένος ἀπὸ δυσμενεῖς συνθήκες μπορεῖ νὰ ἦταν, ποῦ νὰ μὴ αἰσθάνθηκε στὴν ἀρχὴ τοῦλάχιστον τῆς ὑποδούλωσής του, τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξεγερθεῖ.

Ἡ ἐξέγερση ἀποτελεῖ φυσικὴ τάση τῆς ζωῆς. Ἀκόμα καὶ τὸ σκουλήκι στρέφεται ἐνάντια στὸ πόδι ποῦ τὸ λειώνει. Γενικά, ἡ ζωτικότητα καὶ ἡ σχετικὴ ἀξιοπρέπεια ἐνὸς ζώου μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ ἀπ' τὴ δύναμη τοῦ ἐνστικτοῦ του γιὰ ἐξέγερση. Μέσα στὸν κόσμο τῶν ζώων, ὅπως καὶ στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, δὲν ὑπάρχει καμιὰ συνθήκη πῶς ἐξευτελιστικὴ, πῶς ἡλίθια ἢ πῶς δειλὴ ἀπ' τὴν συνθήκη τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς καὶ ὑπακοῆς στὴν καταπίεση κάποιου ἄλλου. Ἀμφισβητῶ τὸ ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ λαός τόσο ἐκφυλισμένος ποῦ κάποτε, τοῦλάχιστον στὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας του, δὲν ἐπαναστάτησε ἐνάντια στὸ ζυγὸ τῶν ἀφεντικῶν καὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν του καὶ ἐνάντια στὸ ζυγὸ τοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀναγνωριστεῖ ἐπίσης ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν αἰματηρῶν πολέμων τοῦ Μεσαίωνα, τὸ Κράτος ἔχει καταστειλεῖ δ-

λες τις λαϊκές εξεγέρσεις. Ξηαιρώντας την Όλλανδία και την Έλβετία, τὸ Κράτος βασιλεύει θριαμβευτικά σ' όλες τις εὐρωπαϊκές χώρες. Στὸ «νεώτερο» πολιτισμὸ μας ὑπάρχει μιὰ ἐπιβεβλημένη ὑποδούλωση τῶν μαζῶν καί, ἢ γιὰ κερδοσκοπικούς λόγους, περισσότερο ἢ λιγότερο ἐθελοντική συμμαχία τῶν οἰκονομικά προνομιούχων τάξεων μὲ τὸ Κράτος. Ὅλες οἱ ἀποκαλούμενες «ἐπαναστάσεις» τοῦ παρελθόντος — συμπεριλαμβανόμενης καὶ τῆς μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, παρ' όλες τις ὑπέροχες ἰδέες πού τὴν ἐνέπνευσαν — δὲν ὑπῆρξαν τίποτ' ἄλλο παρά ἢ πάλῃ ἀνάμεσα σὲ ἀντίπαλες ἐκμεταλλευτικές τάξεις γιὰ τὴν ἀποκλειστική ἀπόλαυση τῶν προνομίων πού παραχωροῦσε τὸ Κράτος. Τὸ μόνο πού ἐκφράζουν εἶναι ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν κυριαρχία καὶ ἐκμετάλλευση τῶν μαζῶν.

Καὶ οἱ μάζες; Ἄλλοίμονο! Πρέπει νὰ ἀναγνωριστῆι ὅτι οἱ μάζες ἐπέτρεψαν στὸν ἑαυτὸ τους νὰ διαφθαρεῖ βαθειὰ καὶ νὰ γίνῃ ἀπαθής, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε εὐνουχισμένος, ἀπ' τὴν καταστρεπτική ἐπίδραση τοῦ διεφθαρμένου, συγκεντρωτικοῦ, πολιτισμοῦ τοῦ κρατισμοῦ. Συγχυσιμένες, ἀποκαρδιωμένες, ἔχουν περιοριστῆι στὴ μοιραία συνήθεια τῆς ὑποταγῆς, τῆς παθητικῆς παραίτησης. Ἐχουν μεταβληθῆι σὲ ἓνα μεγάλο κοπάδι, πού ἀποχωρίζεται τεχνητὰ καὶ διαιρεῖται σὲ ὁμάδες γιὰ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία τῶν ἐκμεταλλευτῶν του.

Κριτική τής Μαρξιστικής Θεωρίας περι Κράτους

Δέν υπάρχει κανένας δρόμος πού νά ὀδηγεῖ ἀπ' τή μεταφυσική στις πραγματικές ἀλήθειες τῆς ζωῆς. Θεωρία καί πραγματικότητα χωρίζονται ἀπό μιὰ ἄβυσσο. Εἶναι ἀδύνατο νά δρασκελίσεις αὐτή τήν ἄβυσσο, μ' ἐκεῖνο πού ὀνόμασε ὁ Χέγκελ «ποιοτικό πῆδημα», ἀπ' τόν κόσμο τῆς λογικῆς στόν κόσμο τῆς φύσης καί τῆς πραγματικῆς ζωῆς.

Ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ ἀπ' τή συγκεκριμένη πραγματικότητα στή θεωρία, κι ἀντίστροφα, εἶναι ἡ ἐπιστημονική μέθοδος κι ἀποτελεῖ τόν πραγματικό δρόμο. Στόν πρακτικό κόσμο εἶναι ἡ κίνηση τῆς κοινωνίας πρὸς ὀργανωτικές μορφές πού θά καθρεφτίζουν τήν ἴδια τή ζωὴ σ' ὅλες τίς πτυχές καί τήν πολυπλοκότητά της, σ' ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη ἔκταση.

Τέτοιος εἶναι ὁ δρόμος τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν πλήρη ἀπελευθέρωση, πού θά εἶναι προσιτὴ σ' ὄλους, ὁ δρόμος τῆς ἀναρχικῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης, πού θά προέλθει ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους, μιὰ στοιχειώδης δύναμη, πού θά ἐξαλείψει ὅλα τὰ ἐμπόδια. Ἀργότερα, θά ξεπροβάλλουν αὐθόρμητα ἀπ' τὰ βάθη τῆς λαϊκῆς ψυχῆς οἱ νέες δημιουργικὲς μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὁ δρόμος τῶν κυρίων μεταφυσικῶν εἶναι ἐντελῶς διαφορετικός. Μεταφυσικός εἶναι ὁ δρος πού χρησιμοποιοῦμε γιὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Χέγκελ καί τοὺς θετικιστὲς καί γενικά γιὰ ὄλους ἐκείνους πού λατρεύουν τὴν ἐπιστῆμη σὰ Θεό, ὄλους ἐκείνους τοὺς σύγχρονους θαυμαστὲς τοῦ Προκρούστη, οἱ ὅποιοι, μὲ τὸν ἕνα τρόπο ἢ τὸν ἄλλο, ἔχουν δημιουργήσει ἕνα ἰδανικό πρότυπο κοινωνικῆς ὀργάνωσης, ἕνα στενὸ κελλί, μέσα στοῦ ὁποῖο ἐπιθυμοῦν νά σπρώξουν τίς μελλοντικὲς γενιές, ὄλους ἐκείνους, πού ἀντὶ νά δοῦν τὴν ἐπιστῆμη σὰν μιὰ μόνο ἀπὸ τίς βασικὲς ἐκδηλώσεις τῆς φυσικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς, ἐπιμένουν πὼς ὅλη ἡ ζωὴ κλείνεται στις ἀναγκαστικὰ πειραματικὲς ἐπιστημονικὲς θεωρίες τους. Οἱ μεταφυσικοὶ καί οἱ θετικιστὲς, ὄλοι αὐτοὶ οἱ κύριοι πού θεωροῦν σὰν ἀποστολή

τους να επιβάλλουν αυταρχικά τους νόμους της ζωής σ' όνομα της επιστήμης, είναι συνειδητά ή άσυνειδητα αντιδραστικοί.

Αυτό είναι πολύ εύκολο ν' αποδειχθεί.

Η επιστήμη με την πραγματική έννοια αυτής της λέξης, ή πραγματική επιστήμη, είναι σήμερα προσιτή σε μιὰ άσήμαντη μόνο μειονότητα. Για παράδειγμα, ανάμεσά μας στη Ρωσία πόσο διακεκριμένοι επιστήμονες υπάρχουν σ' ένα πληθυσμό 8 εκατομμυρίων; Πιθανόν χίλιοι να απασχολούνται σε επιστημονικούς τομείς, αλλά όχι περισσότεροι από λίγες εκατοντάδες μπορούν να θεωρηθούν πρώτης κλάσεως, σοβαροί επιστήμονες. Αν ή επιστήμη έπρεπε να υπαγορεύει τους νόμους, ή συντριπτική πλειοψηφία, πολλά εκατομμύρια ατόμων, θα κυβερνούταν από 100 ή 200 ειδικούς. Στην πραγματικότητα θα ήταν ακόμα λιγότεροι από τον ύπολογισμό αυτό, γιατί όλοι οι επιστημονικοί κλάδοι δέν ασχολούνται με την διοίκηση της κοινωνίας. Αυτό θα ήταν τὸ καθήκον της κοινωνιολογίας — της επιστήμης τῶν επιστημῶν — πού προποθέτει, στην περίπτωση ενός καλά εκπαιδευμένου κοινωνιολόγου, ότι αυτός έχει έπαρκή γνώση όλων τῶν άλλων επιστημῶν. Πόσοι τέτοιοι άνθρωποι υπάρχουν στη Ρωσία ή σ' ελόκληρη την Εύρώπη; Είκοσι ή τριάντα; Κι αυτοί οι είκοσι ή τριάντα θα κυβερνούσαν τὸν κόσμο; Μπορεί κανείς να φανταστεί ένα πιδ παράλογο κι άθλιο δεσποτισμό;

Είναι σχεδόν σίγουρο ότι οι είκοσι ή τριάντα αυτοί ειδικοί θα μαλλώναν μεταξύ τους κι αν συμφωνούσαν πάνω σε μιὰ γραμμὴ κοινῆς πολιτικῆς αυτό θα γινόταν σε βάρος του ανθρώπινου γένους.

Τὸ βασικό μειονέκτημα του μέσου ειδικού είναι ή τάση του να μεγαλοποιεί τὴ δική του γνώση και να υποτιμᾷ τὴ γνώση όποιουδήποτε άλλου. Δώστε του τὴν έξουσία έλέγχου και θα γίνει ένας άφόρητος τύραννος. Τί κρίμα θα ήταν να είναι ή ανθρωπότητα σκλάβο τυποποιημένων ειδικῶν! Δώστε τους άπόλυτη έξουσία και θ' άρχίσουν να εφαρμόζουν πάνω σ' ανθρώπινα όντα τὰ ίδια πειράματα, πού οι επιστήμονες κάνουν σήμερα σε κουνέλια και σε σκύλους.

Πρέπει να σεδύμαστε τους επιστήμονες για τὰ χαρίσματα και τὰ επιτεύγματά τους, αλλά για να προλάβουμε να μη διαφθαρεί

τὸ ὑψηλὸ τους ἠθικὸ καὶ διανοητικὸ ἐπίπεδο, δὲν πρέπει νὰ τοὺς παραχωρηθοῦν εἰδικὰ προνόμια καὶ δικαιώματα διαφορετικὰ ἀπὸ κεῖνα ποὺ κατέχει ὁ καθένας — γιὰ παράδειγμα, ἡ ἐλευθερία νὰ ἐκφράζουσι τὶς πεποιθήσεις, τὴ σκέψη καὶ τὴ γνώση τους — οὔτε σ' αὐτούς, οὔτε σὲ καμιά ἄλλη εἰδικὴ ὁμάδα πρέπει νὰ δοθῆι ἐξουσία πάνω σ' ἄλλους. Ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἔχει δοθῆι ἡ ἐξουσία θὰ γίνῃ ἀναπόφευκτα ἕνας καταπιεστὴς καὶ ἐκμεταλλεὺς τῆς κοινωνίας.

Ἄλλὰ μᾶς ἔχουν πεῖ: «Ἡ ἐπιστήμη δὲν θ' ἀποτελεῖ γιὰ πάντα τὸ προνόμιο λίγων, θὰ ἔρθῃ ὁ καιρὸς ποὺ θὰ εἶναι προσιτὴ σ' ὅλους». Μιὰ τέτοια ἐποχὴ εἶναι ἀκόμα πολὺ μακρινὴ καὶ θὰ ὑπάρξουν πολλὲς κοινωνικὲς ἀναταραχὲς προτοῦ γίνῃ ἀληθινὸ αὐτὸ τ' ὄνειρο· ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμα ποιὸς θὰ ἤθελε νὰ ἐμπιστευτεῖ τὴ μοῖρα του στὰ χέρια τῶν ἱερέων τῆς ἐπιστήμης;

Νομίζουμε ὅτι ὁποῖος πιστεύει, πῶς μετὰ ἀπὸ μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάσταση ὅλοι θὰ εἶναι ἐξίσου μορφωμένοι, κάνει μεγάλο λάθος. Τότε, ὅπως καὶ τώρα, ἡ ἐπιστήμη θὰ παραμείνῃ ἕνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς εἰδικευμένους τομεῖς, μόνο ποὺ θὰ πάψῃ νὰ εἶναι προσιτὴ σὲ λίγα ἀπλῶς μέλη τῆς προνομιούχας τάξης. Μὲ τὴν ἐξάλειψη τῶν ταξικῶν διακρίσεων, ἡ ἐκπαίδευση θὰ εἶναι προσιτὴ σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐπιθυμία νὰ τὴν ἐπιδώσουν, ἀλλὰ ὄχι ὅμως σὲ θάρος τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας, ποὺ θὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλους.

Στὴ διάθεση ὅλων θὰ ὑπάρχει μιὰ γενικὴ ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευση, ἰδιαίτερα ἡ ἐκμάθηση τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου, ἡ συνήθεια τῆς σωστῆς σκέψης, ἡ ἱκανότητα γενίκευσης ἀπ' τ' ἀτομικὰ δεδομένα καὶ ἡ ἱκανότητα νὰ κάνει κανεὶς περισσότερο ἢ λιγότερο σωστὲς, λογικὲς ἀφαιρέσεις. Ἄλλὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ πνεύματα καὶ προχωρημένοι κοινωνιολόγοι θὰ ὑπάρχουν πολλοὶ λίγοι. Θὰ ἦταν λυπηρὸ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἂν σὲ κάθε στιγμὴ ἡ θεωρητικὴ σκέψη γινόταν ἡ μοναδικὴ πηγὴ καθοδήγησης τῆς κοινωνίας, ἂν μόνη ἡ ἐπιστήμη διαχειριζόταν ὅλη τὴ κοινωνικὴ διοίκηση. Ἡ ζωὴ θὰ ἔσθηνε καὶ ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία θὰ μετατρέπόταν σὲ μιὰ δουρὴ καὶ δουλικὴ ἀγέλη. Ἡ κυριαρχία τῆς ἐπιστήμης πάνω στὴ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ μόνον τὴν ἀποκτήνωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ἐμεῖς οἱ ἀναρχικοὶ ἐπαναστάτες εἴμαστε ὀπαδοὶ τῆς ἐκπαίδευσης γιὰ ὅλο τὸ λαό, τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ τῆς μεγαλύτερης δυνατῆς ἐπέκτασης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐπομένως, εἴμαστε ἐχθροὶ τοῦ Κράτους καὶ κάθε μορφῆς Κρατισμοῦ. Σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς μεταφυσικοὺς, τοὺς θετικιστὲς καὶ ὄλους ἐκείνους ποὺ λατρεύουν τὴν ἐπιστήμη, διακηρύσσουμε ὅτι ἡ φυσικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ προηγουμένως πάντοτε ἀπ' τῆ θεωρίας, ἡ ὁποία εἶναι μόνον μιὰ ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ἀλλὰ ποτὲ ὁ δημιουργὸς τῆς. Ἐξω ἀπ' τὰ ἀνεξάντλητα θάθη τῆς ἡ κοινωνία ἀναπτύσσεται μέσα ἀπὸ μιὰ σειρά γεγονότα, ὄχι ὁμως μὲ μόνη τὴ σκέψη. Ἡ θεωρία γεννιέται πάντοτε ἀπ' τὴ ζωὴ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὴ δημιουργεῖ ὡς τὸν τοὺς ἀνεμοδείχτες καὶ τίς πινακίδες τῶν δρόμων δὲν δείχνει παρὰ μόνον τὴν κατεύθυνση καὶ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἀνεξάρτητης καὶ μοναδικῆς ἐξέλιξης τῆς ζωῆς.

Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, οὔτε σκοπεύουμε οὔτε ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπιβάλλουμε πάνω μας ἢ πάνω σ' ἄλλους ἀνθρώπους κανένα σχέδιο κοινωνικῆς ὀργάνωσης, ποὺ εἶναι παρμένο ἀπὸ διδλία ἢ ἔχει κατασκευαστεῖ ἀπὸ μᾶς. Ἐχομε πειστεῖ ὅτι οἱ λαϊκὲς μάζες φέρνουν μέσα τους, μέσα στὰ ἐντικτὰ τους (ποὺ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ περισσότερα ἢ λιγότερο ἀπ' τὴν ἱστορικὴ πορεία), τίς καθημερινές τους ἀνάγκες καὶ τίς συνειδητὲς ἢ ἀσυνειδητὲς φιλοδοξίες τους, ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς μελλοντικῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης. Ἀναζητοῦμε αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ μέσα στοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους. Κάθε Κρατικὴ ἐξουσία, κάθε Κυβέρνηση ἀπ' τὴν ἴδια τῆς τῆ φύση, τοποθετεῖται ἔξω καὶ πάνω ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ὑποτάσσει ἀναπόφευκτα σὲ μιὰ ὀργάνωση καὶ σὲ σκοποὺς ποὺ εἶναι ξένοι καὶ ἀντίθετοι τίς πραγματικὲς ἀνάγκες καὶ φιλοδοξίες τῶν ἀνθρώπων. Διακηρύσσουμε ὅτι εἴμαστε ἐχθροὶ κάθε Κυβέρνησης καὶ κάθε Κρατικῆς ἐξουσίας καὶ Κυβερνητικῆς ὀργάνωσης γενικά. Νομίζουμε ὅτι οἱ ἀνθρωποὶ θὰ μποροῦν νὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ εὐτυχημένοι μόνον ὅταν ὀργανωθοῦν ἀπ' τὴ βάση πρὸς τὰ πάνω σ' ἐντελῶς ἐλεύθερες καὶ ἀνεξάρτητες ἐνώσεις χωρὶς τὸν Κυβερνητικὸ Πατερναλισμὸ, ἀν καὶ ὄχι χωρὶς τὴν ἐπίδραση μιᾶς ποικιλίας ἐλεύθερων ἀτόμων καὶ κομμάτων.

Τέτοιες ἰδέες ἔχομε, ὡς κοινωνικοὶ ἐπαναστάτες, καὶ γι' αὐτὸ κατὰ συνέπεια λεγόμαστε ἀναρχικοί. Δὲν διαμαρτυροῦμαστε

γι' αυτό τὸ ὄνομα, γιατί πραγματικά εἴμαστε ἐχθροὶ κάθε Κυβερνητικῆς ἐξουσίας, ἀφοῦ γνωρίζουμε διτ μιά τέτοια ἐξουσία διαφθείρει ἐξίσου ἐκείνους πὺ φορᾶνε τὸ θώρακά της, κι αὐτοὺς πὺ ἐξαναγκάζονται νὰ ὑποταχθοῦν σ' αὐτήν. Κάτω ἀπ' τὴν καταστρεπτικὴ της ἐπίδραση, οἱ πρῶτοι γίνονται φιλόδοξοι καὶ φανατικοὶ δεσπότες κι ἐκμεταλλεύονται τὴ κοινωνία γιὰ χάρη τῶν προσωπικῶν ἢ ταξικῶν τους συμφερόντων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γίνονται δοῦλοι.

Οἱ κάθε εἶδους ἰδεαλιστές, μεταφυσικοί, θετικιστές, ἐκείνοι πὺ ὑποστηρίζουν τὴν κυριαρχία τῆς ἐπιστήμης πάνω στὴ ζωὴ κι οἱ δογματικοὶ ἐπαναστάτες, ὑπερασπίζονται ὅλοι τὴν Κρατικὴ ἰδέα καὶ τὴν Κρατικὴ ἐξουσία μὲ ἐφάμιλλη ἀγωνιστικότητα, γιατί βλέπουν σ' αὐτὴ, σὰ συνέπεια τῶν συστημάτων τους, τὴ μοναδικὴ ἐλπίδα σωτηρίας γιὰ τὴν κοινωνία. Ἐντελῶς λογικά, ἀφοῦ ἔχουν δεχθεῖ τὴ βασικὴ πρόταση (τὴν ὁποία θεωροῦμε ἐντελῶς λαθεμένη) διτ ἡ σκέψη προηγείται τῆς ζωῆς, διτ ἡ θεωρία βρίσκεται μπροστὰ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἐμπειρία καὶ, ἐπομένως, διτ ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη πρέπει ν' ἀποτελέσει τὴν ἀφετηρία γιὰ ὅλες τὶς κοινωνικὲς ἐξεγέρσεις καὶ ἀναδιρθώσεις, καταλήγουν ἀναπόφευκτα στὸ συμπέρασμα διτ ἐπειδὴ ἡ σκέψη, ἡ θεωρία κι ἡ ἐπιστήμη βρίσκονται στὴ διάθεση λίγων, τουλάχιστον στὴ σημερινὴ ἐποχὴ, θὰ ἔπρεπε οἱ λίγοι αὐτοὶ νὰ εἶναι ἡγέτες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὄχι μόνο οἱ πρωτεργάτες ἀλλὰ κι οἱ ἡγέτες ὅλων τῶν λαϊκῶν κινήματων. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπανάσταση ἡ νέα κοινωνικὴ τάξη δὲν θὰ ὀργανωθεῖ μὲ τὴν ἐλεύθερη σύνδεση τῶν λαϊκῶν ὀργανώσεων ἢ ἐνώσεων, τοπικῶν καὶ περιφερειακῶν, ἀπ' τὴ βάση πρὸς τὰ πάνω, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ ἐνστικτα τῶν ἀνθρώπων, παρὰ μόνο μὲ τὴ δικτατορικὴ ἐξουσία αὐτῆς τῆς μορφωμένης μειοψηφίας πὺ ὑποτίθεται διτ ἐκπροσωπεῖ τὴ λαϊκὴ θέληση.

Ὁ μῦθος μιᾶς ψευτοαντιπροσωπευτικῆς Κυβέρνησης χρησιμεύει γιὰ ν' ἀποκρύψει τὴν κυριαρχία τῶν μαζῶν ἀπὸ μιὰ προνομιούχα «ἐλίτ», μιὰ μειοψηφία πὺ ἔχει ἐκλεγεί ἀπ' τὶς λαϊκὲς μάζες, οἱ ὁποῖες εἶναι παγιθευμένες καὶ δὲν ξέρουν γιὰ ποῖον ἢ γιατί ψηφίζουν. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν τεχνητὴ κι ἀφηρημένη ἔκφραση ἐκείνου πὺ λαθεμένα φαντάζονται διτ ἀποτελεῖ τὴ λαϊκὴ θέληση καὶ γιὰ τὴν ὁποία οἱ πραγματικοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὴν παραμικρὴ ἰδέα, κατασκευάζουν τόσο τὴ θεωρία τοῦ Κρατισμοῦ ὅσο καὶ

τή θεωρία τῆς ἀποκαλούμενης ἐπαναστατικῆς δικτατορίας.

Οἱ διαφορές μεταξύ ἐπαναστατικῆς δικτατορίας καί κρατισμοῦ εἶναι μηδαμινές· κι οἱ δυὸ βασικά ἐκπροσωποῦν τὸν ἴδιο κανόνα τῆς κυριαρχίας τῆς μειοψηφίας πάνω στὴν πλειοψηφία, σ' ὄνομα τῆς ὑποτιθέμενης «ἠλιθιότητος» τῶν δεύτερων καί τῆς ὑποτιθέμενης «εὐφυίας» τῶν πρώτων, ἐπομένως εἶναι κι οἱ δυὸ ἐξίσου ἀντιδραστικοί, ἀφοῦ κι οἱ δυὸ ἄμεσα κι ἀναπόφευκτα πρέπει νὰ διατηρήσουν καί νὰ διαιωνίσουν τὰ πολιτικά καί οἰκονομικά πρόνομα τῆς ἀρχουσας μειοψηφίας καί τὴν πολιτικὴ καί οἰκονομικὴ ὑποδούλωση τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Τώρα φαίνεται καθαρά γιατί οἱ δικτατορικοὶ ἐπαναστάτες ποὺ ἀποσκοποῦν στὴν ἀνατροπὴ τῶν ὑφιστάμενων δυνάμεων καί κοινωνικῶν δομῶν, γιὰ νὰ στήσουν πάνω στὰ εἰρησέλιμα τους τίς δικές τους δικτατορίες, ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν ἢ θὰ γίνουν ἐχθροὶ τῆς κυβέρνησης ἀλλὰ, ἀντίθετα, θὰ παραμείνουν πάντοτε φανατικοὶ προπαγανδιστὲς τῆς κυβερνητικῆς ἰδέας. Εἶναι ἐχθροὶ μόνο τῶν σύγχρονων κυβερνήσεων γιατί θέλουν νὰ τίς ἀντικαταστήσουν. Εἶναι ἐχθροὶ τῆς σημερινῆς κυβερνητικῆς δομῆς γιατί ἀποκλείει τὴ δυνατότητα γιὰ μιὰ δικτατορία τους. Ταυτόχρονα εἶναι οἱ πιὸ ἀφοσιωμένοι φίλοι τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας· γιατί, ἂν ἡ ἐπανάσταση κατὰστρεφε αὐτὴ τὴν ἐξουσία, ἀπελευθερώνοντας πραγματικὰ τίς μάζες, θ' ἀποστεροῦσε αὐτὴ τὴ ψευτοεπαναστατικὴ μειονότητα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα χειραγώγησης τῶν μαζῶν ποὺ θὰ τίς ἔκανε κληρονόμους τῆς δικῆς τους κυβερνητικῆς πολιτικῆς. Ἔχουμε ἤδη ἐκφράσει ἀρκετὲς φορές τὴ βαθειὰ μας ἀποστροφή γιὰ τίς θεωρίες τοῦ Λασσάλ καί τοῦ Μάρξ, ποὺ συνιστοῦν στοὺς ἐργάτες, ἂν ὄχι σὰν τελικὸ ἰδανικόν, τουλάχιστον σὰν ἐπόμενο ἄμεσο στόχο τὴν Ἰ δ ρ υ σ η ἔ ν ὀ ς Λ α ἱ κ ο ὺ Κ ρ ἄ τ ο υ ς, τὸ ὅποιο, σύμφωνα μὲ τὴ δικὴ τους ἐρμηνεία, δὲν θὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ «τὸ προλεταριάτο ἀνεβασμένο στὴ θέση τῆς κυβερνητικῆς τάξης».

Ἄλλὰ ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νὰ ρωτήσουμε: ἂν τὸ προλεταριάτο πρόκειται νὰ εἶναι ἡ ἀρχουσα τάξη, ποιόν θὰ ἐξουσιάζει; Ἐν ὀλίγοις θὰ διατηρηθεῖ κάποιον ἄλλο προλεταριάτο ποὺ θὰ ὑποταχθεῖ σ' αὐτὴ τὴ νέα ἀρχή, σ' αὐτὸ τὸ νέο κράτος. Γιὰ παράδειγμα, οἱ χωρικοὶ, ποὺ ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν ἀπολαμβάνουν τὴ συμπάθεια

τῶν Μαρξιστῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς θεωροῦν ὅτι ἀντιπροσωπεύουν ἕνα χαμηλότερο ἐπίπεδο κουλτούρας, θὰ κυβερνοῦνται πιθανὸν ἀπὸ τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο τῶν πόλεων. Ἡ ἂν πρέπει νὰ προσεγγίσουμε αὐτὸ τὸ πρόβλημα ἀπὸ ἐθνικιστικὴ σκοπιά, οἱ Σλάβοι θὰ βρεθοῦν στὴν ἴδια θέση ὑποταγῆς ἀπέναντι στοῦ νικηφόρου Γερμανικοῦ προλεταριάτου, στὴν ὁποία τὸ τελευταῖο βρίσκεται τῶρα, σὲ σχέση μὲ τὴ Γερμανικὴ ἀστικὴ τάξη.

Ὅσο ὑπάρχει τὸ Κράτος θὰ ὑπάρχει ἡ κυριαρχία μιᾶς τάξης ἀπὸ μὰ ἄλλη καὶ σὰν ἀποτέλεσμα ἢ ὑποδούλωση. Κράτος χωρὶς ὑποδούλωση δὲν εἶναι νοητὸ καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἴμαστε ἐκθροὶ τοῦ Κράτους.

Τί σημαίνει, ὅτι τὸ προλεταριάτο θὰ μεταβληθεῖ σὲ ἄρχουσα τάξη; Εἶναι δυνατὸν ὀλόκληρο τὸ προλεταριάτο νὰ τεθεῖ ἐπικεφαλῆς τῆς Κυβέρνησης; Ὑπάρχουν σχεδὸν σαράντα ἑκατομμύρια Γερμανοί. Μποροῦν καὶ τὰ σαράντα αὐτὰ ἑκατομμύρια νὰ γίνουν μέλη τῆς Κυβέρνησης; Σὲ μὰ τέτοια περίπτωση δὲν θὰ ὑπάρχει οὔτε Κυβέρνηση οὔτε Κράτος, ἀλλὰ ἂν πρέπει νὰ ὑπάρχει Κράτος, θὰ ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ κυβερνοῦν κι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι δούλοι.

Ἡ Μαρξιστικὴ θεωρία λύνει πολὺ ἀπλᾶ αὐτὸ τὸ δίλημμα. Λέγοντας Λαϊκὴ Κυριαρχία ἐννοοῦν τὴν κυριαρχία ἐνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ ἀντιπροσώπων ποὺ ἔχουν ἐκλεγῆ ἀπ' τὸ λαό. Τὸ γενικὸ καὶ τὸ ἀτομικὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγει κανεὶς τοὺς λαϊκοὺς ἀντιπροσώπους καὶ τοὺς κυβερνήτες τοῦ Κράτους εἶναι ἡ τελευταία λέξη τῶν μαρξιστῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ τῶν δημοκρατῶν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἕνα φέμα πίσω ἀπ' τὸ ὁποῖο κρύβεται ὁ δεσποτισμὸς τῆς ἄρχουσας μειοψηφίας, ἕνα φέμα ποὺ γίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ ἐπικίνδυνο γιατί ἐμφανίζεται ὅτι ἐκφράζει τὴν ἀποκαλούμενη λαϊκὴ θέληση.

Τελικὰ ἀπ' ὅποια ἀποψη κι ἂν ἐξετάσουμε αὐτὸ τὸ θέμα, καταλήγουμε πάντοτε στοῦ ἴδιο λυπηρὸ συμπεράσμα, τὴν κυριαρχία τῶν μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν ἀπὸ μὰ προνομίωχα μειοψηφία. Οἱ μορξιστὲς λένε ὅτι ἡ μειοψηφία αὕτη θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐργάτες. Naί, πιθανὸν ἀπὸ πρῶην ἐργάτες, οἱ ὅποιοι μόλις γίνουν κυρίαρχοι πάνω στοὺς λαϊκοὺς ἀντιπρόσωπους θὰ πάψουν νὰ εἶναι ἐργάτες καὶ θὰ κοιτοῦν τίς ἀπλές ἐργατικὲς μάζες ἀπ' τὰ ὕψη τοῦ κυβερνητικοῦ θάβρου· δὲν θὰ ἐκπροσωποῦν πιά τὸ λαὸ παρὰ μόνον τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τίς ἀπαιτήσεις ποὺ ἔχουν γιὰ τὴν ἀσκήση τῆς ἐ-

ζουσίας πάνω στο λαό. 'Εκείνοι που ἀμφιβάλλουν γι' αυτό γνωρίζουν πολύ λίγο την ἀνθρώπινη φύση.

Οἱ Μαρξιστές λένε δτι αὐτοὶ οἱ ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι θὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι καὶ καλλιεργημένοι Σοσιαλιστές. Οἱ ἐκφράσεις «καλλιεργημένος Σοσιαλιστής», «Ἐπιστημονικός Σοσιαλισμός» κλπ. πού ἐμφανίζονται συνεχῶς στοὺς λόγους καὶ στὰ κείμενα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λασσάλ καὶ τοῦ Μάρξ, ἀποδεικνύουν δτι τὸ ψευτο-λαϊκὸ Κράτος δὲν θὰ εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ὁ δεσποτικὸς ἔλεγχος τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ μιὰ νέα καὶ καθόλου μεγάλη ἀριθμητικὰ, ἀριστοκρατία πραγματικῶν καὶ ψευτο-ἐπιστημόνων. Οἱ «ἀμόρφωτοι» ἀνθρώποι θ' ἀπαλλαγοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τὴ φροντίδα τῆς διοίκησης καὶ θὰ τύχουν τὴ μεταχείριση μιᾶς πειθαρχημένης ἀγέλης. Τί θαυμάσια ἀπελευθέρωση πραγματικά!..

Οἱ Μαρξιστές γνωρίζουν καλὰ αὐτὴ τὴν ἀντίφαση καὶ ἀντιλαμβάνονται δτι μιὰ Κυβέρνηση ἀπὸ ἐπιστήμονες θὰ εἶναι μιὰ πραγματικὴ δικτατορία ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴ δημοκρατικὴ τῆς μορφῆ. Πάρηγοροῦνται ὁμως μὲ τὴν ἰδέα δτι αὐτὴ ἡ κυριαρχία θὰ εἶναι προσωρινή. Λένε δτι ἡ μόνη φροντίδα καὶ σκοπὸς θὰ εἶναι ἡ μόρφωση καὶ τὸ ἀνέβασμα τοῦ λαοῦ οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ σ' ἓνα τέτοιο ἐπίπεδο, ὥστε μιὰ κυβέρνηση αὐτῆς τῆς μορφῆς νὰ γίνεῖ σύντομα ἀχρηστὴ καὶ τὸ Κράτος, ἀφοῦ χάσει τὸν πολιτικὸ ἢ καταπιεστικὸ του χαρακτήρα, νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ μιὰ ἐντελῶς ἐλεύθερη ὀργάνωση οἰκονομικῶν συμφερόντων καὶ κομμουνῶν.

Ἔγπαρχει μιὰ σοβαρὴ ἀντίφαση μέσα σ' αὐτὴ τὴ θεωρία. Ἄν τὸ Κράτος τους εἶναι πραγματικὰ λαϊκὸ, γιατί νὰ τὸ καταργήσουν; Κι ἀφοῦ τὸ Κράτος χρειάζεται γιὰ ν' ἀπελευθερώσει τοὺς ἐργάτες, τότε οἱ ἐργάτες δὲν εἶναι ἀκόμα ἐλεύθεροι. Ἐπομένως γιατί νὰ ὀνομάζεται Λαϊκὸ Κράτος; Μὲ τὴν πολεμικὴ μας ἐναντία σ' αὐτούς, τοὺς ἀναγκάσαμε ν' ἀντιληφθοῦν δτι ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ἀνοχία, πού ἔχει τὸ νόημα μιᾶς ἐλεύθερης ὀργάνωσης τῶν ἐργατικῶν μαζῶν, ἀπ' τὴ δόση πρὸς τὰ πάνω, ἀποτελεῖ τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς κοινωνικῆς ἀνάπτυξης κι δτι κάθε Κράτος, χωρὶς νὰ ἐξαιρέσουμε τὸ Λαϊκὸ Κράτος τους, ἀποτελεῖ ζυγὸ πού ὀδηγεῖ στὴ δημιουργία τοῦ δεσποτισμοῦ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ τῆς ὑποδούλωσης ἀπ' τὴν ἄλλη. Λένε δτι μιὰ τέτοια καταπιεστικὴ δικτατορία εἶναι ἓνα μεταβατικὸ στάδιο στὸ δρόμο γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀπόλυτης ἐλευ-

θερίας για τούς ανθρώπους· ή αναρχία κι ή ελευθερία αποτελοῦν τὸ σκοπὸ, ἐνῶ τὸ Κράτος κι ή δικτατορία τὸ μέσο κι ἔτσι για ν' ἀπελευθερωθοῦν οἱ λαϊκὲς μάζες πρέπει πρῶτα νὰ ὑποδουλωθοῦν! Ἡ πολεμικὴ μας πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀντίφραση σταματᾷ ἐδῶ. Οἱ Μαρξιστὲς ἐπιμένουν διτὸ μόνο μᾶ δικτατορία (φυσικὰ ή δικτ, τους) μπορεῖ νὰ δώσει τὴν ελευθερία στὸ λαό. Ἀπαντοῦμε, διτὸ κάθε δικτατορία δὲν ἔχει κανένα ἄλλο σκοπὸ παρά μόνον τὴν αὐτοσυντήρησή της κι διτὸ μόνον πού μπορεῖ νὰ γεννήσει καὶ νὰ διαποτίσει μ' αὐτὸ τούς ανθρώπους πού τὴν ὑπομένουν εἶναι ή ὑποδούλωση. Ἡ ελευθερία μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ μόνον ἀπὸ τὴν ελευθερία, μὲ μᾶ ὁμαδικὴ λαϊκὴ ἐξέγερση καὶ μὲ μᾶ ἐθελοντικὴ ὀργάνωση τῶν ἀνθρώπων ἀπ' τὴ βάση πρὸς τὰ πάνω.

Ἡ κοινωνικὴ θεωρία τῶν ἀντικρατικῶν Σοσιαλιστῶν ή Ἄναρχικῶν τοὺς ὀδηγεῖ ἄμεσα κι ἀναπόφευκτα, σὲ ρήξη μ' ὅλες τίς μορφὲς Κράτους, μ' ὅλα τὰ διάφορα ρεύματα τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς καὶ δὲν ἀφήνει καμιά ἐκλογή παρά μόνον τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση. Ἡ ἀντίθετη θεωρία, ὁ Κρατικὸς Κομμουνισμὸς κι ή ἐξουσία τῶν ἐπιστημόνων, προσελκύει καὶ προκαλεῖ σύγχυση στοὺς ὀπαδοὺς της καὶ κάτω ἀπ' τὸ πρόσχημα τῆς πολιτικῆς τακτικῆς δημιουργεῖ συνεχῶς δοσοληψίες μὲ τίς κυβερνήσεις καὶ τὰ διάφορα ἀστικά πολιτικὰ κόμματα καὶ βαδίζει μοιραία στὴν κατεύθυνση τῆς ἀντίδρασης.

Τὸ θεμελιακὸ σημεῖο αὐτοῦ τοῦ προγράμματος εἶναι διτὸ μόνον τὸ Κράτος πρόκειται ν' ἀπελευθερώσει τὸ (ψευτο)προλεταριάτο. Για νὰ τὸ ἐπιτύχει αὐτὸ, τὸ Κράτος πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ προλεταριάτου ἀπ' τὴν καταπίεση τοῦ ἀστικοῦ καπιταλισμοῦ. Πῶς εἶναι δυνατό νὰ μεταδοθεῖ μᾶ τέτοια θέληση στὸ Κράτος; Τὸ προλεταριάτο πρέπει νὰ πάρει στὴν κατοχὴ του τὸ Κράτος μὲ μᾶ ἐπανάσταση — μᾶ ἥρωικὴ ἐπιχειρήση. Ἄλλὰ μόλις τὸ προλεταριάτο καταλάβει τὸ Κράτος πρέπει ἀμέσως νὰ κινηθεῖ για νὰ καταργήσῃ αὐτόματα τὴν αἰώνια αὐτὴ φυλακὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν κύριο Μάρξ, οἱ ἄνθρωποι, ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ καταργήσουν τὸ Κράτος, ἀλλ' ἀντίθετα πρέπει νὰ τὸ δυναμώσουν καὶ νὰ τὸ ἐπεκτείνουν καὶ τελικὰ νὰ τὸ ἀφήσουν στὴν πλήρη διάθεση τῶν εὐεργετῶν, κηδεμόνων καὶ δασκάλων τους — τῶν ἡγετῶν τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμι-

ματος, δηλαδή στον κύριο Μάρξ και τους φίλους του — που θα τους απελευθερώσουν τότε με το δικό τους τρόπο· θα συγκεντρώσουν όλη τη διοικητική εξουσία στα σιδηρά χέρια τους, γιατί ο άμαθής λαός χρειάζεται μια ισχυρή κηδεμονία και θα δημιουργήσουν μια κεντρική Κρατική Τράπεζα, που θα ελέγχει επίσης όλο το εμπόριο, τη βιομηχανία, τη γεωργία ακόμη και την επιστήμη. Οι Λαϊκές μάζες θα χωριστούν σε δύο στρατιές, τη γεωργική και τη βιομηχανική, κάτω απ' την άμεση διοίκηση των Κρατικών μηχανικών, που θ' αποτελέσουν τη νέα προνομιούχα πολιτικοεπιστημονική τάξη.

Μερικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση

Ἡ προπαγάνδα κι ἡ ὀργάνωση τῆς Διεθνούς ἀπευθύνονται ἀποκλειστικά στὴν ἐργατικὴ τάξη, ἡ ὁποία στὴν Ἰταλία, ὅπως καὶ στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη, ἐνσαρκώνει ὅλη τὴ ζωὴ, τὴ δύναμη καὶ τὶς φιλοδοξίες τῆς μελλοντικῆς κοινωνίας. Ἡ Διεθνὴς προσέλκυσε μιὰ χούφτα μόνο ἀπὸ ὁπαδοὺς πού προέρχονται ἀπ' τὸν ἀστικὸ κόσμο, οἱ ὁποῖοι ἔχοντας μάθει νὰ μισοῦν μὲ πάθος τὴν ὑφιστάμενη κοινωνικὴ τάξη κι ὄλες τὶς ψεύτικες ἀξίες τῆς, ἀπαρνήθηκαν τὴν τάξη τους κι ἀφοσιώθηκαν σωματικά καὶ ψυχικά στοῦ λαϊκοῦ σκοποῦ.

Ἄν μπορέσουν νὰ ἐξαλείψουν τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ὑποκειμενικῆς τους ὑπακοῆς ἀπέναντι στοῦν ἀστικὸ κόσμο κι ἐκεῖνα τὰ ἴχνη τῆς προσωπικῆς ματαιοδοξίας τους, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἂν καὶ λίγοι ἀριθμητικά, θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στοῦ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Ἀντλοῦν τὴν ἔμπνευσή τους ἀπ' τὸ λαϊκὸ κίνημα. Ἀλλὰ σ' ἀντάλλαγμα μποροῦν νὰ προσφέρουν τὴν εἰδικευμένη γνώση, τὴν ἱκανότητα γιὰ λογικὴ ἀφαίρεση καὶ γενίκευση καὶ τὴν ἱκανότητα γιὰ ὀργάνωση καὶ συντονισμό — προτερήματα πού συνιστοῦν τὴ δημιουργικὴ δύναμη χωρὶς τὴν ὁποία καμιά νίκη δὲν εἶναι δυνατὴ. Στὴν Ἰταλία καὶ τὴ Ρωσία ὑπάρχουν περισσότεροι τέτοιοι νέοι ἄνδρες, ἀπ' ὅτι ὑπάρχουν σ' ἄλλες χῶρες. Ἀλλ' ἐκεῖνο πού εἶναι πολὺ πιὸ σημαντικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν ἐπανάσταση, εἶναι ὅτι στὴν Ἰταλία ὑπάρχει ἓνα πολὺ μεγάλο προλεταριάτο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπ' τὴ φύση του ἀσυνείθιστα ἐξυπνο, ἀλλὰ πού στερεῖται συχνὰ τὴ μόρφωση καὶ ζεῖ μέσα σὲ μεγάλη φτώχεια. Τὸ προλεταριάτο αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ ἢ τρεῖς ἑκατομμύρια ἐργατῶν τῶν πύλων πού ἀπασχολοῦνται βασικά σὲ ἐργαστάσια ἢ μικρὰ ἐργαστήρια κι ἀπὸ εἴκοσι περίπου ἑκατομμύρια ἐξαθλιωμένων χωρικῶν. Αὐτὴ ἡ τεράστια κοινωνικὴ τάξη ἔ-

χει πέσει σέ τέτοια απόγνωση, ώστε ακόμα κι οί υπερασπιστές αὐ-
τῆς τῆς φοβερῆς κοινωνίας ἀρχίζουν νά μιλοῦν ἀνοικτὰ στό κοι-
νοβούλιο καί στόν ἐπίσημο Τύπο, παραδεχόμενοι δι τὰ πράγμα-
τα ἔχουν φθάσει στό ἀπροχώρητο κι δι πρέπει νά γίνει κάτι ἄμε-
σα γιά ν' ἀποφευχθεῖ ἕνα λαϊκό δλοκαύτωμα πού θά κατάστρεφε
τό κάθε τί στό διάβα του.

Πουθενά δὲν ὑπάρχουν πιό εὐνοϊκές συνθήκες γιά τήν κοινω-
νική ἐπανάσταση ἀπ' δι στήν Ἰταλία. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπως στό
περισσότερα ἀπ' τ' ἄλλα Εὐρωπαϊκά Ἔθνη, μιὰ εἰδική κατηγο-
ρία σχετικὰ εὐπορῶν ἐργατῶν, πού κερδίζουν μεγάλα ἡμερομίσθια,
πού καυχῶντα γιά τή μορφωτικὴ τους ἱκανότητα καί εἶναι τόσο
διαποτισμένοι ἀπ' ἕνα πλῆθος ἀστικῶν προκαταλήψεων, ὥστε, ἔν
ἐξαιρέσουμε τό εἰσόδημα, δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπ' τήν ἀστικὴ
τάξη. Αὐτὴ ἡ τάξη τῶν ἀστικοποιημένων ἐργατῶν εἶναι πολυά-
ριθμη στήν Γερμανία καί στήν Ἑλβετία· ἀλλὰ στήν Ἰταλία ἀντί-
θετα εἶναι ἀσήμαντη ἀπ' τήν ἀποψη τοῦ ἀριθμοῦ καί τῆς ἐπιρροῆς
τῆς, ἀπλὴ σταγόνα μέσα στόν ὠκεανό. Στήν Ἰταλία ἐκεῖνο πού
κυριαρχεῖ εἶναι τό πολὺ φτωχὸ προλεταριακὸ στοιχεῖο. Ὁ Μάρξ
μιλάει περιφρονητικά, ἀλλ' ἐντελῶς ἀδικα, γι' αὐτό τό «λοῦ-
μπεν» π ρ ο λ ε τ α ρ ι ἄ τ ο. Γιατί μέσα σ' αὐτό καί μόνο
σ' αὐτό κι ὄχι: στ' ἀστικοποιημένα ἐργατικά στρώματα, ἀποκρυ-
σταλλώνεται ὁλόκληρη ἡ πνευματικὴ καί φυσικὴ δύναμη τῆς ἐ-
περχόμενης Κοινωνικῆς Ἐπανάστασης.

Μιὰ λαϊκὴ ἐξέγερση, ἀπ' τήν ἴδια τῆς τῆ φύση, εἶναι ἐνστι-
κτώδης, χαοτικὴ καί καταστρεπτικὴ κι ἀπαιτεῖ πάντοτε προσωπι-
κὲς θυσίες καί μιὰ τεράστια ζημιὰ τῆς δημόσιας κι ἀτομικῆς ἰδιο-
κτησίας. Οἱ μάζες εἶναι πάντοτε ἔτοιμες νά θυσιάστουν· κι αὐτὸς
εἶναι ὁ λόγος πού τίς μετατρέπει σέ μιὰ κτηνώδη κι ἄγρια ὄρδη,
ἱκανὴ νά ἐπιτύχει ἥρωικά καί φανερά ἀδύνατα κατορθώματα, κι
ἀφοῦ κατέχουν λίγα πράγματα ἢ τίποτα, δὲν διαφθείρονται ἀπ' τίς
εὐθύνες τοῦ ἰδιοκτητικοῦ δικαιώματος. Καί σέ στιγμὲς κρίσης, γιὰ
χάρη τῆς αὐτοάμυνας ἢ τῆς νίκης, δὲν θά διστάσουν νά κάψουν τὰ
ἴδια τους πὰ σπῆτια καθὼς καί τὰ γειτονικά κι ἐπειδὴ ἡ ἰδιοκτη-
σία δὲν ἀποτελεῖ κανένα ἐμπόδιο, ἀφοῦ ἀνήκει στοὺς καταπιεστές
τους, ἐμφανίζουν ἕνα πάθος γιά κατὰστροφή. Αὐτὸ τό ἀρνητικὸ
πάθος, εἶναι ἀλήθεια, ἀπέχει πολὺ ἀπ' τό νά εἶναι ἀρκετὸ γιά νά

φτάσει στα ύψη του επαναστατικού σκοπού· αλλά χωρίς αυτό η επανάσταση θα ήταν αδύνατη. Η επανάσταση απαιτεί έκτεταμένη και πλατειά εξοπλισμένη καταστροφή, μιὰ γόνιμη κι ανανεωτική καταστροφή, αφού μ' αυτό τον τρόπο και μόνο μ' αυτόν γεννούνται νέοι κόσμοι...

Ακόμα κι η πιό τρομερή μιζέρια που επηρεάζει εκατομμύρια εργαζόμενων δεν είναι αρκετή από μόνη της για να τους παρακινήσει να επαναστατήσουν. Ο άνθρωπος είναι προικισμένος (ή καταραμένος) με θαυμαστή ύπομονη και μόνο ο διάβολος ξέρει πώς ο άνθρωπος μπορεί να υποφέρει ύπομονετικά την αφάνταστη μιζέρια ακόμα και τον άργό θάνατο που προέρχεται απ' την εξαθλίωση· ακόμα κι η τάση να καταφύγει στην απόγνωση καταπνίγεται από μιὰ ολοκληρωτική αναισθησία απέναντι στα δικαιώματά του και μιὰ παθητική υπακοή...

Οι άνθρωποι που βρίσκονται σ' αυτή την κατάσταση δεν έχουν καμιά ελπίδα. Θα προτιμούσαν να πεθάνουν παρά να επαναστατήσουν. 'Αλλ' όταν κάποιος μπορεί να οδηγηθεί στην απόγνωση είναι τότε πιό πιθανόν να επαναστατήσει. Η απόγνωση είναι ξανα πικρό, δυνατό συναίσθημα που είναι δυνατό να διεγείρει τους ανθρώπους απ' τη σχεδόν συνειδητή υπαοαγή τους, αν έχουν ήδη κάποια αντίληψη για μιὰ πιό ποθητή κατάσταση, ακόμα κι όταν δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες να την επιτύχουν. 'Αλλά είναι αδύνατο να παραμείνουν πάρα πολύ καιρό σε μιὰ κατάσταση απόλυτης απόγνωσης: πρέπει κανείς να παραιτηθεί, να πεθάνει, ή να κάνει κάτι γι' αυτό — να πολεμήσει για ένα σκοπό, αλλά για ποιό σκοπό; Φυσικά για ν' απελευθερωθεί, να πολεμήσει για μιὰ καλύτερη ζωή...

'Αλλ' η φτώχεια κι η απόγνωση εξακολουθούν να μην είναι αρκετές για να γεννήσουν την Κοινωνική 'Επανάσταση. Πιθανόν να μπορέσουν να προκαλέσουν τοπικές εξεγέρσεις κατά διαστήματα, όχι όμως μεγάλες και πλατειά εξοπλισμένες μαζικές επαναστάσεις. Για να γίνει αυτό είναι απαραίτητο να εμπνέονται οι άνθρωποι απ' ένα παγκόσμιο ιδεώδες, αναπτυγμένο ιστορικά μέσα στα ένστικτώδη αδύτα των λαϊκών αισθημάτων, άπλοποιημένο και ξεκαθαρισμένο από μιὰ σειρά σημαντικά γεγονότα και δυνατές και πικρές εμπειρίες. Είναι απαραίτητο για τον πληθυσμό να έχει μιὰ

γενική ιδέα για τὰ δικαιώματά του και μιὰ θαθειά, φλογερή, σχεδόν θρησκευτική πίστη ἀπέναντι στοῦ κύρος τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. "Όταν αὐτὴ ἡ ιδέα κι ἡ λαϊκὴ αὐτὴ πίστη συνενωθοῦν μετὴν μορφὴ ἀθλιότητος πού ὁδηγεῖ στὴν ἀπόγνωση, τότε ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση εἶναι κοντινὴ κι ἀναπόφευκτη και καμιὰ δύναμη στὸν κόσμον δὲν θὰ μπορεῖ νὰ τῆς ἀνισταθεῖ.

Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ κατάστασι τοῦ Ἰταλικοῦ προλεταριάτου. Τὰ μαρτύρια πού ἀναγκάζονται νὰ ὑπομένουν εἶναι σχεδόν τὸ ἴδιο φοβερὰ μετὴν φτώχεια και τὴν μιζέρια πού μαστίζουσι τὸ Ρωσικὸ λαόν. Ἀλλὰ τὸ Ἰταλικὸν προλεταριάτον εἶναι διαποτισμένον μετὴν μιὰ φλογερὴ ἐπαναστατικὴ συνείδησι μεγαλύτερου βαθμοῦ ἀπ' ὅτι οἱ Ρωσικὲς μάζες, μιὰ συνείδησι πού γίνεται καθημερινὰ ὁλοένα πιὸ δυνατὴ και πιὸ ξεκάθαρη. "Ἐξυπνον και φλογερὸν ἀπ' τὴ φύσιν, τὸ Ἰταλικὸν προλεταριάτον ἀρχίζει ἐπιτέλους ν' ἀντιλαμβάνεται τί θέλει και τί πρέπει νὰ γίνῃ για νὰ ἐπιτύχει τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀπελευθέρωσίν του. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ἡ προπαγάνδα τῆς Διεθνοῦς, πού διαδόθηκε ἐνεργητικὰ και πλατεῖα τὰ τελευταῖα δυὸ χρόνια, ὑπῆρξε πολὺ ἀξιόλογη. Αὐτὸ τὸ φανερὸ αἶσθημα, αὐτὸ τὸ παγκόσμιον ἰδανικόν, χωρὶς τὸ ὁποῖον (ὅπως ἔχομε ἤδη πει) κάθε μαζικὴ ἐξέγερσι, ὅσο μεγάλες θυσίες κι ἂν γίνουσι, εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατη, ἔχει ἐπηρεασθεῖ ἀπ' τὴ Διεθνή, ἡ ὁποία ἔδειξε ταυτόχρονα τὸ δρόμον για τὴν ἀπελευθέρωσιν και τὰ μέσα για τὴν ὀργάνωσιν τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας.

Ἀρχικὰ αὐτὸ τὸ ἰδανικόν ἐκδηλώνεται μετὴν φυσικὸν τρόπο μέσα στη φλογερὴ ἐπιθυμία τῶν ἀνθρώπων νὰ δώσουσι ἕνα τέλος στη φτώχεια και στη μιζέρια τους και νὰ ἱκανοποιηθοῦσι ὅλες τίς ὕλικές τους ἀνάγκες μετὴν συλλογικὴν ἐργασίαν, πού εἶναι ἐξίσου ὑποχρεωτικὴ για ὅλους. Ἀργότερα θὰ καταλήξει νὰ συμπεριλάβῃ τὴν κατάργησιν κάθε μορφῆς κυριαρχίας και τὴν ἐλεύθερη ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς τῆς χώρας σύμφωνα μετὴν ἀνθρώπινες ἀνάγκες. Αὐτὸ θὰ σημαίνει τὴν ἀρνήσιν κάθε Κρατικῆς μορφῆς ἐλέγχου ἀπ' τὴν κορυφήν, για χάριν τῆς ὀργάνωσιν ἀπ' τὴν βάση πρὸς τὰ πάνω. πού θὰ οἰκοδομηθεῖ ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς κυβερνήσεις και κοινοβούλια. Αὐτὴ θὰ εἶναι μιὰ ὀργάνωσι, πού θὰ ἔχει πραγματοποιηθεῖ μετὴν ἐλεύθερη συμμετοχὴ τῶν συνεταιρισμῶν, τῶν ἀγροτικῶν και βιομηχανικῶν ἐργατῶν, τῶν κομμουνῶν

καί τῶν ἐπαρχιῶν. Τελικά, στό πιό μακρινό μέλλον, θά στηθεῖ πάνω στά ἐρείπια ὄλων τῶν κρατῶν ἢ ἀδελφότητα τῶν λαῶν.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στήν Ἰταλία, ὅπως καί στήν Ἰσπανία, τὸ πρόγραμμα τοῦ Μαρξιστικοῦ κρατικοῦ κομμουνισμοῦ δὲν εἶχε καμιά ἀπολύτως ἀπήχηση, ἐνῶ τὸ πρόγραμμα τῆς φημισμένης Συμμαχίας τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλιστῶν (ἀναρχικῆς πρωτοποριακῆς ὀργάνωσης), ἡ ὁποία κήρυξε ἀνένδοτο πόλεμο ἐνάντια σὲ κάθε μορφή κυριαρχίας, σὲ κάθε κηδεμονία καί κυβερνητικὴ ἐξουσία, εἶγινε δεκτὴ μὲ ζωντάνεια κι ἐνθουσιασμό ἀπ' τοὺς ἐργάτες.

Ἐνας λαὸς ποῦ ἐμπνέεται ἀπὸ τέτοιες ἰδέες μπορεῖ πάντοτε νὰ κερδίσει τὴν ἐλευθερία του καί νὰ θεμελιώσῃ τὴ ζωὴ του πάνω στὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἐλευθερία γιὰ τὸν καθένα, ἐνῶ σὲ καμιά περίπτωση δὲν ἀπειλεῖ ἢ παραδιάζει τὴν ἐλευθερία ἄλλων ἐθνῶν. Νά γιατί οὔτε ἡ Ἰταλία οὔτε ἡ Ἰσπανία θά ἐμπλακοῦν σὲ μιὰ περιπέτεια κατακτήσεων ἀλλὰ, ἀντίθετα, θά βοηθήσουν ὄλους τοὺς λαοὺς νὰ πραγματοποιήσουν τίς δικές τους κοινωνικὲς ἐπανεστάσεις...

Ἡ σύγχρονη καπιταλιστικὴ παραγωγή καί ἡ τραπεζικὴ κερδοσκοπία ἀπαιτοῦν ἀδυσώπητα ἓνα τεράστιο Κρατικὸ συγκεντρωτισμὸ, ποῦ μόνο αὐτὸς μπορεῖ νὰ ὑποτάξῃ ἑκατομμύρια ἐργατῶν στήν καπιταλιστικὴ ἐκμετάλλευση. Ἡ ὁμοσπονδιακὴ ὀργάνωση ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω, τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν, δ μιᾶδων, κομμουνῶν, δῆμων, ἐπαρχιῶν καί τελικὰ δλόκληρων λαῶν, ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ προϋπόθεση γιὰ μιὰ ἀληθινὴ, ὄχι πλασματικὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ μιὰ τέτοια ἐλευθερία θίγει τὰ συμφέροντα καί τίς πεποιθήσεις τῶν κυρίαρχων τάξεων, ὅπως ἀκριβῶς ἡ οἰκονομικὴ αὐτοδιάθεση εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τίς μέθοδες ὀργάνωσής τους. Πάντως, ἡ ἀ ν τ ι π ρ ο σ ω π ε ὑ τ ι κ ἡ δ η μ ο κ ρ α τ ί α ἐναρμονίζεται θαυμάσια μὲ τὸ καπιταλιστικὸ οἰκονομικὸ σύστημα. Τὸ νέο πολιτειακὸ σύστημα, βασισμένο πάνω στήν ὑποτιθέμενη κ υ ρ ί α ρ χ ί α τῆς ἀποκαλούμενῆς λ α ἱ κ ἡ ς θ έ λ η σ η ς, ὅπως ὑποτίθεται ὅτι ἐκφράζεται ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς στίς πλαστὲς λαϊκὲς συνελεύσεις, ἐνσωματώνει τοὺς δύο πρωταρχικοὺς κι ἀπαραίτητους δρους γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ καπιταλισμοῦ: τὸν κρατικὸ συγκεντρωτισμὸ καί τὴν πραγματικὴ ὑποταγὴ τοῦ κυρίαρχου λαοῦ στήν κυβερνητικὴ μειονότητα τῶν δικ-

νοουμένων, ή όποία, ένώ ισχυρίζεται ότι εκπροσωπεί τούς ανθρώπους, είναι βέβαιο ότι τούς έκμεταλλεύεται.

Ή έκμετάλλευση τής ανθρώπινης εργασίας δέν μπορεί νά καλυφθεί άκόμα κι άπ' τή πιό δημοκρατική μορφή κυβέρνησης... γιατί ό εργάτης θά είναι πάντοτε ό τελευταίος τροχός τής άμαξας. Άπ' αυτό προκύπτει ότι καμιά κυβέρνηση, όσο πατερναλιστική, όσο διαλλακτική κι άν είναι για ν' άποφεύγει τίς προστριβές, δέν θ' άνεχθεί καμιά άπειλή ένάντια στους έκμεταλλευτικούς οικονομικούς της θεσμούς ή στην πολιτική ήγemonία της: άνίκανη νά επιβάλλει τή συνηθισμένη ύποταγή στην έξουσία της μέ κολακείες κι άλλες ειρηνικές μέθοδες ή κυβέρνηση τότε θά καταφύγει σέ μιá συνεχή καταπίεση, στη βία π.χ. στον πολιτικό έλεγχο και στο τελευταίο άτού του πολιτικού έλέγχου πού είναι ή στρατιωτική δύναμη.

Τό σύγχρονο κράτος είναι άπ' τήν ίδια του τή φύση ένα στρατοκρατικό Κράτος' και κάθε στρατοκρατικό Κράτος πρέπει νά γίνει άναγκαστικά ένα κατακτητικό, επιθετικό Κράτος' για νά επιζήσει πρέπει νά κατακτήσει ή νά κατακτηθεί, για τόν άπλό λόγο ότι ή συσσωρευμένη στρατιωτική δύναμη θά πάθει άσφυξία άν δέν βρεί μιá διέξοδο. Έπομένως τό σύγχρονο Κράτος πρέπει νά επιδιώκει νά γίνει ένα τεράστιο και παντοδύναμο Κράτος : αυτή είναι ή άπαραίτητη προϋπόθεση για τήν επιβίωσή του.

Κι άκριβώς όπως ή καπιταλιστική παραγωγή πρέπει, για ν' άποφύγει τή χρεωκοπία, νά έκτείνεται συνεχώς άπορροφώντας τούς πιό αδύνατους άνταγωνιστές και οδηγείται στη δημιουργία μονοπωλίου άνω σ' όλες τίς άλλες καπιταλιστικές επιχειρήσεις σέ παγκόσμια κλίμακα, έτσι και τό σύγχρονο Κράτος πρέπει άναπόφευκτα νά έχει τήν τάση νά γίνει τό μοναδικό παγκόσμιο Κράτος, άφού ή συνύπαρξη δυό παγκόσμιων Κρατών είναι έξ όρισμού έντελώς αδύνατη. Ή κυριαρχία, ή τάση για άπόλυτη έξουσία, είναι έμφυτη σέ κάθε Κράτος' κι ή πρώτη προϋπόθεση γι' αυτή τήν κυριαρχία είναι ή συγκριτική αδυναμία ή τουλάχιστον ή ύποταγή τών γειτονικών κρατών....

Ένα ισχυρό Κράτος δέν μπορεί παρά νά έχει μιá μόνο σταθερή θέση : τό στρατιωτικό και γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό. Ή θεμελιακή διαφορά άνάμεσα στο μοναρχικό και στο πιό δημο-

κρατικό πολίτευμα είναι ότι στο μοναρχικό, οι γραφειοκράτες καταπιέζουν και ληστεύουν το λαό για την ωφέλεια των προνομιάχων στ' όνομα του βασιλιά και για να γεμίσουν τα χρηματοκιβώτιά τους· ενώ στο δημοκρατικό πολίτευμα οι άνθρωποι ληστεύονται και καταπιέζονται με τον ίδιο τρόπο για την ωφέλεια των ίδιων τάξεων, στ' όνομα της «λαϊκής θέλησης» (και για να γεμίσουν τα χρηματοκιβώτια των δημοκρατικών γραφειοκρατών). Στη δημοκρατία το Κράτος, που υποτίθεται ότι είναι ο λαός, νομικά οργανωμένο, καταπιέζει και θα συνεχίσει να καταπιέζει τον πραγματικό λαό. Άλλα οι άνθρωποι δεν θα αίσθάνονται καλύτερα αν το ραβδί με το οποίο τους κτυπούν επιγράφεται «λαϊκή ράβδος».

...Κανένα κράτος, όσο δημοκρατικό κι αν είναι — ακόμα ούτε κι η πιο κόκκινη δημοκρατία — δεν μπορεί ποτέ να δώσει στους ανθρώπους αυτό που πραγματικά θέλουν, π.χ. την ελεύθερη αυτο-οργάνωση και διαχείριση των υποθέσεών τους απ' τη βάση προς τα πάνω, χωρίς καμιά επέμβαση ή άσκηση βίας από πάνω, γιατί κάθε κράτος, ακόμα και το ψευτο-Λαϊκό Κράτος που επινόησε ο κύριος Μάρξ, ουσιαστικά δεν είναι παρά μόνο μια μηχανή που θα κυβερνά τις μάζες από πάνω, με τη βοήθεια μιας προνομιάχας μειοψηφίας όνειροπαρμένων διανοουμένων, που φαντάζονται ότι γνωρίζουν τι χρειάζονται και θέλουν οι άνθρωποι καλύτερα απ' τους ίδιους τους ανθρώπους...

Είμαστε αμετάκλητα αντίπαλοι σε κάθε μορφή Πανολαβισμού όπως είμαστε και σε κάθε μορφή Παγγερμανισμού. Άποτελει έργο κι άμισο καθήκον για τη Ρωσική επαναστατική νεολαία να αντιταχθεί με κάθε δυνατό τρόπο στην Πανολαβική προπαγάνδα μέσα στην ίδια τη Ρωσία και ιδιαίτερα σ' εκείνη που διαδόθηκε σ' άλλες Σλαβικές χώρες, επίσημα ή άνεπίσημα, από κυβερνητικούς πράκτορες και έθελοντικά από φανατικούς Σλαδόφιλους, ή όποις αγωνίζεται να πείσει τους άτυχους Σλάβους πως ο Τσάρος άγκαπάει βαθειά τους Σλάβους άδελφούς του κι ότι ή άνανδρη Πανρωσική Αυτοκρατορία, ή όποις έπνιξε την Πολωνία και τη Μικρή Ρωσία (Ούκρανία:), μπορεί, μόνο αν το θελήσει ο Τσάρος, ν' άπελευθερώσει τα σλαβικά έδάφη απ' το γερμανικό ζυγό. (Ο Μπακούνιν συμπληρώνει στο: Σλάβους εκείνους τους λσούς που κατοικούν στη διαλυμένη τώρα Αύστροουγγρική Αυτοκρατορία ---

στην Ούγγαρία, Αυστρία, Βουλγαρία, Σερβία, Γιουγκοσλαβία, Τσεχοσλοβακία, κλπ.) .

Αυτή η αταπάτη είναι πλατειά διαδομένη ανάμεσα στους Αυστριακούς Σλάβους. Το φανατικό, αν και κατανοητό μίσος τους ενάντια στον καταπιεστή, τους έχει οδηγήσει σε μιὰ τέτοια κατάσταση παραφροσύνης πού, ξεγνώστως ή αγνοώντας τὰ έκτροπα πού διαπράχτηκαν απ' τόν Τσαρικό δεσποτισμό ενάντια στη Λιθουανία, Πολωνία, Μικρή Ρωσία ακόμα και στη Μεγάλη Ρωσία, περιμένουν ακόμα καθοδήγηση απ' τόν Πανρωσικό αφέντη.

Δέν θά πρέπει νά μάς προκαλεί έκπληξη τò ότι οί Σλαβικές μάζες καταφεύγουν σε τέτοιες ψευδαισθήσεις. Δέν ξέρουν 'Ιστορία ούτε τήν έσωτερική κατάσταση μέσα στη Ρωσία : τò μόνο πού τούς έχουν πεί είναι: ότι δημιουργήθηκε μιὰ Πανοσλαβική Αυτοκρατορία για νά προκαλέσει τούς Γερμανούς' μιὰ Αυτοκρατορία τόσο ισχυρή πού οί Γερμανοί τρέμουν από φόβο... και οί Σλάβοι πρέπει ν' αγαπούν, ότι οί Γερμανοί μισούν.

"Όλα αυτά έπρεπε νά τὰ περιμένουμε. 'Αλλ' εκείνο πού είναι: λυπηρό, δύσκολο νά τò καταλάβουμε και άσυγχώρητο είναι: ότι οί άνθρωποι πού έπρεπε νά γνωρίζουν καλύτερα, οί Αυστριακοί Σλάβοι, έμπειροι, σοφοί και καλά πληροφορημένοι, έχουν οργανώσει ένα κόμμα πού κηρύσσει άνοιχτά τόν Πανοσλαβισμό. Σύμφωνα με τή γνώμη μερικών, αυτό θά είχε σαν αποτέλεσμα τή δημιουργία **μ ι α ς μ ε γ ά λ η ς Σ λ α β ι κ ή ς Α υ τ ο κ ρ α τ ο ρ ί α ς** κάτω απ' τήν ηγεμονία του Τσάρου και σύμφωνα μ' άλλους θά οδηγούσε στη χειραφέτηση τών Σλαβικών λαών απ' τή Ρωσική Αυτοκρατορία...

'Αλλά ποιά όφέλη θ' αποκόμζαν οί Σλαβικοί λαοί απ' τò σχηματισμό μιὰς ισχυρής Σλαβικής Αυτοκρατορίας; Αυτό θά ήταν πραγματικά ευεργετικό για τὰ κράτη (πού θ' αποτελούν τήν Αυτοκρατορία) όχι όμως για τò προλεταριάτο, παρά μόνο για τήν προνομιάχα μειοψηφία — τόν κληρο, τούς εύγενείς, τήν άστική τάξη — και πιθανόν για μερικούς διανοουμένους, οί όποιοι χάρη στά διπλώματα και στην ύποτιθέμενη πνευματική τους άνωτερότητα αισθάνονται ότι θά τούς καλέσουν νά καθοδηγήσουν τίς μάζες. Συνοπτικά, υπάρχει ένα πλεονέκτημα για μερικές χιλιάδες καταπιεστών, δημίων κι άλλων έκμεταλλευτών του προλεταριάτου. "Όσον

ἀφορὰ τις μεγάλες λαικές μάζες, ὅσο πιὸ μεγάλο εἶναι τὸ Κράτος, τόσο πιὸ βαρεῖά εἶναι τὰ δεσμὰ καὶ πιὸ γεμάτες οἱ φυλακές.

Ἔχουμε δεῖξει, ὅτι γιὰ νὰ ἐπιβιώσει ἓνα κράτος, πρέπει νὰ γίνῃ ἐπιθετικὸ ἀπέναντι στ' ἄλλα κράτη. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ συναγωνισμὸς, ποὺ στὴν οἰκονομικὴ σφαῖρα καταστρέφει ἢ ἀπορροφᾷ: μικρὲς ἢ ἀκόμη καὶ μέσου μεγέθους ἐπιχειρήσεις — ἐργοστάσια, ἀγροκτήματα, ἐμπόριο — ἔτσι καὶ τὸ μεγάλο Κράτος καταβροχθίζει τὰ μικρὰ καὶ μέσου μεγέθους κράτη. Ἐπομένως κάθε κράτος, γιὰ νὰ ὑπάρχει ὄχι: στὰ χαρτιά ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα, γιὰ νὰ μὴ θρίσκειτα: στὸ ἔλεος τῶν γειτονικῶν κρατῶν καὶ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητο, πρέπει ν' ἀγωνισθῇ ἀναπόφευκτα γιὰ νὰ γίνῃ ἓνα ἐπιθετικὸ, καταπιεστικὸ καὶ κατακτητικὸ κράτος. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμο γιὰ νὰ καταλάβει μιὰ ξένη χώρα καὶ νὰ κρατήσῃ πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους ὑποτελεῖς. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχει αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξασκήσῃ μαζικὴ στρατιωτικὴ δύναμη. Ἄλλὰ ὅπου ἡ στρατιωτικὴ ἐξουσία ὑπερέχει, ἀποχαιρετεῖστε τὴν ἐλευθερίαν! Ἀποχαιρετεῖστε τὴν αὐτονομία καὶ εὐημερία τῶν ἐργαζόμενων. Ἀπ' αὐτὸ προκύπτει ὅτι ἡ δημιουργία μιᾶς μεγάλης Σλαβικῆς Αὐτοκρατορίας δὲν σημαίνει παρὰ μόνον τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Σλαβικῶν λαῶν.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Σλάβοι κρατιστὲς μᾶς λένε: «δὲν θέλουμε ἓνα μόνον μεγάλο Σλαβικὸν κράτος· θέλουμε μόνον ἓνα ἀριθμὸν ἀπὸ μέσου μεγέθους Σλαβικὰ κράτη, ποὺ ἐξασφαλίζουν ἔτσι τὴν ἀνεξαρτησία τῶν Σλαβικῶν λαῶν». Ἄλλ' αὕτη ἡ ἀποψὴ εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴν λογικὴν, τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ αὕτη ἀκριβῶς τὴν ἴδια τὴ φύσιν τῶν πραγμάτων· κανένα μέσου μεγέθους κράτος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητο στὴν ἐποχὴ μας. Κατὰ συνέπεια δὲ θὰ ὑπάρχει κανένα κράτος, ἢ θὰ ὑπάρχει ἓνα μόνον τεράστιον κράτος ποὺ θὰ καταβροχθίσει ὅλα τὰ πιὸ ἀδύνατα κράτη — ἓνα δεσποτικόν, ὀλοκληρωτικὸν Ῥωσικὸν κράτος.

Θὰ μπορούσε ἓνα μικρότερον Σλαβικὸν κράτος νὰ ὑπερασπίσει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐναντία στὴ νέα Παγγερμανικὴ Αὐτοκρατορία, χωρὶς νὰ γίνῃ τὸ ἴδιον ἐξίσου μεγάλο καὶ ἐξίσου ἰσχυρὸ; Θὰ μπορούσε νὰ βασισθῇ πάνω στὴ βοήθεια χωρῶν ποὺ ἐνώθησαν ἀπὸ συμφῆρον; Καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀρνητικὴ. Ἀρχικὰ, γιὰτι μὴ συμμαχία ἀπὸ διάφορες μικρότερες ἑτερογενεῖς δυ-

νάμεις, ακόμα κι αν είναι ίσες ή αριθμητικά ανώτερες, παραμένει αδύναμη, γιατί ο έχθρος της είναι πιά ενόπιοιημένος, ομοιογενής, υπόλογος απέναντι σέ μιá μόνο διοίκηση και επομένως πολύ πιά ισχυρός. Δεύτερον, δέν μπορεί κανείς νά βασιστεί πάνω στή φιλική συνεργασία άλλων κρατών, ακόμα κι όταν εμπλέκονται τά δικά τους συμφέροντα. Οί ύπηρέτες τού κράτους, όπως οί κοινοί θνητοί, είναι συχνά τόσο απασχολημένοι μέ τά άμεσα συμφέροντα και πάθη τους πού δέν μπορούν νά διακρίνουν τότε διακυβεύονται τά ζωτικά τους συμφέροντα...

Άλλά δέν θά μπορούσε τó συγκεντρωτικό Παγγερμανικό κράτος νά έξουδετερωθεί από μιá Πανσλαβική δημοσπονδία, π.χ. μιá ένωση ανεξάρτητων Σλαβικών έθνών μέ πρότυπο τήν Έλβετία ή τή Β. Άμερική; Άπαντούμε άρνητικά. Γιατί γιά νά σχηματιστεί μιá τέτοια δημοσπονδία, θά ήταν άρχικά άπόλυτα άπαραίτητο νά διασπαστεί ή Παρωσιική Αυτοκρατορία σ' ένα αριθμό ξεχωριστών, ανεξάρτητων κρατών, ένωμένων μόνο μέ έθελοντική συνεργασία και γιατί ή συνύπαρξη τέτοιων ανεξάρτητων δημοσπονδοποιημένων, μέσου μεγέθους ή μικρών κρατών, μέ μιá τόσο πολύ συγκεντρωτική Αυτοκρατορία, είναι άπλά άδιανόητη...

Αυτή ή δημοσπονδία τών κρατών θά μπορούσε κατά κάποιον τρόπο νά προστατεύσει τήν άστική έλευθερία, αλλά δέν θά μπορούσε ποτέ νά γίνει στρατιωτικό κράτος, γιά τόν άπλό λόγο ότι είναι δημοσπονδία. Η Κρατική έξουσία άπαιτεί συγκεντρωτισμό. Άλλά θά μπορούσαν νά μς αντίτάξουν ότι τó παράδειγμα τής Έλβετίας και τών Ε.Π.Α. διαψεύδει αυτό τó συλλογισμό. Άλλά ή Έλβετία, γιά νά αύξήσει τήν στρατιωτική της δύναμη, τείνει πρός τόν συγκεντρωτισμό και ή δημοσπονδία στις Ένωμένες Πολιτείες είναι δυνατή μόνο γιατί δέν είναι περικυκλωμένη από πολύ ισχυρά, συγκεντρωτικά κράτη όπως ή Ρωσία, ή Γερμανία ή ή Γαλλία. Η Έλβετία διατηρεί τήν δημοσπονδία λόγω τής άδιαφορίας τών μεγάλων διεθνών δυνάμεων και γιατί οί κάτοικοί της είναι άφύσικα χωρισμένοι σέ τρεις ζώνες πού μιλούν τήν γλώσσα τών γειτονικών κρατών, τής Γαλλίας, τής Γερμανίας και τής Ιταλίας. Τό ν' αντίσταθούν στό θριαμβευτικό Παγγερμανισμό στό νομικό και κρατικό πεδίο — ιδρύοντας ένα έξίσου ισχυρό Σλαβικό κράτος — θά ήταν

καταστρεπτικό για τους Σλάβους, γιατί θα τους άφηνε αναπόφευκτα έκθετους στην Παγρωσική τυραννία...

Οι προοδευτικοί Σλαβικοί λαοί πρέπει από τώρα ν' αντιληφθούν ότι ή εποχή της έρωτοτροπίας με τη Σλαβική ιδεολογία έχει περάσει κι ότι δέν υπάρχει τίποτε πιδ παράλογο και ελαβερό άπ' τό νά καταπιεσθούν όλες οι λαϊκές φιλοδοξίες μέσα στο στενό καλούπι ενός κίβδηλου έθνικισμού. 'Η έθνικότητα δέν άποτελεί άνθρωπιστικό κανόνα' είναι ένα ιστορικό, τοπικό γεγονός πού πρέπει γενικά νά είναι άνεκτό μαζί με άλλα πραγματικά και άβλαβή γεγονότα.

Κάθε λαός, όσο μικρός κι άν είναι, έχει τό δικό του ειδικό χαρακτήρα, τρόπο ζωής, γλώσσα, τρόπο σκέψης κι έργασίας' κι άκριδώς αυτός ό χαρακτήρας, αυτός ό τρόπος ζωής, άποτελεί την έθνικότητά του, πού είναι τό συνολικό άποτέλεσμα της ιστορικής ζωής, τών φιλοδοξιών και τών περιστάσεών του. Κάθε λαός, όπως και κάθε άτομο, είναι άναγκαστικά αυτό πού είναι κι έχει τό άναμφισβήτητο δικαίωμα νά είναι ό έαυτός του. Αυτό είναι τό περιεχόμενο του ύποτιθέμενου έθνικού δικαιώματος. 'Άλλ' άν ένας λαός ή ένα άτομο ζούν μ' ένα όρισμένο τρόπο, αυτό με κανένα τρόπο, δέν τους δίνει τό δικαίωμα, ούτε θά ήταν ώφέλιμο, νά βλέπουν αυτή την έθνικότητα κι άτομικότητα σαν άπόλυτους κι άποκλειστικούς κανόνες, ούτε θά έπρεπε νά κατέχονται άπ' αυτούς. 'Αντίθετα, όσο λιγότερο άπασχολούνται με τόν έαυτό τους κι όσο περισσότερο είναι διαποτισμένοι με τη γενική ιδέα του άνθρωπισμού, τόσο ζωντανότερο, πιδ σκόπιμο και ξεκάθαρο γίνεται τό αίσθημα της έθνικότητας κι εκείνο της άτομικότητας.

Τό ίδιο ισχύει και για τους Σλάβους. Θά συνεχίσουν νά είναι άσήμαντοι, όσοι κυριαρχούνται άπ' τό στενοκέφαλο, έγωιστικό... Σλαβισμό τους, μιά δεσποτεία πού άπ' την ίδια της τη φύση είναι αντίθετη άπέναντι στα προβλήματα και τό σκοπό του άνθρωπισμού γενικά. Θά καταλάβουν τη θέση πού δικαιούνται μέσα στην έλεύθερη άδελφότητα τών έθνών όταν, μαζί μ' όλους τους άλλους λαούς, θά έμπνέονται από ένα πλατύτερο, πιδ γενικό συμφέρον...

Σ' όλες τις ιστορικές εποχές, βρίσκουμε ένα παγκόσμιο συμφέρον πού ύποσκελίζει όλα τά άποκλειστικά έθνικά και καθαρά τοπικά έμπόδια κι εκείνες οι έθνότητες πού έχουν άρκετή κατανόηση,

πάθος και δύναμη να ταυτιστούν δλόψυχα μ' αυτό το παγκόσμιο συμφέρον, γίνονται Ιστορικοί λαοί (παίζουν ένα μεγάλο Ιστορικό ρόλο). Η μεγάλη επανάσταση στα τέλη του 18ου αιώνα τοποθέτησε ξανά τη Γαλλία σε μια εξέχουσα θέση ανάμεσα στα Έθνη του κόσμου. Δημιούργησε ένα νέο σκοπό για την ανθρωπότητα — το ιδανικό της απόλυτης ελευθερίας για όλους τους ανθρώπους — αλλά μόνο στο αποκλειστικά πολιτικό πεδίο. Αυτό το ιδεώδες δεν θα μπορούσε ποτέ να πραγματοποιηθεί γιατί βασανίζοταν από μια ξυλυτή αντίφαση: την ύπαρξη πολιτικής ελευθερίας παρόλη την οικονομική υποδούλωση. Επιπλέον, η πολιτική ελευθερία μέσα στα πλαίσια του Κράτους είναι άπατη.

Η Γαλλική Έπανάσταση γέννησε Έτσι δυο διαμετρικά αντίθετες τάσεις που τελικά συνενώθηκαν σε μία — τη συστηματική εκμετάλλευση του προλεταριάτου για τὰ όφελή μιας ελαττούμενης και αυξανόμενα εύπορης μειοψηφίας ατόμων που μονοπωλούν την έξουσία. Πάνω στην εκμετάλλευση των εργαζόμενων μαζών, τὸ ένα κόμμα κτίζει ένα δημοκρατικό πολίτευμα και τ' άλλο, που έχει μεγαλύτερη συνέπεια, προσπαθεί να κτίσει ένα μοναρχικό, δηλαδή ένα άνοιχτά δεσποτικό, συγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό αστυνομικό Κράτος. Στην προηγούμενη περίπτωση, μία δικτατορία κρύβεται πίσω από άβλαβείς συνταγματικούς τύπους.

Μέσα απ' τὰ βάθη του προλεταριάτου ξεπρόβαλε μὰ νέα και αντιθετική τάση, ένας νέος παγκόσμιος σκοπός: η κατάργηση των τάξεων και της κύριας βάσης ύποστήριξής τους, του Κράτους και η αυτοδιεύθυνση όλης της ιδιοκτησίας απ' τὸς εργαζόμενους...

Αυτή τη μορφή έχει τὸ πρόγραμμα της Κοινωνικής Έπανάστασης. Υπάρχει μόνο ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν όλα τὰ Έθνη, ένα παγκόσμιο πρόβλημα: πὼς να πετύχουν την οικονομική χειραφέτηση απ' τὸν Κρατικό ζυγό. Κι αυτό τὸ πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί χωρίς ένα αίματοβαμμένο και τρομερὸ ἀγώνα...

Δέν είναι φανερό ότι οι Σλάβοι μπορούν να καταλάβουν τὴ θέση που δικαιούνται, μέσα στην ἀδελφότητα των λαών, μόνο μέσω απ' τὴν Κοινωνική Έπανάσταση;

Ἄλλὰ μὰ κοινωνική επανάσταση δέν μπορεί να περιοριστεί σε μὰ μόνο ἀπομονωμένη χώρα. Ἐχει απ' τὴν ἴδια της τὴ φύση

διεθνείς βλέψεις. Ἐπομένως οἱ Σλάβοι πρέπει νὰ συνδέσουν τίς φιλοδοξίες καὶ δυνάμεις τους μὲ τίς φιλοδοξίες καὶ τίς δυνάμεις ὄλων τῶν ἄλλων χωρῶν. Τὸ Σλαβικὸ προλεταριάτο πρέπει νὰ προσχωρήσει μαζικὰ στὴ Διεθνή Ἐνωση Ἐργαζόμενων... Ἀφοῦ προσχωρήσει στὴ Διεθνή πρέπει νὰ σχηματίσει τμήματα μέσα στὰ ἐργοστάσια, ἐργαστήρια καὶ ἀγροκτήματα, ἐνώνοντάς τα σὲ τοπικὲς ὁμοσπονδίες, καὶ ἂν εἶναι σκόπιμο, νὰ ἐνώσει τίς τοπικὲς ὁμοσπονδίες σὲ μιὰ Πανσλαβικὴ συνομοσπονδία. Εὐθυγραμμισμένοι μὲ τοὺς κανόνες τῆς Διεθνούς καὶ ἀπελευθερωμένοι ἀπ' τὸ ζυγὸ τῶν ἀντίστοιχων κρατῶν τους, οἱ Σλάβοι ἐργάτες πρέπει καὶ μποροῦν — χωρὶς νὰ διατρέξουν τὸν ἐλάχιστο κίνδυνο γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τους — νὰ δημιουργήσουν ἀδελφικὲς σχέσεις μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἐργάτες, ἀφοῦ μιὰ συμμαχία μ' αὐτούς, πάνω σ' ἄλλη βάση, εἶναι ἀδιανόητη.

Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος δρόμος γιὰ τὴ Σλαβικὴ χειραφέτηση. Ἀλλὰ τὸ μονοπάτι ποὺ ἀκολουθεῖται σήμερα ἀπ' τὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν νεαρῶν Σλάβων, Δυτικῶν καὶ Νότιων, κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῶν σεβαστῶν καὶ εὐυπόληπτων πατριωτῶν τους, εἶναι ἕνα κρατικὸ μονοπάτι ποὺ συνεπάγεται τὴν ἐγκαθίδρυση ξεχωριστῶν Σλαβικῶν κρατῶν καὶ εἶναι ἐντελῶς καταστρεπτικὸ γιὰ τίς μεγάλες λαϊκὲς μάζες.

Ὁ Σέρβικος λαὸς ἔχυσε ποτάμια ἀπ' τὸ αἷμα του καὶ τελικὰ ἀπελευθερώθηκε ἀπ' τὴν τουρκικὴ ὑποδούλωση, ἀλλὰ πολὺ σύντομα, ἀπ' ὅτου ἔγινε ἀνεξάρτητη ἡγεμονία, βρέθηκε ξανά καὶ πιθανὸν ἀκόμα πῶς ὑποδουλωμένος σ' ἐκεῖνο ποὺ νόμιζε ὅτι ἦταν τὸ δικό του κράτος, τὸ Σέρβικο ἔθνος. Μόλις αὐτὸ τὸ μέρος τῆς Σερβίας ἀπόκτησε ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ — νόμους, θεσμοὺς κλπ. — ποὺ εἶναι κοινὰ σ' ὅλα τὰ κράτη, τότε ἡ ἐθνικὴ ζωτικότητα καὶ ὁ ἥρωισμός ποὺ βοήθησαν τοὺς Σέρβους στὸ νικηφόρο τους πόλεμο ἐναντὶα στοὺς Τούρκους ξαφνικὰ κατάρρευσαν. Οἱ ἄνθρωποι, ἂν καὶ ἦταν ἀμαθεῖς καὶ πολὺ φτωχοί, ἀλλὰ φλογεροί, ρωμαλέοι, προικισμένοι μὲ φυσικὴ ἐξυπνάδα καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερία, μεταμορφώθηκαν ξαφνικὰ σὲ μιὰ ἡμερὴ καὶ ἀπαθὴ ἀγέλη, εὐκολα θύματα γιὰ τὸ ἀρπακτικὸ ἔθνος καὶ τὸν δεσποτισμὸ τῶν γραφειοκρατῶν.

Δὲν ὑπάρχουν εὐγενεῖς, οὔτε μεγάλοι γαιοκτήμονες, οὔτε βιο-

μήχανοι, ούτε και πολύ πλούσιοι έμποροι στην Τουρκική Σερβία. Όμως παρόλα αυτά ξεφύτρωσε εκεί μιά νέα γραφειοκρατική αριστοκρατία που αποτελείτο από νεαρούς που μορφώθηκαν, μερικώς με κρατικά έξοδα, στην Όδησσό, Μόσχα, Πετρούπολι, Βιέννη, Παρίσι κι Έλβετία. Πριν νά διαφθαρούν υπηρετώντας τó Κράτος, αυτοί οι νέοι διακρίθηκαν για την αγάπη τους άπέναντι στο λαό τους, τόν φιλελευθερισμό τους και τελικά για τίς δημοκρατικές και σοσιαλιστικές τους τάσεις. Άλλά δέν πέρασε καιρός άφóτου μπήκαν στην κρατική ύπηρεσία που ή σιδερένια λογική τής κατάστασής τους, έμφυτη στην εξάσκηση ώρισμένων ιεραρχικών και πολιτικά προσδοφóρων προνομίων, πήρε τó μερίδιό της κι οι νέοι άνδρες έγιναν κυνικοί γραφειοκράτες ενώ συνέχιζαν ν' άναμασούν πατριωτικά και φιλελεύθερα συνθήματα. Και, όπως είναι γνωστό, ένας φιλελεύθερος γραφειοκράτης είναι ασύγκριτα χειρότερος άπό ένα μαλακό, άντιδραστικό κρατικό υπάλληλο.

Έπιπλέον, οι άπαιτήσεις ώρισμένων θέσεων είναι πιο έπιτακτικές άπ' τ'ά εύγενικά συναισθήματα κι ακόμα κι άπ' τίς πιο καλές προθέσεις. Έπιστρέφοντας πίσω άπ' τó έξωτερικό, οι νεαροί Σλάβοι είναι μοιραίο νά ξεπληρώσουν τó χρέος που όφειλαν στο Κράτος για τήν εκπαίδευση και τή συντήρησή τους· αισθάνονται ότι έχουν ήθικη ύποχρέωση νά ύπηρετήσουν τόν ευεργέτη τους, τήν κυβέρνηση. Άφου δέν ύπάρχει καμιά άλλη άπασχόληση για μορφωμένους νέους άνθρώπους, γίνονται κρατικοί λειτουργοί και έπίσης μέλη τής μόνης αριστοκρατίας που ύπάρχει στη χώρα, τής γραφειοκρατικής τάξης. Μόλις ένσωματωθούν σ' αυτή τήν τάξη, γίνονται αναπόφευκτα έχθροί του λαού...

Έπειτα οι πιο άσυνείδητοι και πανούργοι θά καταφέρουν νά κερδίσουν τόν έλεγχο τής μικροσκοπικής κυβέρνησης αυτού του μικροσκοπικού κράτους και θ' άρχίσουν άμέσως νά πουλούνται σέ κάθε ένδιαφερόμενο, στο ένσωτερικό στον πρίγκηπα που έασιλεύει ή σέ κάποιον που διεκδικεί τόν θρόνο — στη Σερβία, ή άνατροπή ενός πρίγκηπα κι ή έγκατάσταση ενός άλλου ένομάζεται «επανάσταση» — ή μπορεί νά παζαρεύουν τήν έπιρροή τους μ' ένα, μερικά ή όκóμα κι όλα τ'ά μεγάλα κυριαρχικά κράτη — τή Ρωσία, τήν Αύστρία, τήν Τουρκία, κλπ.

Εύκολα μπορεί κανείς νά φανταστεί πώς ζούν οι άνθρωποι σ'

Ένα τέτοιο κράτος! Άρκετά ειρωνικά, η ήγemonία της Σερβίας είναι ένα συνταγματικό κράτος κι όλοι οι νομοθέτες εκλέγονται από το λαό. Είναι αξιοσημείωτο ότι η Τουρκική Σερβία διαφέρει από άλλα κράτη σ' αυτό το βασικό σημείο: υπάρχει μόνο μία τάξη που ελέγχει την κυβερνητική εξουσία, ή γραφειοκρατία. Έπομένως, ο ένας και μοναδικός σκοπός του κράτους είναι ή εκμετάλλευση του Σέρβικου λαού για να παρέχει στους γραφειοκράτες όλες τις ανέσεις της ζωής.

**Η ΠΑΡΙΣΗΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ ΤΟΥ 1871
ΚΑΙ Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «LIBERTE»

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ Ο KARL MARX

**ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΣΜΟΥ**

**ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΑΙΤΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΥΛΙΣΜΟΥ**

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΠΕΡΙ ΚΡΑΤΟΥΣ

**ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ**